

การจำแนกการมีส่วนร่วม

นนท์ กอแก้วดี (2543:56) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมเป็น 3 ระดับ คือ 1) ระดับที่ประชาชนไม่มีส่วนร่วม 2) ระดับที่ประชาชนมีส่วนร่วมปานกลาง 3) ระดับที่ประชาชนมีส่วนร่วมด้วยเต็มที่ นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2543: 21) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ดังนี้

1. การร่วมค้นหาปัญหาของตนให้เห็นว่าสิ่งใดที่เป็นปัญหาและรากเหง้าของปัญหา
2. ร่วมค้นหาว่าสิ่งที่จำเป็นของตน พวกตน ในปัจจุบัน คืออะไร
 - 2.1 ร่วมคิดช่วยตนเองในการจัดลำดับปัญหา เพื่อจะแก้ไขสิ่งใดก่อนและหลัง
 - 2.2 วางแผนแก้ไขปัญหานั้นเป็นเรื่อง ๆ
 - 2.3 ร่วมระดมความคิดถึงทางเลือกต่างๆ และเลือกทางที่เหมาะสม
 - 2.4 ร่วมพัฒนาเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้แล้วร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น ๆ
 - 2.5 ร่วมติดตามการดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงาน
 - 2.6 ร่วมรับผลประโยชน์หรือร่วมเสียผลประโยชน์จากการดำเนินการ

บุญชู แก้วส่อง (2531 :14-27) ได้กล่าวถึงการจำแนกการมีส่วนร่วมไว้ 10 ด้าน ดังนี้ 1) จำแนกตามระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม 2) จำแนกตามประสิทธิผลของการมีส่วนร่วม 3) จำแนกตามประสิทธิผลของการมีส่วนร่วม 4) การจำแนกตามความถี่ของการมีส่วนร่วม 5) การจำแนกตามพิสัยของกิจกรรม 6) การจำแนกตามระดับความสมัครใจ 7) การจำแนกตามระดับขององค์การ 8) การจำแนกตามประเภทของผู้มีส่วนร่วม 9) การจำแนกตามลักษณะของการวางแผน 10) การจำแนกตามรูปแบบของการมีส่วนร่วม และได้อธิบายการมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การจำแนกตามระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมนั้นไม่ได้มีความเปลี่ยนแปลงเฉพาะชนิด (Kinds) และปริมาณของกิจกรรมที่กระทำเท่านั้น แต่ยังมีความเปลี่ยนแปลงในระดับความเข้ม (Degree) ในการเข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการริเริ่มและวางแผนกิจกรรมด้วย พิสัยของการมีส่วนร่วมจึงอาจจะมีตั้งแต่ระดับการยอมรับบริการที่จัดไว้ให้แล้ว ไปจนถึงการรวมกลุ่มเพื่อตัดสินใจและริเริ่มโครงการพัฒนาเอง ซึ่งระดับความเข้มของการมีส่วนร่วมหรือระดับการมีส่วนร่วมนั้น อาจจำแนกได้ 3 ระดับคือ 1) ระดับการตัดสินใจ (Decision - Making) ในระดับนี้ประชาชนจะเข้ามามีส่วนในการวางแผน และจัดการกับกิจกรรมการพัฒนาด้วยตัวของเขาเอง ดังนั้นจึงถือว่าการมีส่วนร่วมระดับนี้เป็นระดับการรับผิดชอบด้วยตนเอง (Level of Responsibility by Themselves) 2) ระดับความร่วมมือ (Cooperation) ในระดับนี้ประชาชนจะให้ความร่วมมือต่อแผนงานที่ริเริ่มโดยหน่วยงานภายนอก ซึ่งอาจต้องการความช่วยเหลือจากประชาชน ในด้านเวลา ทรัพยากร และแรงงานเพื่อช่วยให้โครงการประสบผลสำเร็จ การมีส่วนร่วมในระดับนี้ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมในระดับที่ยอมรับได้ (Acceptable Level of Participation) 3) ระดับการใช้ประโยชน์ (Utilization) ในระดับนี้ประชาชนจะยอมรับและใช้ประโยชน์จากบริการที่วางโครงการไว้ให้ เป็นการ

มีส่วนร่วมในระดับการยอมรับบริการเท่านั้น ซึ่งบางโครงการมีความพึงพอใจแค่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับนี้เท่านั้น

อาร์นสไตน์ (Arnstein , 1969 ; อ้างถึงใน บัญชร แก้วส่อง, 2531 : 19) มีความคิดเป็นการมีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นรูปของบันไดการมีส่วนร่วม (participation ladder) 8 ขั้น ดังภาพประกอบต่อไปนี้ (Shadid and others, 1982 : 34 ; Soen., 1981 : 108 – 109 ; Fagence., 1977 : 122 - 125)

2. การบริหารโครงการวิจัยเชิงกระบวนการ

วิจารณ์ พานิช (2540 : 72 – 92)

สรุปว่าการรวมศาสตร์แห่งการบริหารงานวิจัย ซึ่งยังไม่มี ความชัดเจนในประเทศไทยและ เป็นงานบริหารที่ยาก ทั้งนี้เชื่อว่าระบบการวิจัยและพัฒนาของประเทศไทยจะเข้มแข็งได้ ประเทศไทยจะต้องมี “นักบริหารงานวิจัย” หรือ “นักจัดการงานวิจัย” จำนวนหนึ่งคนต่อเงินสนับสนุนการวิจัยของประเทศ 50 – 100 ล้านบาท ซึ่งเมื่อสิ้นแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ควรมี 500 – 1,000 คน รวมทั้งได้ถ่ายทอดศาสตร์การบริหารงานวิจัยในมหาวิทยาลัย หน่วยงานวิจัยในระบบราชการนอกมหาวิทยาลัย การบริหารหน่วยงานให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและปัญหาทางการเมืองในวงการวิจัย เป็นต้น

การบริหารโครงการวิจัยที่อาจารย์หรือหน่วยงานในมหาวิทยาลัยได้รับทุนอุดหนุน จึงต้อง เป็นที่เข้าใจกันว่า เป็นการบริหารกระบวนการ “เข็นครกขึ้นภูเขา” คือเป็นงานที่ไม่เป็นไปตาม กระแสหลักของสังคมในมหาวิทยาลัย ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. การปรับเปลี่ยนเชิงวัฒนธรรม หากจะให้มหาวิทยาลัยสามารถผลิตผลงานวิจัยได้อย่าง แท้จริง จะต้องมีการปรับเปลี่ยนทั้งเชิงวัฒนธรรมและเชิงโครงสร้างอย่างมากมาย
2. ทุนวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน งบประมาณแผ่นดินเป็นแหล่งทุนวิจัยที่ดีที่สุดแหล่งหนึ่ง สำหรับอาจารย์มหาวิทยาลัย เป็นงบประมาณที่สามารถขอเงินโครงการหลายแสนบาทต่อปีได้ เงินที่ได้มาอยู่ในงบประมาณหมวดเงินอุดหนุนทั่วไป ซึ่งได้มาคราวเดียวทั้งก้อน และสามารถใช้อย่างมีความยืดหยุ่นคล่องตัวมาก ยกเว้นบางมหาวิทยาลัยซึ่งเอาระเบียบการเงินของราชการทั่วไปมาใช้ ก็เป็นการที่มหาวิทยาลัยนั้น ๆ สร้างความยุ่งยากขึ้นเอง

การวิจัยในมหาวิทยาลัย ควรมีเป้าหมายเพื่อการสร้างความสามารถของนักวิจัยให้เก่งขึ้น สร้างผลงานที่มีคุณภาพ ดังนั้น โครงการวิจัยจึงควรเน้นการวิจัยเชิงวิชาการเป็นหลัก โดยมี เป้าหมาย เพื่อการตีพิมพ์ โดยในขั้นแรกอาจเริ่มที่การตีพิมพ์ในวารสารวิชาการประจำสถาบัน เสียก่อนแล้วต่อไปจึงเลื่อนขั้นไปตีพิมพ์ในวารสารวิชาการนานาชาติที่ตีพิมพ์ในประเทศไทย และใน

ต่างประเทศตามลำดับ แต่นักวิจัยที่มีความสามารถสูงเยี่ยมและมีผู้สนับสนุนเป็นพิเศษ หากจะสามารถตีพิมพ์ในวารสารวิชาการนานาชาติระดับคุณภาพสูงมากได้เลย ก็ยังเป็นการดี

3. การจัดสรรทุน การจัดสรรทุนควรใช้ระบบ “คุณธรรม” (merit system) คือจัดให้ตามคุณภาพ และความสอดคล้องกับนโยบายลำดับความสำคัญด้านการวิจัยของมหาวิทยาลัย และต้องจัดสรรให้เพียงพอที่จะได้ผลงานที่มีคุณภาพ

วิธีการที่ไม่ควรใช้อย่างยิ่ง คือการหารเท่า ๆ กัน หรือใช้ตามร้อยละของเงินที่ได้ตัวอย่าง เช่น เสนอไป 20 โครงการ เป็นเงิน 10 ล้านบาท โดยมีทั้งโครงการใหญ่และโครงการเล็ก สำนักงบประมาณกำหนดวงเงินมา 5 ล้านบาท วิธีจัดสรรไม่ควรหารจำนวน 5 ล้านบาทด้วย 20 โครงการ ให้ได้เงินไปโครงการละ 250,000 บาท และไม่ควรงดงบประมาณลงไปโครงการละครึ่งหนึ่งเท่า ๆ กันหมด สิ่งที่ควรทำคือ ให้เงินแก่โครงการที่มีคุณภาพสูงก่อนพิจารณาจำนวนเงินตามความเหมาะสม แล้วพิจารณาโครงการที่มีคุณภาพรองลงมาเรื่อย ๆ เงินหมดเมื่อไรโครงการที่ยังไม่ได้พิจารณาก็ตกไป

4. การบริหารเงิน ได้กล่าวแล้วว่าเงินก้อนนี้ อยู่ในหมวดเงินอุดหนุนทั่วไป ดังนั้นเจ้าของโครงการจะได้เงินไปคราวเดียวหมดทั้งก้อน ซึ่งถ้าปล่อยให้เป็นอย่างนี้ก็หมายความว่าหัวหน้าโครงการวิจัยรับผิดชอบตนเองในการที่จะให้มีความก้าวหน้าของโครงการ และมีผลงานตามที่เสนอ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยจะไม่มีเครื่องมือในการตรวจสอบและบริหารให้โครงการประสบความสำเร็จ ซึ่งในความเป็นจริงไม่ได้เป็นเช่นนั้น ผู้บริหารฯ ยังต้องรับผิดชอบต่อความสำเร็จของโครงการหากมีการตรวจสอบ

5. การติดตามและประเมินผล จะต้องควบคู่ไปกับการให้คุณให้โทษ จึงจะมีผลในทางปฏิบัติ นี่คือหลักการบริหาร ดังนั้นหัวหน้าโครงการติดตามประเมินผลดี ก็ควรได้รับการตอบแทนที่ดี เช่น หากเสนอโครงการเพิ่มเติมก็มีโอกาสได้รับอนุมัติมากกว่าเพราะมีเครดิตหรือความน่าเชื่อถือสูงกว่า ส่วนหัวหน้าโครงการที่รับเงินไปแล้วงานไม่คืบหน้า ควรได้รับการช่วยเหลือในขั้นแรก และได้รับการลงโทษไม่จัดสรรทุนวิจัยให้อีกชั้นหลัก

6. โครงการจากแหล่งทุนภายนอก การมีโครงการทุนวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอก ถือเป็นหน้าตาของมหาวิทยาลัย ยิ่งถ้าเป็นจากแหล่งทุนภายนอกประเทศยิ่งถือว่ามีศักดิ์ศรีสูง แต่ปัจจุบันนี้ทุนจากต่างประเทศมีน้อยลงเรื่อย ๆ และเริ่มที่คนรู้ว่าจริง ๆ แล้วทุนจากต่างประเทศบางรูปแบบก่อผลเสียต่อนักวิจัยมากกว่าผลดี ทุนวิจัยจากแหล่งทุนที่มีคุณภาพ คือ สกว. สวทช. และ สวรส. จึงเริ่มเข้ามาเป็นหน้าตาของมหาวิทยาลัยแทน

หลักการบริหารโครงการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอกมีเพียง 2 ประการ คือ ช่วยเหลือส่งเสริมให้การดำเนินการเป็นไปตามที่ตกลงกับแหล่งทุน และช่วยอำนวยความสะดวกให้นักวิจัยทำงานได้สำเร็จอย่างมีคุณภาพ เพื่อเป็นแรงจูงใจให้มหาวิทยาลัยช่วยอำนวยความสะดวก

ต่อโครงการวิจัยแหล่งทุน จึงมักมีค่าตอบแทนหรือค่าธรรมเนียมให้แก่สถาบัน เพื่อให้มหาวิทยาลัยมีรายได้จากการที่มีโครงการวิจัยเข้าสู่สถาบัน การบริหารโครงการวิจัยจากแหล่งทุนภายนอกในแนวของการช่วยเหลืออำนวยความสะดวกมีประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

- 6.1 การจัดการด้านการเงินและพัสดุ
- 6.2 การจัดสถานที่ให้แก่โครงการ
- 6.3 การอำนวยความสะดวกในการใช้เครื่องมือวิจัย เครื่องมือสื่อสาร ยานพาหนะ และการพิมพ์
- 6.4 การจัดผู้ช่วยวิจัยให้แก่โครงการ
- 6.5 การแสดงความชื่นชมยกย่อง

เนื่องจากแหล่งทุนมักจะมีวิธีการติดตามประเมินผลอย่างรัดกุมอยู่แล้วมหาวิทยาลัยจึงไม่ควรเข้าไปตั้งกฎระเบียบ หรือจัดขั้นตอนการควบคุมเพิ่มขึ้นอีกเพราะจะก่อความยุ่งยาก มากกว่าช่วยเหลือ

การจัดการด้านการเงินและพัสดุ สิ่งที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยหรือผู้บริหารคณะวิชาช่วยได้ คือช่วยมอบหมายให้เจ้าหน้าที่การเงินช่วยทำบัญชีและดูแลเงินของโครงการ ในลักษณะของการทำงานนอกเวลาราชการและได้รับค่าตอบแทนจากโครงการ นอกจากนั้น อาจปรึกษากับหัวหน้าโครงการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารเงินวิจัยของโครงการนั้น เพื่อลดภาระรับผิดชอบของหัวหน้าโครงการนั้น แต่ในขณะเดียวกัน ก็ไม่ทำให้เกิดความล่าช้าในการอนุมัติเงิน ในกรณีของการซื้อพัสดุ อาจช่วยอำนวยความสะดวกโดยการให้เจ้าหน้าที่พัสดุช่วยดำเนินการให้ นอกจากนั้น เมื่อพัสดุที่ซื้อจากเงินทุนวิจัยชำรุด หากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานสามารถซ่อมได้ผู้บริหารก็ควรช่วยสั่งการให้ซ่อมในบางมหาวิทยาลัยเมื่อครุภัณฑ์ที่ซื้อมาจากเงินวิจัยชำรุด พนักงานซ่อมบอกว่าไม่สามารถดำเนินการซ่อมได้ เนื่องจากไม่ใช่ครุภัณฑ์ที่ซื้อมาจากเงินทางราชการ และผู้บริหารของคณะก็ไม่ได้สั่งการให้ซ่อม คือให้เจ้าหน้าที่เป็นผู้กำหนดนโยบายการซ่อมของคณะเสียเอง

การจัดสถานที่ให้แก่โครงการ นักวิจัยอาจต้องการปรึกษาหารือและขอให้ผู้บริหารช่วยอำนวยความสะดวกให้เท่าที่เป็นไปได้ การอำนวยความสะดวกให้ทีมนักวิจัยสามารถทำงานนอกเวลาราชการได้ ไม่ว่าจะเป็นเวลาใดหรือวันใดเป็นเรื่องสำคัญมากต่อการทำงานวิจัยให้สำเร็จ วิธีที่เคยใช้มาคือจัดให้มีการลงทะเบียนผู้ที่ถือกุญแจเข้าห้องปฏิบัติการ ซึ่งจะเข้ามาใช้เมื่อไรก็ได้แต่มีเงื่อนไขว่า หากของหายและสอบสวนหาผู้เอาไปไม่ได้ ผู้ถือกุญแจทุกคนต้องร่วมกันชดใช้ปรากฏว่าเป็นเวลา 15 ปีมาแล้ว ยังไม่เคยมีของหายเลย

การอำนวยความสะดวกในการใช้เครื่องมือ เครื่องมือดังกล่าวอาจได้แก่ เครื่องมือในการวิจัย เครื่องมือสื่อสาร (โทรศัพท์ โทรสาร อิเล็กทรอนิกส์) ยานพาหนะ เครื่องพิมพ์ และเจ้าหน้าที่พิมพ์ ผู้บริหารควรได้จัดอำนวยความสะดวกให้ตามสมควร

7. การสร้างชุดโครงการวิจัย มหาวิทยาลัยที่ต้องการสร้างความเป็นเลิศด้านการวิจัยน่าจะ ได้พิจารณาแนวความคิดนี้ หลักปฏิบัติสำคัญในการสร้างชุดโครงการโดยมหาวิทยาลัย ก็คือต้องยึด คุณภาพและความครอบคลุมของโครงการเป็นหลัก โดยต้องไม่ทำงานอยู่ภายในกรอบจำกัดของ มหาวิทยาลัยของตน หากหากนักวิชาการด้านใดที่เก่งจริงภายในมหาวิทยาลัยของตนไม่ได้ ก็ต้องหา คนนอกมาเป็นหัวหน้าทีมในโครงการวิจัยย่อนั้น ให้คนของมหาวิทยาลัยเข้าไปเป็นทีมงานเพื่อฝึก และพัฒนาตนเอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งต้องทำงานแบบใจกว้าง และเชื่อมโยงกับนักวิชาการ ภายนอก (Outward looking) ในกรณีนี้ มหาวิทยาลัยต้องลงทุนพัฒนาชุดโครงการดังกล่าวไป เจริญจากทุนจากแหล่งทุน หรือในความเป็นจริงควรเริ่มเจรจาตั้งแต่ก่อนเริ่มสร้างชุดโครงการ เพื่อ จะได้ทราบว่ามีโอกาสได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยมากน้อยเพียงใด หากชุดโครงการที่พัฒนาขึ้นได้ มี คุณค่าสูง ได้ชุดโครงการที่มีคุณภาพดี ทีมงานดี ก็อาจขอเงินค่าพัฒนาชุดโครงการที่ได้จ่ายไปแล้ว จากแหล่งทุนเพื่อนำไปจ่ายในการพัฒนาชุดโครงการอื่นต่อไปอีก

8. การช่วยเหลือนักวิจัยผู้เริ่มต้น โดยสามารถทำได้ในประเด็นดังต่อไปนี้

8.1 การสนับสนุนให้ได้ฝึกทำวิจัยกับหัวหน้าโครงการที่มีความสามารถสูง

8.2 การหาพี่เลี้ยง (mentor) ให้

8.3 การสนับสนุนให้ได้ทำงานวิจัยตามลำดับความสามารถแล้วค่อย ๆ ยกระดับขึ้น

8.4 การจัดให้มีกิจกรรมสร้างสรรค์บรรยากาศด้านการวิจัยขึ้นภายในหน่วยงาน

เช่น วารสารสโมสร research seminar การประชุมวิจารณ์ข้อเสนอโครงการวิจัย การประชุม อภิปรายกระบวนการวิธีการวิจัย เป็นต้น

8.5 การส่งเสริมให้ไปร่วมประชุมวิชาการในประเทศหรือต่างประเทศ โดยเฉพาะ อย่างยิ่งไปร่วมกับพี่เลี้ยง (เพื่อจะได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ข้อคิดเห็น)

8.6 การให้เงินจ่ายเป็นค่าสมาชิกสมาคมวิชาการ เป็นต้น

จุดสำคัญที่สุดที่ควรเขียนไว้แนะนำผู้เริ่มต้น ก็คือ การช่วยเหลือต่าง ๆ เหล่านั้นแม้มักจะมี ค่าอย่างยิ่งแต่มีค่าน้อยกว่าชวนขายและหาทางเรียนรู้ หาทางทำงานของตัวเอง

9. การสร้างบรรยากาศด้านการวิจัย จุดสำคัญที่สุดคือการสร้างความเป็นประชาคมวิจัยขึ้น ภายในมหาวิทยาลัย คณะ หรือภาควิชา ความเป็นประชาคมวิจัยเกิดขึ้นเมื่อมีคนจำนวนหนึ่งมี เป้าประสงค์ร่วมกัน จัดให้มีการพบปะเพื่อร่วมมือกัน หรือส่งเสริมกันให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น มี ความเอื้ออาทรต่อกัน ร่วมมือกันตั้งเป้าหมาย กำหนดแผนงาน ร่วมรับรู้ความก้าวหน้าของงาน ช่วยกันให้ความเห็นเพื่อปรับปรุงงาน หรือแก้ปัญหาและร่วมกันยินดีเมื่องานก้าวหน้า หรือประสบ ความสำเร็จ มหาวิทยาลัย คณะ หรือภาควิชา ในปัจจุบันมีความเป็นประชาคมวิจัยน้อยมาก สาเหตุที่สำคัญที่สุดคือ วัฒนธรรมการทำงานของอาจารย์ อาจารย์จำนวนมากมาทำงานเฉพาะ ช่วงเวลาที่ตนมีชั่วโมงสอน หากวันใดไม่มีชั่วโมงสอนก็ไม่มาที่มหาวิทยาลัย พฤติกรรมเช่นนี้บ่อน

เขาจะความเข้มแข็งทางวิชาการของมหาวิทยาลัยอย่างร้ายแรง สมควรที่ผู้รับผิดชอบคุณภาพของ
อุดมศึกษาในภาพรวมของประเทศ และคุณภาพของวิชาการในแต่ละมหาวิทยาลัย คณะ หรือ
ภาควิชา จะต้องช่วยกันแก้ไขตัวระบบ และอาจารย์มหาวิทยาลัยแต่ละคนจะต้องแก้ไขปรับปรุง
ตนเอง

การที่อาจารย์มาทำงานเฉพาะช่วงของงานสอน มีผลเสียต่อการสร้างสรรค์ประชาคมวิจัย
เพราะทำให้ไม่สามารถจัดเวลาพบประสังสรรค์แลกเปลี่ยนเชิงวิชาการระหว่างอาจารย์ด้วยกันได้ ทำ
ให้อาจารย์มีลักษณะของการทำงานแบบต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างอยู่ ไม่เป็นประชาคม

นอกจากนั้นยังเป็นการเพาะและแพร่แนวความคิดผิด ๆ ว่าหน้าที่ของอาจารย์ในการสอน
นิสิตนักศึกษาคือการบรรยายในชั่วโมงสอนเท่านั้น ขาดความตระหนักว่า การเรียนรู้ของนิสิต
นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดขึ้นในห้องบรรยายแต่เกิดจากการเรียนรู้จากบรรยากาศภายในมหาวิทยาลัย
ตัวอย่างการเรียนรู้ของอาจารย์ และเกิดจากการสร้างแรงบันดาลใจต่อความกระหายใคร่รู้ ซึ่ง
นอกจากนิสิตนักศึกษามีอยู่เองภายในตัวแล้ว อาจารย์ยังมีหน้าที่ช่วยกระตุ้นและสร้างบรรยากาศให้
เกิดแรงบันดาลใจนี้ด้วย หน้าที่ประการหลังนี้ สำคัญกว่าการบรรยายภายในห้องเรียนหลายเท่า

10. สถาบันวิจัยเฉพาะทาง ในมหาวิทยาลัยควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

10.1 ผลิตผลงานวิจัยในด้านใดด้านหนึ่งเป็นงานหลัก

10.2 มีทั้งการสร้างสรรค สักสมและรับถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านนั้น ๆ ในสัดส่วนที่
เหมาะสม

10.3 มีนักวิจัยทำงานผลิตผลงานวิจัยเป็นหลัก ใช้เวลาส่วนใหญ่ทำงานวิจัยนักวิจัย
ที่จะปฏิบัติหน้าที่ตามข้อ 2 ได้ จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถสูง ซึ่งในบริบทของระบบอุดมศึกษา
ไทย จะต้องอยู่ในตำแหน่งอาจารย์

10.4 ทำงานเชื่อมโยงกับบัณฑิตนักศึกษา ซึ่งเป็นงานสอนอย่างหนึ่ง

หากจะให้มหาวิทยาลัยมีผลงานวิจัยที่คุณภาพ มีผลกระทบเชิงวิชาการสูงและมีปริมาณมาก
พอ จะต้องพิจารณาทุกเครื่อง สถาบันวิจัยเฉพาะทางเสียใหม่ ทั้งในด้านวัตถุประสงค์ ผลงานที่
คาดหวัง วิธีการสรรหาผู้นำ บุคลากรประจำสถาบัน วิธีการบริหารจัดการและวิธีการทำงาน ควรมี
หลักการจัดตั้งสถาบันวิจัยเฉพาะทางในมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้น โดยคำนึงถึงประเด็นหลัก 4 ข้อข้างบน
และดำเนินการในประเด็นเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

1. สรรหาผู้อำนวยการสถาบันที่เป็นนักวิจัยที่มีผลงานคุณภาพสูงในสาขาวิชานั้น ๆ
มีความสามารถด้านการบริหารและการเป็นผู้นำทีมวิจัย รวมทั้งทำงานวิจัยและงานบริหารของ
สถาบันเต็มเวลาหรือเกือบเต็มเวลา

2. กำหนดเป้าหมายให้เลี้ยงตัวเองได้ในระยะยาว ซึ่งหมายความว่าค่าใช้จ่ายในการ
วิจัยและการบริหารทั้งหมดมาจากทุนวิจัยจากภายนอก

3. ทำงานวิจัยในลักษณะเปิด คือร่วมมือกับภาควิชา คณะวิชา ทั้งภายในมหาวิทยาลัยของตนและต่างมหาวิทยาลัย หน่วยราชการ ภาควิชาอุตสาหกรรมองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร และองค์กรชุมชน

จุดอ่อนของสถาบันวิจัยเฉพาะทางในมหาวิทยาลัยในปัจจุบัน เกิดจากความผิดพลาดใหญ่ ๆ 3 ประการ คือ 1) การกำหนดให้สถาบันไม่มีบุคลากร ตำแหน่งอาจารย์ มีแต่ตำแหน่งนักวิจัย ซึ่งเป็นบุคลากรสาย ข. ทำให้คนเก่ง ๆ โอนย้ายไปเป็นอาจารย์หมด สถาบันวิจัยจึงมีบุคลากรประจำที่มีคุณภาพเกรดดีเป็นอย่างสูง จึงผลิตผลงานวิจัยที่มีคุณภาพสูงไม่ได้ ไม่เกิดการสร้างสรรค์สิ่งสมองค์ความรู้อย่างแท้จริง สถาบันวิจัยเฉพาะทางที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัยจึงตกอยู่ในสภาพที่ยิ่งเก่ายิ่งอายุมากขึ้นก็ยิ่งล้าหลัง เพราะไม่สามารถติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการได้ ต่างจากภาควิชาซึ่งมีบุคลากรตำแหน่งอาจารย์ อาจารย์มีโอกาสดูไปศึกษาต่อปริญญาเอกในต่างประเทศและนำวิชาการใหม่ ๆ มาสู่ภาควิชา ทำให้ภาควิชาไม่ล้าหลังเหมือนสถาบันวิจัย 2) การกำหนดให้สถาบันวิจัย ไม่มีหน้าที่สอน รวมทั้งการร่วมจัดการเรียนรู้ และการวิจัย ระดับบัณฑิตศึกษา ทำให้สถาบันวิจัยขาดโอกาสดึงดูดสายเลือดใหม่ที่มีความสามารถสูง คือ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา (โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับปริญญาเอก) มาร่วมทำงาน 3) การตีความหมายของคำว่าวิจัยผิด กลายเป็นรับทำงานในลักษณะของการรับจ้างทำงานที่ปรึกษา (consultation) งานศึกษาความเป็นไปได้ (feasibility study) งานศึกษาผลกระทบ ซึ่งเป็นงานที่ทำให้ผู้เข้ามาร่วมทำงานได้ค่าตอบแทนสูง แต่ไม่เกิดการสร้างสรรค์เชิงวิชาการ ไม่เกิดการสร้างองค์ความรู้ คนที่เข้ามาทำงานเหล่านี้ก็ไม่นักวิจัยที่แท้จริง เนื่องจากกิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมใช้ความรู้ ไม่ใช่กิจกรรมสร้างความรู้ ในการรับทำงานวิจัยใด ๆ ผู้บริหารและนักวิจัยประจำสถาบันจะต้องเลือกทำเฉพาะงานที่เกิดกิจกรรมสร้างความรู้ ก่อให้เกิดความเจริญงอกงามและส่งเสริมความสามารถในการสร้างความรู้ จึงจะตรงกับวัตถุประสงค์ของการมีสถาบันวิจัยในมหาวิทยาลัย การวิจัยในสถาบันวิจัยเฉพาะทางในมหาวิทยาลัยจึงควรเป็นงานวิจัยพื้นฐานและการวิจัยประยุกต์ โดยที่ผลลัพธ์จะต้องนำไปตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติ หรือนำไปจดสิทธิบัตร

12. บัณฑิตศึกษา ข้อได้เปรียบของการวิจัยในมหาวิทยาลัย คือ การมีนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเป็นกำลังสำคัญ บัณฑิตศึกษาโดยทั่ว ๆ ไปมี 3 แบบ คือ

1. เพื่อสร้างนักวิจัยหรือสร้างนักสร้างความรู้ บัณฑิตศึกษาแบบนี้ต้องเน้นกิจกรรมวิจัย ต้องเลือกชักจูงนักศึกษาที่มีสติปัญญาสูงมาเรียนและต้องจ้างเรียน
2. เพื่อสร้างผู้มีความรู้ เพิ่มขึ้นจากระดับปริญญาตรี
3. เพื่อให้ได้กระดาดแสดงวิทยฐานะไว้เชิดหน้าชูตา

บัณฑิตศึกษาสองแบบหลังเป็นเครื่องมือหาเงินเข้ามหาวิทยาลัยแต่แบบแรกมหาวิทยาลัยจะต้องหาเงินมาจ้างคนเก่ง ๆ เข้าเรียน บัณฑิตศึกษาแต่ละแบบต่างก็มีข้อดีของตนเอง สองแบบหลังสร้างรายได้แบบแรกสร้างชื่อเสียงให้แก่มหาวิทยาลัย

13. วารสารวิชาการประจำสถาบัน การวิจัยเป็นเรื่องการสื่อสาร (communication) ระหว่างนักวิจัยกับการวิชาการภายนอก นักวิจัยต้องมีทางด่วนข้อมูลของตน ที่จะรับข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมการวิจัยภายในลำในด้านที่ตนสนใจ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและข้อคิดเห็นกับนักวิจัยคนอื่น และมีผลงานส่งออก (research output) ออกไปให้แก่ระบบการวิจัยของประเทศ หรือของโลก มหาวิทยาลัยที่ต้องการเป็นเลิศด้านการวิจัย จึงต้องจัดให้มีเครื่องมือของการสื่อสาร 2 ทาง และเครื่องมือในการนำผลงานวิจัยจากนักวิจัยของตนออกสู่ภายนอกระดับประเทศ และระดับโลก วารสารวิชาการประจำสถาบันคือเวทีฝึกฝน และช่วยเหลือให้นักวิจัยภายในสถาบันสร้างความสามารถในการตีพิมพ์ โดยวารสารวิชาการประจำสถาบันจะต้องมีระบบการตรวจสอบคุณภาพของต้นฉบับ (peer review) ในลักษณะที่เป็นการตรวจสอบเชิงช่วยเหลือให้ปรับปรุง แต่ต้องไม่ยอมรับตีพิมพ์ผลงานที่มีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน ควรจัดให้มีคณะบรรณาธิการที่ปรึกษามาจากต่างประเทศ เพื่อช่วยยกระดับคุณภาพของวารสารควรติดต่อหาทางให้บทความที่ตีพิมพ์ได้เข้าสู่ฐานข้อมูลนานาชาติ แต่ในขณะเดียวกัน ก็ควรหาหนทางส่งเสริมให้นักวิจัยที่มีความสามารถสูงขึ้นให้หาทางตีพิมพ์ในวารสารวิชาการนานาชาติที่ได้รับการยอมรับสูงขึ้นไปอีก ไม่ควรวนเวียนส่งผลงานตีพิมพ์เฉพาะในวารสารที่ตนเองมั่นใจว่าได้รับตีพิมพ์อย่างแน่นอน อย่างวารสารวิชาการประจำสถาบัน

14. ฐานข้อมูลผลงานวิจัยและการพิมพ์ลงในรายงานประจำปี

การบริหารงานวิจัยของมหาวิทยาลัยที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ การบริหารเพื่อสร้างวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการชื่นชมที่ผลงานวิจัย ไม่ใช่ชื่นชมวัตถุหรือตัวเงินที่มาในรูปของเครื่องมือวิจัยและทุนวิจัย รูปธรรมในเรื่องดังกล่าวจะเกิดขึ้น หากฐานข้อมูล (MIS) ของมหาวิทยาลัยกำหนดให้มีฐานข้อมูลผลงานวิจัย (ROD = research output database) และนำผลการวิจัยดังกล่าวลงตีพิมพ์ในรายงานประจำปีของสถาบัน วิธีปฏิบัติดังกล่าวจะเป็นเครื่องมือสร้างวัฒนธรรม ค่าของคนอยู่ที่ผลงาน

3. ศักยภาพมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษสู่ความเป็นสถาบันอุดมศึกษาไร้ใช้สังคม

องค์ประกอบแห่งการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณประกอบไปด้วย

ตารางสรุปผลข้อมูลเชิงปริมาณของจำนวนแหล่งทุนและจำนวนงานนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ปีงบประมาณ 2549 - 2555

ปีงบประมาณ	แหล่งทุนวิจัย	จำนวนนักวิจัย	จำนวนงานวิจัย	งบประมาณ	หมายเหตุ
2549	วิจัยสถาบัน	2	2	50,000	
	วิจัยทุนภายใน	10	10	120,000	
	วิจัยทุน สกอ.	1	1	270,000	
	วิจัยทุนจังหวัด	1	3	36,100	
รวม		24	17	476,100	
2550	วิจัยสถาบัน	1	3	60,000	
	วิจัยทุนภายใน	7	7	100,000	
	วิจัยทุน สกอ.	2	3	516,500	
	วิจัยทุนจังหวัด	1	3	62,000	
รวม		11	16	738,500	
2551	วิจัยสถาบัน	1	3	40,000	
	วิจัยทุนภายใน	19	19	152,000	
	วิจัยทุนงบประมาณแผ่นดิน	10	10	760,000	
รวม		30	32	952,000	
2552	วิจัยสถาบัน	1	3	40,000	
	วิจัยทุนภายใน	26	26	650,000	
	วิจัยทุนสกว. + มหาวิทยาลัย	9	9	500,000	
	วิจัยทุนงบประมาณแผ่นดิน	10	18	2,000,000	
	วิจัยทุนงบประมาณจังหวัด	1	1	20,000	
รวม		47	57	3,210,000	
2553	วิจัยสถาบัน	1	3	40,000	
	วิจัยทุนวิจัยภายใน	38	38	760,000	
	วิจัยทุนวิจัย ABC (สกว) + มหาวิทยาลัย	7	10	450,000	
	วิจัยทุนจังหวัด	1	1	980,000	
	วิจัยทุนงบประมาณแผ่นดิน	6	6	2,090,000	

(ต่อ)

ปีงบประมาณ	แหล่งทุนวิจัย	จำนวนนักวิจัย	จำนวนงานวิจัย	งบประมาณ	หมายเหตุ
2554	วิจัยสถาบัน	8	8	200,000	
	วิจัยทุนวิจัยภายใน	16	16	201,000	
	วิจัยทุนจังหวัด	1	1	1,000,000	
	วิจัยทุนงบประมาณแผ่นดิน	17	17	1,609,300	
รวม		42	42	6,020,600	
2555	วิจัยสถาบัน	6	6	324,000	
	วิจัยทุนวิจัยภายใน	35	35	756,000	
	วิจัยทุนกลุ่มจังหวัด	10	1	2,400,000	
	วิจัย สกอ.	7	7	2,855,000	
	วิจัยทุนงบประมาณแผ่นดิน	8	8	1,800,000	
รวม		64	57	8,135,000	
รวมทั้งสิ้น		271	279	23,852,200	

จากตารางสรุปผลข้อมูลเชิงปริมาณของจำนวนแหล่งทุนและจำนวนงานนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ปีงบประมาณ 2549 – 2555 โดยภาพรวมพบว่า มีจำนวนนักวิจัย 271 คน มีจำนวนนักวิจัยรวม 279 โครงการ และใช้งบประมาณในการดำเนินงานทั้งสิ้น 23,852,200 บาท ซึ่งจำแนกตามปีงบประมาณ ได้ดังนี้ ปีงบประมาณ 2549 มีจำนวนนักวิจัย 24 คน จำนวนงานวิจัย 17 โครงการ และใช้งบประมาณ 476,100 บาท ปีงบประมาณ 2550 มีจำนวนนักวิจัย 11 คน จำนวนงานวิจัย 16 โครงการ และใช้งบประมาณ 738,500 บาท ปีงบประมาณ 2551 มีจำนวนนักวิจัย 30 คน จำนวนงานวิจัย 32 โครงการ และใช้งบประมาณ 952,000 บาท ปีงบประมาณ 2552 มีจำนวนนักวิจัย 47 คน จำนวนงานวิจัย 57 โครงการ และใช้งบประมาณ 3,210,000 บาท ปีงบประมาณ 2553 มีจำนวนนักวิจัย 53 คน จำนวนงานวิจัย 58 โครงการ และใช้งบประมาณ 4,320,000 บาท ปีงบประมาณ 2554 มีจำนวนนักวิจัย 42 คน มีจำนวนงานวิจัย 42 โครงการ ใช้งบประมาณ 6,020,600 บาท ปีงบประมาณ 2555 มีจำนวนนักวิจัย 64 คน มีจำนวนงานวิจัย 57 โครงการ ใช้งบประมาณ 8,135,000 บาท

ตาราง สรุปผลข้อมูลจำนวนปริมาณแหล่งทุนวิจัย ปีงบประมาณ 2549 – 2555

แหล่งทุนวิจัย	จำนวนงานวิจัย	งบประมาณวิจัย
วิจัยสถาบัน	28	754,000
วิจัยทุนภายใน	155	2,739,000
วิจัยทุนจังหวัด	9	2,098,100
วิจัยทุนงบแผ่นดิน	59	8,259,300
วิจัยทุน สกอ.	11	3,641,500
วิจัย สกว.	16	950,000
วิจัยกลุ่มจังหวัด	1	2400,000
รวม	279	23,852,200

จากตาราง สรุปผลข้อมูลจำนวนปริมาณแหล่งทุนวิจัย ปีงบประมาณ 2549 – 2555 โดยภาพรวม พบว่า มีจำนวนงานวิจัย 279 โครงการ และงบประมาณวิจัยรวมทั้งสิ้น 23,852,200 บาท จำแนกตามแหล่งทุนวิจัย ได้ดังนี้ วิจัยสถาบัน มีจำนวนงานวิจัย 28 โครงการ งบประมาณวิจัย 754,000 บาท วิจัยทุนภายใน มีจำนวนงานวิจัย 155 โครงการ งบประมาณวิจัย 2,739,000 บาท วิจัยทุนจังหวัด มีจำนวนงานวิจัย 9 โครงการ งบประมาณวิจัย 2,098,100 บาท วิจัยทุนงบแผ่นดิน จำนวนงานวิจัย 59 โครงการ งบประมาณวิจัย 8,259,300 บาท วิจัยทุน สกอ. จำนวนงานวิจัย 11 โครงการ งบประมาณวิจัย 3,641,500 บาท และวิจัย สกว. จำนวนงานวิจัย 16 โครงการ งบประมาณวิจัย 950,000 บาท และงบประมาณกลุ่มจังหวัด 1 โครงการ งบประมาณวิจัย 2,400,000 บาท

ตารางสรุปผลลักษณะนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ปีงบประมาณ 2549 – 2555

ปีงบประมาณ	นักวิจัยทุนภายนอก	นักวิจัยในมหาวิทยาลัย (เก่า)	นักวิจัยใหม่	หมายเหตุ
2549	2	-	17	
2550	3	8	-	
2551	10	1	19	
2552	10	15	23	
2553	7	20	26	
2554	1	20	21	
2555	14	20	23	

จากตารางสรุปผลลักษณะนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ปีงบประมาณ 2549 – 2555 พบว่า ปีงบประมาณ 2549 มีนักวิจัยทุนภายนอกจำนวน 2 คน และนักวิจัยใหม่จำนวน 17 คน ปีงบประมาณ 2550 นักวิจัยทุนภายนอกจำนวน 3 คน และนักวิจัยในมหาวิทยาลัยจำนวน 8 คน ปีงบประมาณ 2551 นักวิจัยทุนภายนอกจำนวน 10 คน นักวิจัยในมหาวิทยาลัยจำนวน 1 คน และนักวิจัยใหม่จำนวน 19 คน ปีงบประมาณ 2552 นักวิจัยทุนภายนอกจำนวน 10 คน นักวิจัยในมหาวิทยาลัยจำนวน 15 คน และนักวิจัยใหม่จำนวน 23 คน ปีงบประมาณ 2553 นักวิจัยทุนภายนอกจำนวน 7 คน นักวิจัยในมหาวิทยาลัยจำนวน 20 คน และนักวิจัยใหม่จำนวน 26 คน ปีงบประมาณ 2554 นักวิจัยทุนภายนอกจำนวน 1 คน นักวิจัยทุนภายในมหาวิทยาลัยจำนวน 20 คน และนักวิจัยหน้าใหม่จำนวน 21 คน ปีงบประมาณ 2555 นักวิจัยทุนภายนอกจำนวน 14 คน นักวิจัยทุนภายในจำนวน 20 คน และนักวิจัยใหม่จำนวน 23 คน

ตารางสรุปผลงานวิจัยที่สำเร็จตามระยะเวลาที่กำหนด มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ปีงบประมาณ 2549 – 2555

ปีงบประมาณ	จำนวนงานวิจัย	จำนวนงานวิจัยที่สำเร็จตามกำหนด	ร้อยละความสำเร็จ
2549	17	11	64.70
2550	16	11	68.75
2551	32	27	84.37
2552	57	38	66.66
2553	58	8	13.79
2554	42	39	92.80
2555	57	40	70.00

จากตารางสรุปผลงานวิจัยที่สำเร็จตามระยะเวลาที่กำหนด มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ปีงบประมาณ 2549 – 2555 พบว่า ปีงบประมาณ 2549 มีจำนวนงานวิจัย 17 โครงการ จำนวนงานวิจัยที่สำเร็จตามกำหนด 11 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 64.70 ปีงบประมาณ 2550 มีจำนวนงานวิจัย 16 โครงการ จำนวนงานวิจัยที่สำเร็จตามกำหนด 11 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 68.75 ปีงบประมาณ 2551 มีจำนวนงานวิจัย 32 โครงการ จำนวนงานวิจัยที่สำเร็จตามกำหนด 27 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 84.37 ปีงบประมาณ 2552 มีจำนวนงานวิจัย 57 โครงการ จำนวนงานวิจัยที่สำเร็จตามกำหนด 38 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 66.66 และปีงบประมาณ 2553 มีจำนวนงานวิจัย 58 โครงการ จำนวนงานวิจัยที่สำเร็จตามกำหนด 8 โครงการ คิดเป็น

ร้อยละ 13.79 และปีงบประมาณ 2554 มีจำนวนงานวิจัย 42 โครงการ จำนวนงานวิจัยที่สำเร็จตามกำหนด 39 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 92.80 และปีงบประมาณ 2555 มีจำนวนงานวิจัย 57 โครงการ จำนวนงานวิจัยที่สำเร็จตามกำหนด 40โครงการ คิดเป็นร้อยละ 70.00

ตารางสรุปผล ลักษณะงานวิจัยและสาขาวิชาของนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ประจำปีงบประมาณ 2549 – 2555

ปีงบประมาณ	ลักษณะงานวิจัย			สาขาการวิจัย				
	ท้องถิ่น	มหาวิทยาลัย		วิทย์/เทคโนโลยี	บริหาร	มนุษยฯ	การศึกษา	เจ้าหน้าที่
		การสอน	สนับสนุน					
2549	6	3	8	5	4	4	4	2
2550	7	4	5	2	3	3	3	-
2551	6	4	2	5	8	5	5	12
2552	12	8	37	7	7	6	6	21
2553	12	10	36	6	10	8	7	22
2554	18	10	4	10	8	8	12	4
2555	27	15	5	11	10	10	15	6
รวม	279			271				

จากตารางสรุปผล ลักษณะงานวิจัยและสาขาวิชาของนักวิจัยมหาวิทยาลัยศรีสะเกษ ประจำปีงบประมาณ 2549 – 2555 โดยภาพรวม พบว่า มีลักษณะงานวิจัย 279 โครงการ และจำนวนนักวิจัยในสาขาวิชาต่าง ๆ รวม 271 คน จำแนกตามปีงบประมาณได้ดังนี้ ปีงบประมาณ 2549 มีลักษณะงานวิจัยร่วมกับท้องถิ่นจำนวน 6 โครงการ ภายในมหาวิทยาลัยจำนวน 11 โครงการ คือ การสอน 3 โครงการ และสนับสนุน 8 โครงการ สาขาวิชาของนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษปีงบประมาณ 2549 จำแนกตามสาขาวิชา ได้ดังนี้ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 5 คน สาขาวิชาบริหารธุรกิจ 4 คน สาขาวิชามนุษยศาสตร์ 4 คน สาขาวิชาการศึกษา 4 คนและเจ้าหน้าที่ 2 คน ปีงบประมาณ 2550 มีลักษณะงานวิจัยร่วมกับท้องถิ่นจำนวน 7 โครงการ ภายในมหาวิทยาลัยจำนวน 9 โครงการ คือ การสอน 4 โครงการ และสนับสนุน 5 โครงการ สาขาวิชาของนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ปีงบประมาณ 2550 จำแนกตามสาขาวิชา ได้ดังนี้ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 2 คน สาขาวิชาบริหารธุรกิจ 3 คน สาขาวิชามนุษยศาสตร์ 3 คน และสาขาวิชาการศึกษา 3 คน ปีงบประมาณ 2551 มีลักษณะงานวิจัยร่วมกับท้องถิ่นจำนวน 6 โครงการ ภายในมหาวิทยาลัย

จำนวน 6 โครงการ คือ การสอน 4 โครงการ และสนับสนุน 2 โครงการ สาขาวิชาของนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ปีงบประมาณ 2551 จำแนกตามสาขาวิชา ได้ดังนี้ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 5 คน สาขาวิชาบริหารธุรกิจ 8 คน สาขาวิชามนุษยศาสตร์ 5 คน สาขาวิชาการศึกษา 5 คนและเจ้าหน้าที่ 12 คน ปีงบประมาณ 2552 มีลักษณะงานวิจัยร่วมกับท้องถิ่นจำนวน 12 โครงการ ภายในมหาวิทยาลัยจำนวน 45 โครงการ คือ การสอน 8 โครงการ และสนับสนุน 37 โครงการ สาขาวิชาของนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ปีงบประมาณ 2552 จำแนกตามสาขาวิชา ได้ดังนี้ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 7 คน สาขาวิชาบริหารธุรกิจ 7 คน สาขาวิชามนุษยศาสตร์ 6 คน สาขาวิชาการศึกษา 6 คนและเจ้าหน้าที่ 21 คน ปีงบประมาณ 2553 มีลักษณะงานวิจัยร่วมกับท้องถิ่นจำนวน 12 โครงการ ภายในมหาวิทยาลัยจำนวน 46 โครงการ คือ การสอน 10 โครงการ และสนับสนุน 36 โครงการ สาขาวิชาของนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ปีงบประมาณ 2553 จำแนกตามสาขาวิชา ได้ดังนี้ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 6 คน สาขาวิชาบริหารธุรกิจ 10 คน สาขาวิชามนุษยศาสตร์ 8 คน สาขาวิชาการศึกษา 7 คนและเจ้าหน้าที่ 22 คน ปีงบประมาณ 2554 มีลักษณะงานวิจัยร่วมกับท้องถิ่นจำนวน 18 โครงการ ภายในมหาวิทยาลัยจำนวน 42 โครงการ คือ การสอน 10 โครงการ และสนับสนุน 4 โครงการ สาขาวิชาของนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ปีงบประมาณ 2554 จำแนกตามสาขาวิชา ได้ดังนี้ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 10 คน สาขาวิชาบริหารธุรกิจ 8 คน สาขาวิชามนุษยศาสตร์ 8 คน สาขาวิชาการศึกษา 12 คนและเจ้าหน้าที่ 4 คน ปีงบประมาณ 2555 มีลักษณะงานวิจัยร่วมกับท้องถิ่นจำนวน 27 โครงการ ภายในมหาวิทยาลัยจำนวน 20 โครงการ คือ การสอน 15 โครงการ และสนับสนุน 5 โครงการ สาขาวิชาของนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ปีงบประมาณ 2555 จำแนกตามสาขาวิชา ได้ดังนี้ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 11 คน สาขาวิชาบริหารธุรกิจ 10 คน สาขาวิชามนุษยศาสตร์ 10 คน สาขาวิชาการศึกษา 15 คนและเจ้าหน้าที่ 6 คน

4. การขับเคลื่อนวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษสู่ความเป็นสถาบันอุดมศึกษาไร้ขีดจำกัด

วิเคราะห์ยุทธศาสตร์วิจัยมหาวิทยาลัยตามข้อมูลและศักยภาพของพื้นที่รายละเอียดเกี่ยวกับ ศูนย์งานวิจัยและพัฒนา ประกอบด้วย

ปณิธาน / ปรัชญา (Philosophy)

ดำเนินงานวิจัย เพื่อการพัฒนาก้าวสู่มหาวิทยาลัยเพื่อท้องถิ่น ชุมชน และสร้างศักยภาพ การบริหารจัดการงานวิจัยเครือข่ายพัฒนามหาวิทยาลัย

วิสัยทัศน์ (Vision)

งานวิจัยและพัฒนา มีการดำเนินงานอย่างมีระบบและประสิทธิภาพเน้นประโยชน์ที่เกิด ภายในท้องถิ่นและองค์กรการบริหารจัดการงานวิจัยและสร้างเครือข่ายการวิจัยอย่างต่อเนื่อง

พันธกิจ (Mission)

1. ดำเนินการให้คำปรึกษางานวิจัยและบริการวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งสนับสนุน และประสานงานกระบวนการบริหารงานวิจัย และสร้างเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ทั้งภายในท้องถิ่น และมหาวิทยาลัย

2. พัฒนาศักยภาพนักวิจัยระดับต่างๆ (ปริญญานักวิจัยใหม่และพัฒนานักวิจัยเดิม) อย่าง ต่อเนื่อง ทั้งการอบรมและสนับสนุนงบประมาณ

3. ดำเนินการตามแนวทางการจัดทำหน่วยข้อมูลการวิจัยและพัฒนาเพื่อท้องถิ่นและองค์กร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อช่วยพัฒนาระบบบริหารจัดการงานวิจัยและสร้างเครือข่ายของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ศรีสะเกษ

2. เพื่อช่วยพัฒนาบุคลากรและงานวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษด้านการวิจัยสู่ กระบวนการเรียนการสอนและการพัฒนาท้องถิ่น

3. เพื่อการให้บริการทางวิชาการและข้อมูลท้องถิ่นในรูปแบบการวิจัยสู่ชุมชนและท้องถิ่น

นโยบาย

นโยบายและแนวทางการวิจัยของงานวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

ประกอบ

ด้วย 3 ส่วน

1. การสร้างระบบบริหารจัดการงานวิจัยและสร้างเครือข่ายการวิจัยในพื้นที่และท้องถิ่น

2. ปกป้องเสริม และสนับสนุนงานวิจัยที่ตอบสนองในด้านวิชาการแก่หน่วยงานภายในและ ภายนอกมหาวิทยาลัย

3. เป็นหน่วยการบริการวิชาการเพื่อการเผยแพร่ข้อมูลชุมชนและท้องถิ่นมหาวิทยาลัยราชภัฏ ศรีสะเกษ

แผนกลยุทธ์ด้านการวิจัย

แผนกลยุทธ์ด้านการวิจัยของงานวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

วัตถุประสงค์	เป้าหมาย	กลยุทธ์
1. เพื่อพัฒนาระบบบริหารจัดการงานวิจัยและสร้างเครือข่ายของมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ	1. ระบบบริหารจัดการงานวิจัย	1. สร้างระบบบริหารจัดการงานวิจัยภายในของมหาวิทยาลัยและท้องถิ่น 2. สร้างกระบวนการบริหารจัดการงานวิจัยสู่เครือข่ายชุมชนและพื้นที่
2. เพื่อพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยและบุคลากรภายนอกให้มีความรู้ด้านการวิจัย	2. การสร้างเครือข่าย	1. ดำเนินการประสานความร่วมมือเชิงพื้นที่กับส่วนราชการ + มหาวิทยาลัย + ปกครองท้องถิ่นในพื้นที่
	1. คณาจารย์มหาวิทยาลัยมีผลงานทางการวิจัยเพิ่มขึ้น	1. สนับสนุนการปฏิบัติการกิจด้านการวิจัยทั้งมีวัสดุอุปกรณ์และสิ่งสนับสนุน 2. จัดประชุม อบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อปรึกษาผลงานวิจัย
	2. มีแหล่งทุนเพื่อสนับสนุนการวิจัยของบุคลากร	1. จัดหาแหล่งทุนเพื่อการสนับสนุนการวิจัยของบุคลากร 2. จัดประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรได้ทราบ
	3. คณาจารย์ในมหาวิทยาลัยนำผลการวิจัยไปพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน	1. ส่งเสริมและสนับสนุนคณาจารย์ให้ทำงานวิจัยโดยนำไปใช้ในการเรียนการสอน 2. จัดประชุมทางวิชาการเพื่อนำเสนอผลงานวิจัย
	4. การพัฒนางานวิจัย	1. จัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับนักวิจัยรุ่นใหม่ 2. จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนานักวิจัยสู่การรับทุนภายนอก 3. จัดกระบวนการจัดการความรู้สู่ประเด็นสำหรับการขอรับทุนสนับสนุนงานวิจัยภายนอกปี 2549 1. การได้มีทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น 2. การมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อปรึกษาเครือข่ายการวิจัย

(ต่อ)

วัตถุประสงค์	เป้าหมาย	กลยุทธ์
3. เพื่อบริการวิชาการและข้อมูลสู่ชุมชนและท้องถิ่น	5. มีงานวิจัยที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นชุมชนและท้องถิ่น 6. งานวิจัยที่เป็นข้อมูลพื้นฐานของมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ 1. บริการทำวิจัยให้แก่องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนในชุมชน 2. รับปรึกษาความรู้ทางการวิจัยแก่ชุมชน	1. ผลการผลิตบัณฑิตมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ 2. ความพึงพอใจของนายจ้าง ผู้ประกอบการต่อการปฏิบัติงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ 3. สืบค้นข้อมูลการมีงานทำของนักศึกษาใหม่ 1. จัดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านการวิจัยในสาขาต่าง ๆ เพื่อให้บริการแก่ท้องถิ่น 2. ประชาสัมพันธ์บทบาท และหน้าที่ของสำนักวิจัยและบริการวิชาการให้แก่องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนทราบ 3. ให้บริการข้อมูลและแหล่งค้นคว้าด้านการวิจัยแก่ชุมชน

ทิศทางการวิจัย คือ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพ ของการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษนำไปสู่การดำเนินงานตามแนวทางการบริหารจัดการที่ดี

ทิศทางการที่ 1

การวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพ ของการดำเนินงานของสถาบัน และบุคลากรในท้องถิ่น

การพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องเรียนรู้ว่าศักยภาพพื้นฐานที่มีอยู่นั้นเป็นอย่างไร ซึ่งการวิจัยที่อยู่ในทิศทางนี้ต้องเป็นวิจัยลักษณะรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่นำมาวิเคราะห์และข้อมูลที่ยังไม่เคยทำมาก่อนโดยนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการพัฒนา การตรวจสอบข้อมูลจะพิจารณาจาก แหล่งที่เก็บข้อมูล ระยะเวลาที่เก็บข้อมูล วิธีการในการเก็บข้อมูลต้องถูกต้อง ตามระเบียบวิธีวิจัยและมีเหตุผล งานวิจัยจะลักษณะการชี้แนวทาง และการพัฒนาเป็นหลัก

แผนการวิจัย

แผนที่ 1 แผนวิจัยศักยภาพด้านการบริหารจัดการ

* การมีทรัพยากร เทคโนโลยีและปัจจัยอื่นๆ ทำให้ต้องมีการจัดการที่มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล ต้องมีข้อมูลที่เป็นพื้นฐานในการจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุด การวิจัย ศักยภาพมุ่งไปที่การบริหารการจัดการของสำนัก / คณะ / สาขา ต่างๆ

* หน่วยบริการข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการ

แผนที่ 2 แบบวิจัยศักยภาพของทรัพยากรของสถาบันราชภัฏศรีสะเกษ

* หัวใจของการพัฒนาอยู่ที่คนอันเป็นทรัพยากรที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาในส่วนอื่นๆ ต่อไป ในประเด็นหัวข้อรวบรวมข้อมูลในส่วนต่างๆ การวิจัยศักยภาพมุ่งไปที่ผู้บริหาร อาจารย์ บุคลากรในส่วนต่างๆ รวมทั้งนักศึกษา

* หน่วยบริการข้อมูลด้านศักยภาพของมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

ทิศทางที่ 2

ทิศทางการวิจัยเพื่อนำไปสู่ การพัฒนาท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ

การพัฒนาที่ให้ผลสูงและยาวนาน คือการพัฒนาจากรากฐานนั่นก็คือชุมชนซึ่งต้องขับเคลื่อนไปพร้อมกันทุกด้านทั้งทางด้านสังคมและการศึกษา หากการวิจัยที่อยู่ในทิศทางนี้ เป็นการวิจัยที่ได้ผลการวิจัยชี้แนวทางในการทำให้เกิดการแก้ปัญหาของสังคมอย่างเป็นระบบรวมทั้งนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริงต่อไป

แผนการวิจัย

แผนที่ 1 แผนวิจัยด้านสังคม

- * การแก้ปัญหาความยากจน
- * การพัฒนาคนและสังคมมีคุณภาพ
- * การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้สมดุลและแข่งขันได้
- * การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- * หน่วยบริการข้อมูลเพื่อสังคม

แผนที่ 2 แผนวิจัยด้านการศึกษา

- * การวิจัยการศึกษาค่านิยม และวัฒนธรรมที่ถูกต้อง ดีงาม มีคุณภาพให้กับสังคม ประชาชน ชาวจังหวัดศรีสะเกษ ทุกระดับ ทุกอาชีพ
- * สำรวจและศึกษาพัฒนากระบวนการศึกษาและการก่อเกิดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ในชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ
- * การศึกษาหน่วยงานเพื่อการศึกษาสายสังคม
- * การศึกษาหน่วยงานเพื่อการบริหารการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์

* การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของพื้นที่

* การถ่ายทอดระบบการวิจัยและความรู้ใหม่ ๆ แก่นักเรียนบุคลากรด้านการศึกษาในสายศึกษาระดับต่าง ๆ

ทิศทางที่ 3 วิจัยเพื่อตอบสนองความต้องการและสนใจในศาสตร์ของผู้วิจัยการพัฒนองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่ศึกษามานำไปสู่การปรัษาวิทยาการใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองต่อสังคม

แผนการวิจัย

แผนที่ 1 แผนการวิจัยด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

การบริหารจัดการทรัพยากร / การใช้/ การวิเคราะห์ / การสังเคราะห์ ประเมินค่างานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

แผนที่ 2 แผนการวิจัยด้านสังคมศาสตร์

* การบริหารจัดการทรัพยากร / การใช้ / การวิเคราะห์ / การสังเคราะห์ / ประเมินค่างานสายสังคมศาสตร์

แผนที่ 3 หน่วยงานบริการข้อมูลด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับสังคมศาสตร์

5. คู่มือการลงพื้นที่ตำบลชะยูง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ข้อมูลทั่วไป ตำบลชะยูง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

1. สภาพทั่วไป

ที่ตั้ง องค์การบริหารส่วนตำบลตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภออุทุมพรพิสัยประมาณ 19 กิโลเมตรและตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ประมาณ 12 กิโลเมตร

- ทิศตะวันออกติดกับตำบลหนองไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ
- ทิศเหนือติดกับตำบลโพธิ์ชัย อำเภออุทุมพรพิสัย
- ทิศใต้ติดกับตำบลปะอาว อำเภออุทุมพรพิสัย
- ทิศตะวันตกติดกับตำบลดัดและตำบลตาเกษ อำเภออุทุมพรพิสัย

เนื้อที่ ประมาณ 22.28 ตารางกิโลเมตร หรือ 13,924.28 ไร่

ภูมิประเทศ ภูมิประเทศโดยทั่วไปมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบสูง สภาพพื้นที่ ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ด้านเกษตรกรรม ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย

การใช้พื้นที่และทรัพยากรของตำบล (โดยประมาณ)

(1) พื้นที่ดั่งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย	2,000.00	ไร่
(2) พื้นที่เพื่อการเกษตร	11,050.28	ไร่
- พื้นที่ทำนา	10,905.00	ไร่
- พื้นที่ทำสวน	144.00	ไร่
- พื้นที่ทำไร่	-	ไร่
- พื้นที่อื่น ๆ	0.28	ไร่
(3) พื้นที่สาธารณะประโยชน์	875.00	ไร่

จำนวนหมู่บ้านในเขตตำบลชะยุ้ง มีทั้งสิ้น 13 หมู่บ้าน

หมู่ที่ 1 บ้านชะยุ้ง	หมู่ที่ 8 บ้านห่องไหล
หมู่ที่ 2 บ้านหนองแคน	หมู่ที่ 9 บ้านประคู้
หมู่ที่ 3 บ้านเนียม	หมู่ที่ 10 บ้านกะต้ำ
หมู่ที่ 4 บ้านกลาง	หมู่ที่ 11 บ้านหนองจิก
หมู่ที่ 5 บ้านกระเบา	หมู่ที่ 12 บ้านหัวทุ่ง
หมู่ที่ 6 บ้านหนองยาง	หมู่ที่ 13 บ้านกระเบา
หมู่ที่ 7 บ้านโพนเมือง	

ท้องถิ่นอื่นในตำบล

- ไม่มี -

ประชากร ประชากรทั้งสิ้น 5,303 คน แยกเป็นชาย 2,614 คน หญิง 2,689 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 241 คน/ตารางกิโลเมตร

หมู่ที่	ชาย	หญิง	รวม	จำนวนหลังคาเรือน
1	259	259	518	126
2	212	212	424	77
3	145	146	291	67
4	371	390	761	181
5	177	181	358	79
6	522	514	1,036	246
7	144	149	293	70
8	87	99	186	33
9	81	89	170	32
10	206	213	419	99
11	163	181	344	65
12	75	90	165	43
13	172	166	338	68
รวม	2,614	2,689	5,303	1,186

2. สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพ

ประชากรตำบลชะยูงมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ข้าราชการ รับจ้าง และค้าขาย คราวเรือนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเพียงอย่างเดียวมีประมาณร้อยละ 40 ของจำนวนครัวเรือนทั้งตำบล โดยแบ่งเป็น

1. อาชีพเกษตรกรรม	970 ครัวเรือน	คิดเป็นร้อยละ	90.91
2. อาชีพรับจ้าง	600 ครัวเรือน	คิดเป็นร้อยละ	56.23
2.1 งานอุตสาหกรรมในโรงงาน		ประมาณร้อยละ	29.05
2.2 งานเกษตรกรรม		ประมาณร้อยละ	23.43
2.3 งานช่างฝีมือ		ประมาณร้อยละ	3.75
3. อาชีพค้าขาย	270 ครัวเรือน	คิดเป็นร้อยละ	25.31
4. อาชีพรับราชการ	120 ครัวเรือน	คิดเป็นร้อยละ	11.25
5. อื่น ๆ	50 ครัวเรือน	คิดเป็นร้อยละ	4.69

หน่วยธุรกิจในเขต อบต.

- บิมน้ำมัน (ตลอด) 12 แห่ง ดังนี้

หมู่ที่ 1	2 แห่ง
หมู่ที่ 2	1 แห่ง
หมู่ที่ 4	2 แห่ง
หมู่ที่ 5	1 แห่ง
หมู่ที่ 6	1 แห่ง
หมู่ที่ 7	1 แห่ง
หมู่ที่ 10	2 แห่ง
หมู่ที่ 11	1 แห่ง
หมู่ที่ 12	1 แห่ง

- โรงสี 15 แห่ง ดังนี้

หมู่ที่ 1	3 แห่ง		
หมู่ที่ 2	2 แห่ง		
หมู่ที่ 4	3 แห่ง		
หมู่ที่ 5	1 แห่ง	หมู่ที่ 6	2 แห่ง
หมู่ที่ 10	3 แห่ง	หมู่ที่ 12	1 แห่ง

3. สภาพทางสังคม

การศึกษา

- โรงเรียนประถมศึกษา 4 แห่ง
 - โรงเรียนบ้านชะยูง (ชะยูงศิลปศึกษา)
 - โรงเรียนบ้านกลาง (ประชาคมวิทยา)
 - โรงเรียนบ้านหนองยาง
 - โรงเรียนบ้านโพนเมือง
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 5 แห่ง
 1. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านชะยูง
 2. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกลาง
 3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกระเบา
 4. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองยาง
 5. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านโพนเมือง
- ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ประจำตำบล 1 แห่ง

สถาบันและองค์กรทางศาสนา

- วัด/สำนักสงฆ์ 9 แห่ง
 1. วัดบ้านชะยูง
 2. วัดบ้านหนองแคน
 3. วัดบ้านเนียม
 4. วัดบ้านกลาง
 5. วัดเทพปราสาท (สระกำแพงน้อย)
 6. วัดบ้านกระเบา
 7. วัดบ้านหนองยาง
 8. วัดบ้านโพนเมือง
 9. วัดบ้านกะต้ำ

สาธารณสุข

- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบลชะยูง 1 แห่ง

- อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ 100
- มีการจัดกิจกรรมเสริมสร้างสุขภาพ เช่น การออกกำลังกาย การจัดการ

แข่งขันกีฬาประจำตำบล เป็นต้น

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- สถานีดับเพลิง - แห่ง

ข้อสังเกต ประชากรในชุมชนมีความรักความเข้าใจกัน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

มีโครงการ 25 ตา สัปดาห์ เพื่อสอดส่องพฤติกรรมเกียยยาเสพติดของบุคคลในชุมชน มีตำรวจชุมชนช่วยในการจัดระเบียบชุมชน

4. การบริการขั้นสูงสุด

การคมนาคม การคมนาคมภายในตำบลบ้านชะยูงใช้การคมนาคมทางบกเดินทางเข้าตำบลชะยูง

โดยทางรถยนต์และรถไฟ โดยมีเส้นทางที่สำคัญดังนี้

- ทางด้านทิศเหนือของตำบลชะยูง มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 226 สภาพเป็นถนนลาดยาง (จากอำเภอเมืองศรีสะเกษไปทางสี่แยกสัมป่อย) ซึ่งเข้าได้ 2 ทาง คือ เข้าทางบ้านหนองยาง และบ้านกลาง

- มีทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือผ่านโดยมีสถานีรถไฟบ้านเนียม ตั้งอยู่ที่หมู่ 1 บ้านชะบุง ตำบลชะบุง

- เส้นทางหลักอำเภออุทุมพรพิสัยไปยังตำบลชะบุง

- เส้นทางจากศูนย์พิชไรไปยังตำบลชะบุง หรือ เส้นทางมหาวิทยาลัยรามคำแหงนั่นเอง โดยผ่านทางบ้านกะด้า แล้วเข้าทางบ้านกะด้า-บ้านหนองจิก

- ถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็กเกือบทั้งหมดยกเว้นถนนเชื่อมระหว่างบ้านกะต๋า-บ้านหนองจิก

- ถนนภายในหมู่บ้านมีทั้งถนนคอนกรีต ถนนหินคลุก และถนนดิน
- การโทรคมนาคม**
- ที่ทำการไปรษณีย์ (อนุญาต) 1 แห่ง (ตั้งอยู่ที่หมู่ 6 บ้านหนองยาง)
 - สถานีโทรคมนาคมอื่นๆ - แห่ง

การไฟฟ้า

- มีไฟฟ้าใช้ทั่วถึงทุกหมู่บ้านภายในตำบลชะยูง

แหล่งน้ำธรรมชาติ

- ลำน้ำ, ลำห้วย	1	สาย (ห้วยสำราญ)
- บึง, หนองและอื่นๆ	11	แห่ง

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

- ฝาย	1	แห่ง
- บ่อน้ำตื้น	30	แห่ง
- บ่อโยก	32	แห่ง
- สระน้ำ	30	แห่ง
- อ่างเก็บน้ำ	1	แห่ง
- บ่อบาดาลส่วนตัว	200	บ่อ
- ประปาหมู่บ้าน	9	แห่ง

ข้อสังเกต และมีระบบน้ำประปาหมู่บ้านแต่ยังขาดอุปกรณ์และแหล่งน้ำในการทำประปา ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับระบบการจัดการน้ำ

5. ข้อมูลอื่นๆ

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

- ไม้ยูคาลิปตัส

มวลชนจัดตั้ง

- ลูกเสือชาวบ้าน	1	รุ่น	350	คน
- ไทยอาสาป้องกันชาติ	1	รุ่น	200	คน
- ผู้รักษาความสงบ	2	รุ่น	4	คน
- กลุ่มผู้เลี้ยงโคนม	2	กลุ่ม	14	คน
- กลุ่มสตรี	1	กลุ่ม	180	คน

6. ศักยภาพในตำบล

ศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบล

1. จำนวนบุคลากร 27 คน

ตำแหน่งในสำนักงานปลัด อบต.	8	คน
ตำแหน่งในส่วนการคลัง	6	คน
ตำแหน่งในส่วนโยธา	3	คน
ส่วนการศึกษา	10	คน

ระดับการศึกษาของบุคลากร

สำนักปลัด

- ปริญญาตรี	6	คน
- มัธยมศึกษา / อาชีวศึกษา	2	คน

ส่วนการคลัง

- ปริญญาโท	1	คน
- ปริญญาตรี	4	คน
- มัธยมศึกษา / อาชีวศึกษา	1	คน

ส่วนโยธา

- ปริญญาโท	1	คน
- มัธยมศึกษา / อาชีวศึกษา	2	คน

ส่วนการศึกษา

- ปริญญาตรี	10	คน
-------------	----	----

รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลชะยูง

ประจำปีงบประมาณ 2554 แยกเป็น

- รายรับตามงบประมาณรายได้	จำนวน 14,002,868.27 บาท
- เงินอุดหนุนจากรัฐบาล	จำนวน 8,070,833.96 บาท
รวม	22,073,702.23 บาท

สัญลักษณ์แผนที่

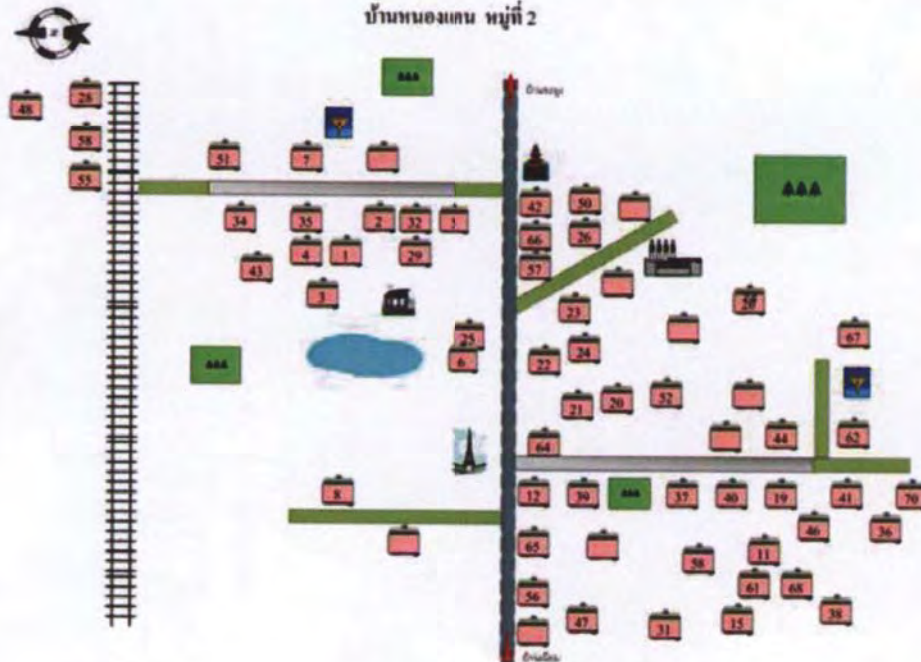
หมู่ที่ 1 บ้านชะบุง

บ้านจะซุง หมู่ที่ ๑

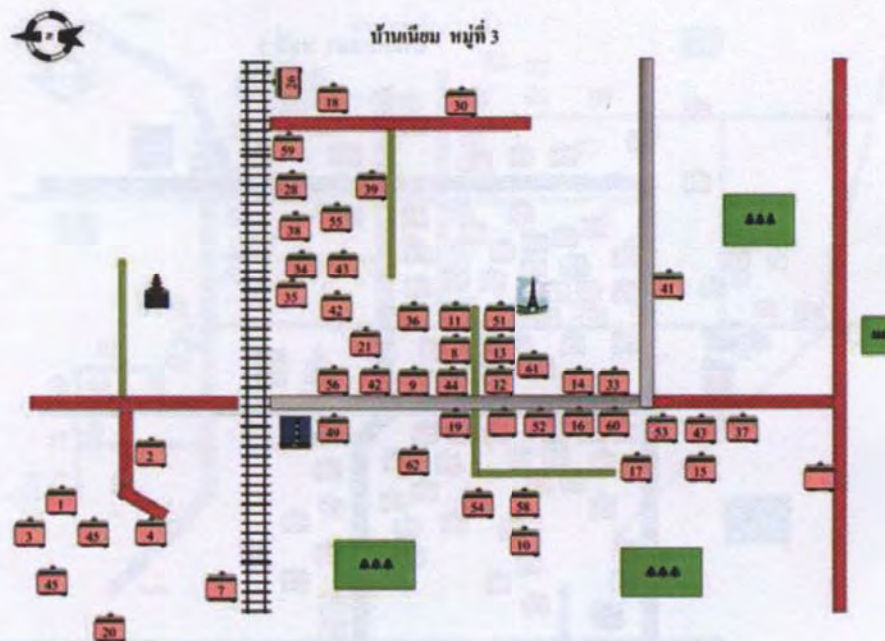

หมู่ที่ 2 บ้านหนองแคน

บ้านหนองแคน หมู่ที่ 2

หมู่ที่ 3 บ้านเนียม

หมู่ที่ 4 บ้านกลาง

หมู่ที่ 7 บ้านโพนเมือง

หมู่ที่ 8 บ้านพ่องไหล

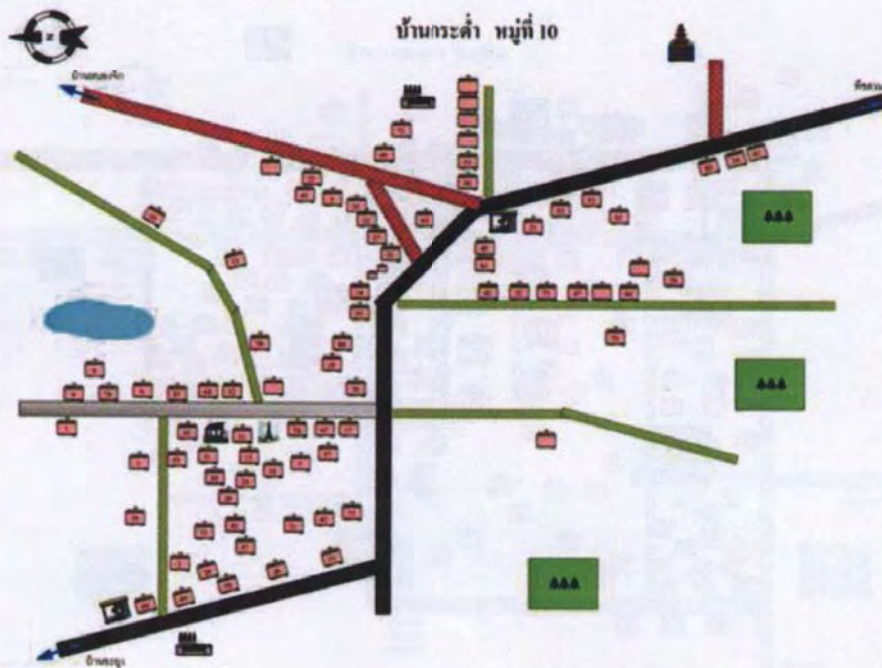
หมู่ที่ 9 บ้านประดู่

บ้านประดู่ หมู่ที่ 9

หมู่ที่ 10 บ้านกะด้า

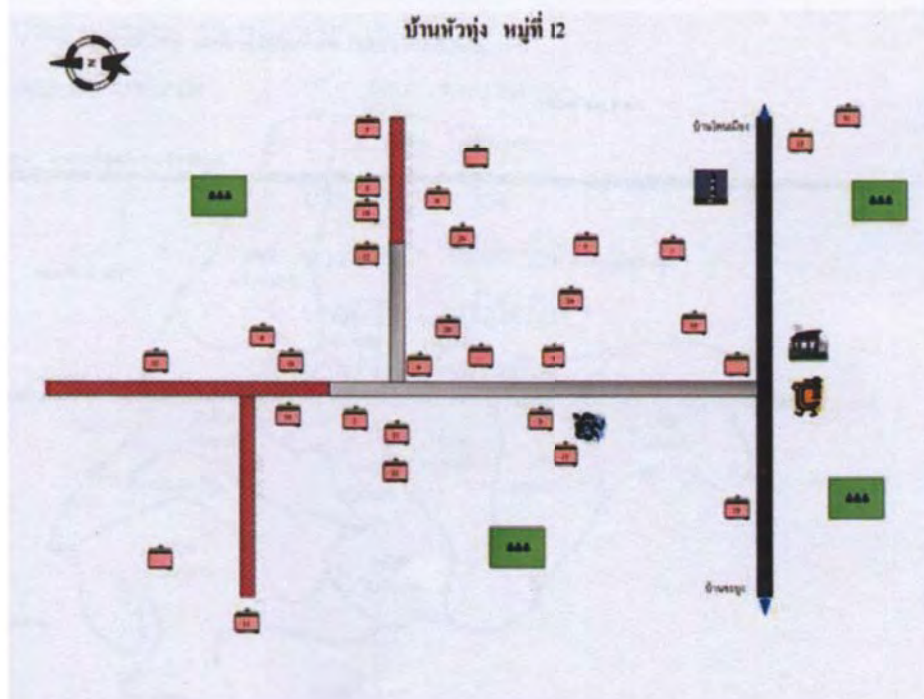
บ้านกะด้า หมู่ที่ 10

หมู่ที่ 11 บ้านหนองจิก

หมู่ที่ 12 บ้านหัวทุ่ง

6. ข้อมูลพื้นฐานระดับชุมชนสองฝั่งห้วยสำราญ

การศึกษาการรวมตัวในระดับชุมชน ชุมชนสองฝั่ง “ห้วยสำราญ” ในเขตชุมชนเทศบาลเมืองจังหวัดศรีสะเกษเป็นการร่วมกลุ่มหมู่บ้าน, กลุ่มคน ที่อยู่รวมกันเป็นสังคม อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน รวมทั้งถึงการรวมตัวของประชาชนในด้านการปกครอง ตั้งแต่จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ซึ่งมีขอบเขตของการปกครองกำหนดไว้แน่ชัดตามกฎหมาย กลุ่มคนที่ตั้งบ้านเรือนรวมกันอยู่ตามท้องถิ่นเฉพาะพื้นที่เขตชุมชนเทศบาลเมืองจังหวัดศรีสะเกษ ชุมชนสองฝั่ง “ห้วยสำราญ” ในเขตชุมชนเทศบาลเมืองจังหวัดศรีสะเกษเป็นมีแนวพฤติกรรมเป็น อย่างเดียวกัน ภาษาพูด ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือมีวัฒนธรรมร่วมกันนั่นเอง ถ้าจะแยก องค์ประกอบของชุมชนให้เห็นชัดเจนภายใต้องค์ประกอบ คน (People) ความสนใจร่วมกัน (Common Interest) อาณาบริเวณ (Area) การปฏิบัติต่อกัน (Interaction) ความสัมพันธ์ของ สมาชิก (Relationship) โดยมีพื้นที่ตั้ง (Geographical Area) ความสัมพันธ์ต่อกันทางสังคม (Social Interaction) และมีความสัมพันธ์ร่วมกัน (Commonly) นำไปสู่การเกิดชุมชนสองฝั่ง “ห้วยสำราญ” ในเขตชุมชนเทศบาลเมืองจังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย

ชื่อชุมชน ชุมชนกุดหวายจำนวนผู้อยู่อาศัย 304 หลังคา

ที่อยู่ชุมชน ชุมชนกุดหวาย ต.หญ้าปล้อง อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ

ประธานชุมชน นายมงคลชัย ไชยริน

- คณะกรรมการชุมชน
1. นายบุญมา ขอบชม
 2. นางสมปอง โสพบุญ
 3. นายสว่าง ปกป้อง
 4. นางจินตนา พิมพ์สวัสดิ์
 5. นายมงคล เอี่ยมถือสัตย์
 6. นางเปียง เอี่ยมถือสัตย์

ชื่อชุมชน ชุมชนท่าเรือ จำนวนผู้อยู่อาศัย 547 หลังคา

ที่อยู่ชุมชน ชุมชนท่าเรือ ต.โพธิ์ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ

ประธานชุมชน นางมัลลิกาฐานิ์ คุณาร่า

คณะกรรมการชุมชน 1. นายพลสี สิมงาม

2. นางหนูภาพ แก้วภักดี

3. นางสุนันทา ไชยปัญญา

4. นายธวัชชัย จันทร์ศรี

5. นางบุญชิต อุทุม

6. นายธวัชชัย กระแสสืบ

7. นภาพรชัย สำแดงภัย

8. นางสาวปอง อาษาสุข

ชื่อชุมชน ชุมชนโนนเขวา จำนวนผู้อยู่อาศัย หลังคา

ที่อยู่ชุมชน ชุมชนโนนเขวา ต.โพธิ์ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ

ประธานชุมชน นางจตุพร ผุดผ่อง

คณะกรรมการชุมชน 1. นายบุญเฮียง ประดาศรี

2. นายศรีณรงค์ วงศ์สิงห์

3. นายนิเวศ เศรษฐประเสริฐ

4. นายบุญเลิศ วงศ์ญาติ

5. นางจันทร์ดา โยธา

6. นางกัลยาณี จันทศิลา

7. นางฉวีวรรณ โสทัศน์

8. นายมนูญ กรไกร

ชื่อชุมชน ชุมชนโนนเค็ง จำนวนผู้อยู่อาศัย 123 หลังคา
 ที่อยู่ชุมชน ชุมชนโนนเค็ง ต.โพธิ์ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ
 ประธานชุมชน นายจรัสชัย เทพวงศ์

- คณะกรรมการชุมชน
1. นายประเสริฐ จันทมี
 2. นายสมใจ ใจแจ้ง
 3. นางละมัย ชันเขต
 4. นายนรินทร์ วงษ์เศษ
 5. นายวุฒินันท์ ใจแจ้ง
 6. นายพัฒน์ ศิรินัย
 7. นายนฤทธิ์ แก้วคำเลิศ
 8. นายวิศิษฐ์ บุญลพ
 9. นางบัวแพง คำศรี
 10. ส.ต.อ.ศักดิ์ดา ทองเพชร
 11. นายสันติ ผาสุก
 12. นายทวีวิทย์ ใจแจ้ง

ชื่อชุมชน ชุมชนโนนทรายทอง จำนวนผู้อยู่อาศัย 134 หลังคา
 ที่อยู่ชุมชน ชุมชนโนนทรายทอง ต.เมืองเหนือ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ
 ประธานชุมชน นายมานะชัย บำรุงกิจ

- คณะกรรมการชุมชน
1. นายพวิน ทองสูตร
 2. นายวีระพงษ์ ศรีโหวะ
 3. นายริน แสงสี
 4. นายเพียรเลิศ แก้วกำไร
 5. นางกันยา สังคศักดิ์
 6. นายวรรณการ ศรีโหวะ
 7. นายสกล บุญเฉลียว

ชื่อชุมชน ชุมชนโนนสวรรค์ จำนวนผู้อยู่อาศัย 20 หลังคา
 ที่อยู่ชุมชน ชุมชนโนนสวรรค์ ต.หญ้าปล้อง อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ
 ประธานชุมชน นายณรงค์ชัย อาจวงศ์

คณะกรรมการชุมชน

1. นายอุทัย กำตัด
2. นางจำเนียร ลำตวน
3. นางคำผอง โมฆะทิพย์
4. นางสาวฝน จันทรา
5. นายสมโภช กำตัด
6. นางอ่อนสา ภาคฤทธิ์
7. นางมะลิวรรณ ลาตักดี
8. นางทองจันทร์ มิ่งขวัญ

ชื่อชุมชน ชุมชนโนนสำนักมิตรภาพจำนวนผู้อยู่อาศัย 107 หลังคา
 ประธานชุมชน นายอุทัย บุบพร

คณะกรรมการชุมชน

1. นายอุทัย บุบพร
2. นางปราณี สงค์แก้ว
3. นางทองจันทร์ สัมฤทธิ์
4. นางอนงค์ สุทาว์น
5. นางยุพิน มีกุล
6. นางวิไล สายชนะ
7. นายกฤษณะ จันทรา
8. นายสุรโชค สัมฤทธิ์
9. นายชาญอนันต์ ศักดิ์เทวินทร์
10. นายสมพงษ์ ปาลี

ชื่อชุมชน ชุมชนพันตาน้อย จำนวนผู้อยู่อาศัย 175 หลังคา

ที่อยู่ชุมชน ชุมชนพันตาน้อย ต.โพธิ์ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ

ประธานชุมชน นางวาสนา จันทร์พราว

คณะกรรมการชุมชน

1. นางสุทิพย์ ธรรมทวี
2. นายสุริโย นภาวัฒนดำรงค์
3. นางนิตยา ทวีพรหม
4. นายคมกฤช พรรณโรจน์
5. นายสายันต์ อิ่มเต็ม
6. นายวีระนิต ปัตถา
7. นายสง่าพันธ์ นภาวัฒนดำรงค์
8. นายบุญมี นิยมคุณ

ชื่อชุมชน ชุมชนพันทาใหญ่ จำนวนผู้อยู่อาศัย 175 หลังคา

ที่อยู่ชุมชน ชุมชนพันทาใหญ่ ต.โพธิ์ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ

ประธานชุมชน นายสุทิน วงศ์ศรี

คณะกรรมการชุมชน

1. นายรินทร์ ชิลภักดี
2. นางสมใจ สรารัมย์
3. นางคำตา ใจเอื้อ
4. นายไกรสิทธิ์ โพธิ์ทอง
5. นายพรชัย ดาวเรือง
6. นายธนากร หลอมทอง
7. นางสุกัญญา น้ำจันทร์

ชื่อชุมชน ชุมชนเมืองใหม่สะพานขาว จำนวนผู้อยู่อาศัย 111 หลังคา
 ที่อยู่ชุมชน ชุมชนเมืองใหม่สะพานขาว ต.หน้าปล้อง อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ
 ประธานชุมชน นายสง่า สายโยธา

คณะกรรมการชุมชน

1. นายคุณาวุฒิ พิเชฐโสภณ
2. นายกิตติพงษ์ พันคง
3. นางสาวน บุษยสถิตย์
4. นายสันติภาะ วีระรัตน์
5. นายสมบุรณ์ เกษมสวัสดิ์
6. นางชุดิภาณจน์ อีอดพัน
7. นายโชคทวี ศรีคำ
8. นางศรีรัตนาวรรณ สายโยธา
9. นางสุนีย์ โพนทองถิ่น
10. นางประนอม มณีนิล
11. นางลักษณวรรณ พิเชฐโสภณ

ชื่อชุมชน ชุมชนศรีสำราญ

ที่อยู่ชุมชน ชุมชนศรีสำราญ ต.เมืองใต้ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ
 ประธานชุมชน นางปริศนา นนทะวงศ์

คณะกรรมการชุมชน

1. นางปานจิตร งามแสง
2. นางปิ นามมหาชัย
3. นายสังวาล คำหาญ
4. นายประเสริฐ ยอดแก้ว
5. นางรัตน์ ไกรรักษ์
6. นางจันทร์สว่าง ศรีแก้ว

ชื่อชุมชน ชุมชนสะพานขาว จำนวนผู้อยู่อาศัย 52 หลังคา
 ที่อยู่ชุมชน ชุมชนสะพานขาว ต.หน้าปล้อง อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ
 ประธานชุมชน นายสำเนียง คำนนท์

- คณะกรรมการชุมชน
1. นายจวน แก้วศิริ
 2. นายสมจิตร ชุมแก่น
 3. นายเดชา สมบูรณ์
 4. นายประสพ วงศ์ใหญ่
 5. นางสาวประเสริฐ ลาภยิ่ง
 6. นางสุภาวดี วรรณ
 7. นายอัศวิน อัครวงศ์
 8. นางเตือนใจ จรูญกุล

ชื่อชุมชน ชุมชนหนองเม็ก จำนวนผู้อยู่อาศัย 64 หลังคา
 ที่อยู่ชุมชน ชุมชนหนองเม็ก ต.เมืองเหนือ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ
 ประธานชุมชน นายวีระศักดิ์ หนูวงศ์

- คณะกรรมการชุมชน
1. นายสมบัติ สาทอง
 2. นางสงคราม สิงห์คะเน
 3. นายกิตติ ร่มแก้ว
 4. นางบุญสงค์ มัธยมนันท์
 5. นายสุขสำราญ งามรูป
 6. นางนารี หนูวงศ์
 7. นายประสิทธิ์ นันทวงศ์
 8. นายพรถนอม ทองสุข
 9. นางทองจันทร์ มิ่งขวัญ

ชื่อชุมชน ชุมชนหนองหล่ม จำนวนผู้อยู่อาศัย 215 หลังคา

ประธานชุมชน นางจันจิรา แวมั่น

คณะกรรมการชุมชน

1. นางจันจิรา แวมั่น
2. ด.ต.อภัย ไกรรักษ์
3. นางวรรณกนก จันทร์วัฒนากุล
4. ด.ต.ภาวัต สอนกักรพงษ์
5. นายโอภาส บริสุทธิ์
6. นางสยมพร ผลสุข
7. นายประสิทธิ์ ผลสุข
8. นายทองสาย แสนสุข
9. นายวิเชียร สิมเสมอ
10. นายยงยุทธ เพียรพานิช
11. นายเด่นชัย แวมั่น

ชื่อชุมชน ชุมชนหนองอุทัย

ที่อยู่ชุมชน ชุมชนหนองอุทัย ต.โพธิ์ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ

ประธานชุมชน นายสุทิน วงศ์ศรี

คณะกรรมการชุมชน

1. นางนฤมล ศรีสังธรรม
2. นางสมบุรณ์ ทูลกิจใจ
3. นางอุเทน สุวาสุนะ
4. นายชาญ เทียนศิริ
5. นางมะละวัลย์ ผู้ท่อม
6. นางโกศล นนันทนา
7. พ.ต.ท.สมศรี คำอุดม
8. นายไพบูลย์ บุตรมี

7. ประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๕๖

อนุสนธิประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๖ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ ผลงานทางวิชาการในการแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ว่าจะต้องมีผลงานวิจัย หรือผลงานวิชาการรับใช้สังคม หรือผลงานทางวิชาการในลักษณะอื่น หรือผลงานแต่งหรือเรียบเรียง ตำรา หนังสือ หรือบทความทางวิชาการ โดยมีเงื่อนไขว่าผลงานดังกล่าวจะต้องมีคุณภาพดีและลักษณะคุณภาพ ๓ องค์ประกอบ คือ (๑) ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ (๒) มีการวิเคราะห์หรือสังเคราะห์ และ (๓) สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ หรือมีผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชน สังคมหรือประเทศ ก.พ.อ. พิจารณาแล้วเห็นว่า เงื่อนไขคุณภาพทั้ง ๓ องค์ประกอบดังกล่าวเทียบได้กับคุณภาพในระดับดีมาก ประกอบกับผลงานทางวิชาการบางประเภทอาจไม่สามารถมีครบทั้ง ๓ องค์ประกอบ จึงมีมติให้ยกเลิกคุณภาพทั้ง ๓ องค์ประกอบดังกล่าวอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๔ (๓) และมาตรา ๑๘ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๑ ก.พ.อ. จึงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ประกาศ ก.พ.อ. นี้ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๒ ให้ยกเลิกความในข้อ ๕.๑.๓ แห่งประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๖ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“๕.๑.๓ ผลงานทางวิชาการ ประกอบด้วยผลงาน ต่อไปนี้

(๑) ผลงานแต่งหรือเรียบเรียง ตำรา หนังสือ หรือบทความทางวิชาการ ซึ่งมีคุณภาพดีและได้รับการเผยแพร่ตามเกณฑ์ที่ ก.พ.อ. กำหนด หรือวิจัยที่ทำเป็นส่วนของการศึกษาเพื่อรับปริญญาหรือประกาศนียบัตรใด ๆ หรือ

(๒) ผลงานวิจัย ซึ่งมีคุณภาพดี และได้รับการเผยแพร่ตามเกณฑ์ที่ ก.พ.อ. กำหนดทั้งนี้ ไม่นับงานวิจัยที่ทำเป็นส่วนของการศึกษาเพื่อรับปริญญาหรือประกาศนียบัตรใด ๆ หรือ

(๓) ผลงานทางวิชาการในลักษณะอื่น ซึ่งมีคุณภาพดี และได้รับการเผยแพร่ ตามเกณฑ์ที่ ก.พ.อ. กำหนด หรือ

(๔) ผลงานวิชาการรับใช้สังคม ซึ่งมีคุณภาพดี โดยผลงานนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติหน้าที่ตามภาระงานซึ่งสถาบันอุดมศึกษาหรือคณะวิชาให้ความเห็นชอบ และได้รับการเผยแพร่ตามเกณฑ์ที่ ก.พ.อ. กำหนด รวมทั้งได้รับการรับรองการใช้ประโยชน์ต่อสังคม โดยปรากฏผลที่สามารถประเมินได้เป็นรูปธรรม โดยประจักษ์ต่อสาธารณะ”

ข้อ ๓ ให้ยกเลิกคำจำกัดความของผลงานทางวิชาการ ลักษณะการเผยแพร่และผลงานทางวิชาการที่จำแนกตามระดับคุณภาพของบทความทางวิชาการ ตามเอกสารแนบท้ายประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์และศาสตราจารย์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๐ และให้ใช้ตามที่กำหนดไว้ท้ายประกาศนี้แทน

ข้อ ๔ การพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ที่สภาสถาบันอุดมศึกษาได้รับเรื่องไว้แล้วและอยู่ระหว่างดำเนินการ ให้ดำเนินการพิจารณากำหนดตำแหน่งตามข้อ ๕.๑.๓ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขตามประกาศนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ เอกสารแนบท้ายประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์และศาสตราจารย์ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๕๖

เอกสารแนบท้ายประกาศ ก.พ.อ.

เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์
รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๕๖

๖. คำจำกัดความของผลงานทางวิชาการ ลักษณะการเผยแพร่และผลงานทางวิชาการที่
จำแนกตามระดับคุณภาพ

	บทความทางวิชาการ
คำนิยาม	งานเขียนทางวิชาการซึ่งมีการกำหนดประเด็นที่ต้องการอธิบายหรือวิเคราะห์อย่างชัดเจนทั้งนี้มีการวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าวตามหลักวิชาการโดยมีการสำรวจวรรณกรรมเพื่อสนับสนุนจนสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ที่ในประเด็นนั้นได้ อาจเป็นการนำความรู้จากแหล่งต่างๆ มาประมวลร้อยเรียงเพื่อวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยที่ผู้เขียนแสดงทัศนะทางวิชาการของตนไว้อย่างชัดเจนด้วย
รูปแบบ	ประกอบด้วยการนำความที่แสดงเหตุผลหรือที่มาของประเด็นที่ต้องการอธิบายหรือวิเคราะห์กระบวนการอธิบายหรือวิเคราะห์และบทสรุป มีการอ้างอิงและบรรณานุกรม ที่ครบถ้วนและสมบูรณ์
การเผยแพร่	เผยแพร่ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังนี้ ๑. เผยแพร่ในรูปของบทความทางวิชาการในวารสารทางวิชาการทั้งนี้วารสารทางวิชาการนั้นอาจเผยแพร่เป็นรูปเล่มสิ่งพิมพ์หรือเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีกำหนดการเผยแพร่อย่างแน่นอนชัดเจน ๒. เผยแพร่ในหนังสือรวมบทความในรูปแบบอื่นที่มีการบรรณาธิการประเมินและตรวจสอบคุณภาพของบทความต่างๆ ในหนังสือนั้นแล้ว ๓. เผยแพร่ในหนังสือประมวลผลการประชุมทางวิชาการ (Proceedings) ของการประชุมทางวิชาการในระดับชาติหรือระดับนานาชาติ ที่มีการบรรณาธิการประเมินและตรวจสอบคุณภาพของบทความต่างๆ ที่นำเสนอแล้ว เมื่อได้เผยแพร่ตามลักษณะข้างต้นและได้มีการพิจารณาประเมินคุณภาพของ “บทความทางวิชาการ” นั้นแล้ว การนำ “บทความทางวิชาการ” นั้น มาแก้ไขปรับปรุง หรือเพิ่มเติมส่วนใดส่วนหนึ่ง เพื่อนำมาเสนอขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ และให้มีการประเมินคุณภาพ “บทความทางวิชาการ” นั้นอีกครั้งหนึ่งจะกระทำไม่ได้

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

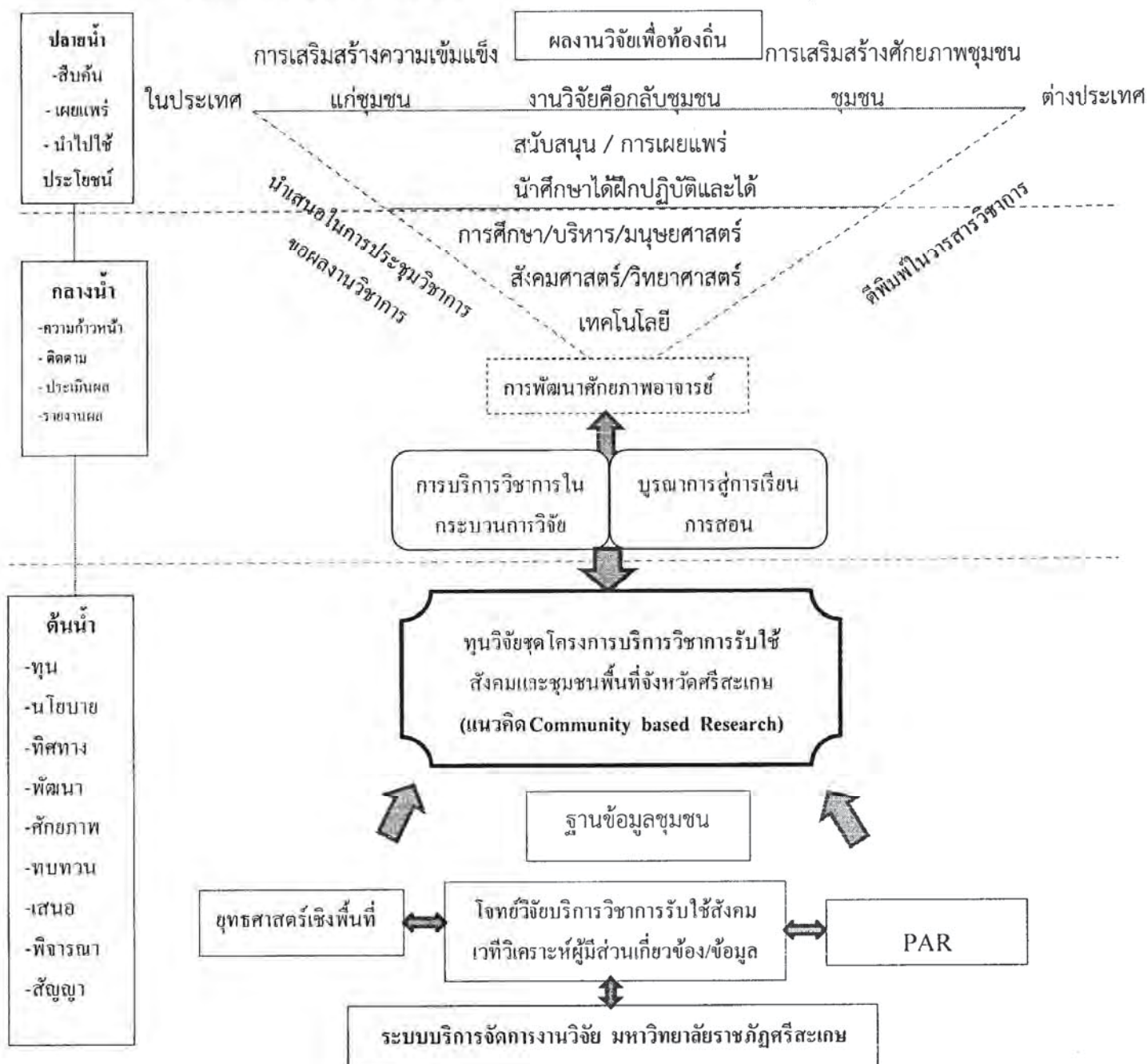
การขับเคลื่อนวิจัยรับใช้สังคม

การศึกษากระบวนการขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยกับการรับใช้สังคมและชุมชนพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ วิเคราะห์ข้อมูลการขับเคลื่อนวิจัยรับใช้สังคม ภาควิชาทิศทางการขับเคลื่อนเชิงระบบจากทิศทางการขับเคลื่อนเชิงระบบ

แผนภาพทิศทางการขับเคลื่อนเชิงระบบ

แนวคิดในการบริหารโครงการวิจัย

1) ทิศทางการขับเคลื่อนเชิงระบบที่ดำเนินการเชิงบูรณาการระหว่างเป้าหมายความต้องการเชิงพื้นที่กับบทบาทหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาและการขับเคลื่อนของมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมและชุมชนนำไปสู่กรอบแนวคิดที่ดำเนินการบริหารโครงการวิจัย โดยผ่านโครงการศึกษาตำบลชะยุ้ง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ฐานกรอบแนวคิดต้นน้ำบริหารจัดการงานวิจัย

ชุดโครงการชุมชนบ้านกลาง ตำบลชะยุ้ง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่อโครงการที่ 1 การบูรณาการบัญชีครัวเรือนเพื่อเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนบ้านกลาง ตำบลชะยุ้ง อำเภออุทุมพรพิสัย

จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่อผู้วิจัย

นางสาวสุภัทรรักษ์ ทวีจันทร์

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

โทรศัพท์ 045-643600-6 โทรสาร 045-643607

ปีที่วิจัย

พ.ศ. 2556

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการบัญชีครัวเรือนเพื่อเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง:กรณีศึกษาชุมชนบ้านกลาง ตำบลชะยุ้ง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดทำบัญชีครัวเรือนในชีวิตประจำวันตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2) เพื่อศึกษาทัศนคติ ปัญหา อุปสรรค ของการประยุกต์ใช้ การบัญชีครัวเรือน และ (3) เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีสู่ชุมชนบ้านกลางตำบลชะยุ้ง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีประชากรและกลุ่มตัวอย่างคือ ประชาชนชุมชนบ้านกลาง จำนวน 300 ราย ซึ่งได้รับข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งสิ้น 50 รายจากวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวกและกระบวนการวิจัยเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถาม และเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลจากการศึกษาเชิงปริมาณ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบอาชีพเกษตรกร สมาชิกในครอบครัวประมาณ 4-6 คน และมีรายได้ต่อเดือน/ครอบครัวที่ต่ำกว่า 5,000 บาท (1) ด้านแนวคิดการบัญชีครัวเรือน โดยภาพรวมชุมชนชาวบ้านกลางมีความรู้เกณฑ์รายรับรายจ่าย เกณฑ์คำนวณต้นทุน และเกณฑ์การออม อยู่ในระดับมากและสามารถยกตัวอย่างประกอบได้อย่างชัดเจน (2) ด้านแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมชุมชนชาวบ้านกลางมีความรู้

ด้านการให้การพอบรรณ ด้านหลักการมีเหตุผล ด้านแนวคิดภูมิคุ้มกันและด้านแนวคิดความรู้คู่คุณธรรม อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีการใช้การประยุกต์แนวคิดเชิงธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ดี (3) การเสริมสร้างภูมิปัญญาทางการบัญชี โดยภาพรวมชุมชนชาวบ้านกลางมีการรับรู้และส่งเสริมองค์ความรู้ มีทักษะปฏิบัติในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน มีระบบการคิดหลักบัญชีมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในระดับปานกลาง

ผลจากการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า (1) สภาพปัจจุบันของการจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นไปตามความสมัครใจ เนื่องจากไม่ได้มีหน่วยงานใดบังคับให้ทำ ซึ่งจะมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ได้เข้ามาให้ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือนแต่ไม่ได้มีการติดตามผลอย่างต่อเนื่องและไม่ได้มีมาตรการใด ๆ มาบังคับให้จัดทำ โดยพบว่ามีเพียงแค่ 3 ครัวเรือนเท่านั้นที่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุผลว่าต้องการทราบว่าเป็นแต่ละวันครอบครัวมีการจ่ายอะไรไปบ้าง และมีเงินเหลือเท่าไรในแต่ละวันเพื่อวางแผนการใช้จ่ายในอนาคต (2) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำบัญชีครัวเรือน เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำให้ไม่มีเวลาในการที่จะบันทึกรายการที่เป็นปัจจุบันในแต่ละวัน และไม่สามารถยอมรับความเป็นจริงเกี่ยวกับการจัดทำกรรับ-จ่ายได้ อีกทั้ง ขาดแรงกระตุ้นหรือแรงจูงใจจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำบัญชี ขาดตัวแทนในการถ่ายทอดและให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง (3) ข้อเสนอแนะและแนวทางการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางการบัญชีสู่การบริหารจัดการที่ดี คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สถาบันการศึกษา ควรเข้าไปจัดทำแผนการอบรม และสร้างอาสาสมัครในชุมชนเพื่อให้คำแนะนำ ติดตาม และคอยดูแลควบคุม และการส่งเสริมให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของการทำบัญชี และหน่วยงานรัฐบาลที่มีอำนาจในการดูแลและควบคุม เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการปล่อยสินเชื่อหรือการพิจารณาอนุมัติให้สินเชื่อ ควรที่จะมีมาตรการเกี่ยวกับการส่งเสริมให้เกษตรกรทำบัญชีครัวเรือน เช่น อาจจะมีการพิจารณาให้สินเชื่อโดยแต่ละครอบครัวจะต้องมีผลจากการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่องเป็นลายลักษณ์อักษรมาแสดงก่อนที่จะมีการพิจารณาอนุมัติสินเชื่อ

สรุปกระบวนการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการบัญชีครัวเรือนเพื่อเสริมสร้างภูมิปัญญาทางการบัญชีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง:กรณีศึกษา ตำบลชะยุ้ง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดทำบัญชีครัวเรือนในชีวิตประจำวันตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนบ้านกลาง ตำบลชะยุ้ง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

2. เพื่อศึกษาทัศนคติ ปัญหา อุปสรรค ของการประยุกต์ใช้การบัญชีครัวเรือนของชุมชนบ้านกลาง ตำบลชะยุ้ง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

3. เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีชุมชนบ้านกลางตำบลชะยุ้ง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ผู้วิจัยสามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์เป็นรายชื่อ พร้อมข้อเสนอแนะในประเด็นการศึกษาตามกระบวนการประกอบด้วยประเด็นต่อไปนี้

ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบอาชีพเกษตรกร สมาชิกในครอบครัวประมาณ 4-6 คน และมีรายได้ต่อเดือน/ครอบครัวที่ต่ำกว่า 5,000 บาท

แนวคิดการบัญชีครัวเรือน

- ด้านรายรับ ชาวบ้านกลางมีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดการบัญชีครัวเรือนด้านเกณฑ์รายรับภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยชาวบ้านกลางสามารถอธิบายและยกตัวอย่างเกี่ยวกับเกณฑ์รายรับได้ถูกต้องในระดับมากที่สุด มีความเข้าใจเกี่ยวกับเกณฑ์รายรับเป็นอย่างดีและเมื่อพูดถึงเกณฑ์รายรับก็สามารถให้ความหมายหรืออธิบายได้

- ด้านเกณฑ์รายจ่าย ชาวบ้านกลางมีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดการบัญชีครัวเรือนด้านเกณฑ์รายจ่ายภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพูดถึงเกณฑ์รายจ่ายชาวบ้านกลางสามารถให้ความหมายหรืออธิบายได้ในระดับมากที่สุด มีความเข้าใจเกี่ยวกับเกณฑ์รายจ่ายเป็นอย่างดี และเมื่อพูดถึงเกณฑ์รายจ่ายก็สามารถยกตัวอย่างได้ถูกต้องในระดับมาก

- ด้านเกณฑ์คำนวณต้นทุน ชาวบ้านกลางมีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดการบัญชีครัวเรือนด้านเกณฑ์คำนวณต้นทุนอยู่ในระดับมาก โดยสามารถยกตัวอย่างเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการในการคำนวณต้นทุนเป็นอย่างดี เช่น ต้นทุนในการประกอบอาชีพระดับมากที่สุด สามารถให้ความหมายหรืออธิบายเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการในการคำนวณต้นทุนเป็นอย่างดี เช่น วัตถุดิบ ค่าแรงงาน และค่าใช้จ่ายในการผลิตและความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการในการคำนวณต้นทุนในระดับปานกลาง

- ด้านเกณฑ์การออม ชาวบ้านกลางมีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดการบัญชีครัวเรือนด้านเกณฑ์การออมอยู่ในระดับมากที่สุด พบว่า ชาวบ้านกลางมีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของการออมเป็นอย่างดี สามารถให้ความหมายหรืออธิบายเกี่ยวกับวิธีการออมได้สามารถยกตัวอย่างวิธีการออมในครอบครัวท่านได้ และในครอบครัวท่านมีการเก็บสะสมเงินที่ละเล็กละน้อยให้พอทุนขึ้นอาจจะอยู่ในรูปของเงินเก็บเงินฝากธนาคาร หรือพันธบัตรรัฐบาลในระดับมาก

แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

- **ด้านหลักการพอประมาณ** ชาวบ้านกลางมีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเกณฑ์หลักการพอประมาณ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยชาวบ้านกลางมีความสมดุลในด้านรายรับและรายจ่ายในชีวิตประจำวัน ทำให้ท่านไม่มีการก่อหนี้สิน โดยสามารถดำเนินชีวิตโดยยึดความพอประมาณในการใช้จ่ายเงินและสามารถวางแผนการใช้จ่ายเงินของท่านได้ตามแผนที่วางไว้ โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
- **ด้านหลักการมีเหตุผล** ชาวบ้านกลางมีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านหลักการมีเหตุผลภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยชาวบ้านกลางมีความสามารถใช้จ่ายเงินในชีวิตประจำวันเพื่อสนองความต้องการทางร่างกายได้อย่างสมเหตุสมผล และการใช้จ่ายเงินในชีวิตประจำวันบนพื้นฐานความจำเป็น
- **ด้านแนวคิดภูมิคุ้มกัน** ชาวบ้านกลางมีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านภูมิคุ้มกัน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดการณ์ขึ้นด้านการเงินชาวบ้านกลางสามารถที่จะบริหารจัดการได้โดยไม่สร้างปัญหาให้ครอบครัว โดยสามารถวางแผนการใช้จ่ายทางการเงินและการดำเนินชีวิตในอนาคตทั้งใกล้และไกลเพื่อรองรับเหตุการณ์ที่ไม่แน่นอนที่อาจจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา เนื่องจากมีประเพณีเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่อาจจะส่งผลกระทบเชิงลบในการดำเนินชีวิต ทำให้เกิดความพร้อมในทุกเวลาหากมีการเปลี่ยนแปลง
- **ด้านแนวคิดความรู้คู่คุณธรรม** ชาวบ้านกลางมีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านแนวคิดความรู้คู่คุณธรรม ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ชาวบ้านกลางมีการใช้แนวคิดเชิงธรรมะมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้มีความรอบคอบในการดำเนินชีวิต มีแนวทางการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานความซื่อสัตย์ สุจริต เนื่องจากมีใช้สติปัญญาในการเชื่อมโยงการวางแผนการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน

การเสริมสร้างภูมิปัญญาทางการบัญชี

- **ด้านการรับรู้และส่งเสริมองค์ความรู้** ชาวบ้านกลางมีความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางการบัญชี ด้านการรับรู้และส่งเสริมองค์ความรู้ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ชาวบ้านกลางมีการวางแผนชีวิตโดยกำหนดจุดมุ่งหมายโดยมีพื้นฐานหลักคือเรื่องความสมดุลทางฐานะการเงินในครอบครัว และเชื่อว่ากระบวนการขับเคลื่อนความสำเร็จในชีวิตท่านที่ดีที่สุดและเกิดประโยชน์สูงสุดคือองค์ความรู้ในเรื่องต่างๆ องค์ความรู้พื้นฐานทางการบัญชีเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่ทำให้ท่านประมาณการใช้จ่ายได้ดีเนื่องจากมีองค์ความรู้พื้นฐานทางการบัญชีเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่ทำให้ท่านประมาณการใช้จ่ายได้ดี

- ด้านทักษะปฏิบัติในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน ชาวบ้านกลางมีความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางการบัญชี ด้านทักษะปฏิบัติในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ชาวบ้านกลางเห็นว่าการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนทำให้สามารถประมาณการณ์การใช้จ่ายได้เป็นอย่างดี โดยสามารถจดจำเหตุการณ์แต่ละวันได้อย่างถูกต้องเพื่อนำมาบันทึกบัญชีได้ และมีเวลาในการจัดบันทึกรายการใช้จ่ายแต่ละวันได้อย่างต่อเนื่อง

- ด้านระบบการคิดหลักบัญชี ชาวบ้านกลางมีความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางการบัญชี ด้านระบบการคิดหลักบัญชี ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ชาวบ้านกลางมีความเข้าใจและรู้วิธีการคิดคำนวณตัวเลขได้อย่างถูกต้องในการบันทึกบัญชี และสามารถประยุกต์วิธีการทางบัญชีที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต

- ด้านการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ชาวบ้านกลางมีความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางการบัญชี ด้านการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ชาวบ้านกลางเชื่อว่าผลจากการจัดทำบัญชีครัวเรือนทำให้ท่านสามารถวางแผนการใช้จ่ายได้ดี ไม่มีภาระหนี้สินและลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นได้ และสามารถนำองค์ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือนไปบูรณาการและประกอบกรวางแผนการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

สภาพปัจจุบันของการจัดทำบัญชีครัวเรือนในชีวิตประจำวันตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการสัมภาษณ์ในเชิงลึกรายบุคคล พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ได้เข้ามาให้ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือน และได้ให้สมุดในการบันทึกรายการเพื่อให้แต่ละครอบครัวได้ฝึกและจัดทำบัญชีครัวเรือนในแต่ละวัน ซึ่งไม่ได้ครอบคลุมทั่วทุกครัวเรือน ทำให้จำกัดเฉพาะบางครัวเรือนเท่านั้นที่ได้รับรู้และได้ทดลองปฏิบัติการจัดทำ แต่ก็พบว่า หน่วยงานดังกล่าวไม่ได้ติดตามผลอย่างต่อเนื่องและไม่ได้มีมาตรการใด ๆ มาบังคับให้จัดทำหากแต่เกิดจากความสมัครใจเท่านั้น ดังนั้น จึงพบว่า การปฏิบัติตามแนวทางการบัญชีครัวเรือนที่มีการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใช้ในชีวิตประจำวันมีครอบครัวที่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพียง 3 ครัวเรือนเท่านั้น ซึ่งตัวแทนครอบครัวได้ให้เหตุผลว่าเนื่องจากต้องการทราบว่าในแต่ละวันครอบครัวมีการจ่ายอะไรไปบ้าง และมีเงินเหลือเท่าไรในแต่ละวัน โดยจะมีการปฏิบัติที่คล้ายกันคือ จะมีการกำหนดวงเงินอย่างต่ำในแต่ละวันเพื่อประมาณการณใช้จ่าย และหากมีรายการจ่ายอะไรเกิดขึ้น ก็จะมีการบันทึกบัญชีทันทีหรือหากไม่สะดวกก็จะจดจำเหตุการณ์นั้น ๆ ไว้แล้วรวบรวมมาลงบันทึกในตอนค่ำก่อนเข้านอน ซึ่งก็จะทำเป็นประจำ ทำให้ได้รับทราบถึงการใช้จ่ายเงินที่แท้จริง ประกอบกับเมื่อมองย้อนกลับข้อมูลผ่านก็จะสามารถทำให้แต่ละครอบครัววางแผนการใช้จ่ายเงินในครอบครัวได้อย่างสมดุล หรือหากมีเกินดุลก็จะมองหาวิธีการลด

รายการนั้น ๆ ลง โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายที่ไม่มีความเป็นออกไป ทั้งนี้ จะทำให้สามารถประมาณตนจากสิ่งที่มีได้ ไม่ใช่จ่ายที่เกินตัวจนทำให้เกิดปัญหาภาระหนี้สินตามมา นอกจากนี้ ยังพบว่าชาวบ้านกลาง ส่วนใหญ่จะมีการบันทึกบัญชีครัวเรือนบ้างแต่ไม่มีความต่อเนื่อง ทั้งนี้ เนื่องจากไม่มีเวลาในการจัดทำและอาจจะมีปัญหาในเรื่องของการอ่าน การเขียนเนื่องจากมีผู้สูงวัยเยอะ และหากบันทึกก็ต้องรอให้ลูกหลานที่มีความรู้อ่านออก เขียนได้เป็นผู้ช่วยลงรายการ ซึ่งทำให้อาจจะเกิดการหลงลืมบางรายการที่มีจำนวนเงินเล็ก ๆ น้อย ๆ จึงไม่สามารถที่จะสะท้อนความเป็นจริงด้านการใช้จ่ายได้ และทำให้เสียเวลาเกิดความยุ่งยากและไม่ต่อเนื่องในการจัดทำ และพอนานไปก็กลายเป็นความเคยชินและใช้การจดจำรายการต่าง ๆ ไปวัน ๆ ทำให้รู้รายละเอียดในแต่ละวันเท่านั้น

ทัศนคติ ปัญหาและอุปสรรค ของการประยุกต์ใช้การบัญชีครัวเรือน

ทัศนคติด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือน พบว่า ชุมชนชาวบ้านกลาง มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับรายละเอียดด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือนในระดับปานกลาง โดยสามารถให้ความหมายของคำว่า รายรับ/รายได้ รายจ่าย/ค่าใช้จ่าย ความพอเพียง ความสมดุลและต้นทุนได้ สามารถเข้าใจขั้นตอนและกระบวนการจัดทำบัญชีได้ และเมื่อทดสอบความสามารถด้านการลงรายการบัญชี ชาวบ้านก็สามารถทำการบันทึกบัญชีได้อย่างถูกต้อง เนื่องจากเป็นองค์ประกอบของการจัดทำบัญชีอย่างง่าย ซึ่งชาวบ้านกลางมีการประยุกต์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันมาใช้เป็นแนวทางในการตอบคำถามและให้รายละเอียดประกอบได้ เนื่องจากเป็นคำที่ใช้ในชีวิตประจำวันและมีความคุ้นเคยหรือมีความรู้เดิมก่อนแล้ว แต่หากมีการสอบถามย้าในเชิงลึกในเชิงวิชาการมากเกินไป ชาวบ้านกลางไม่สามารถที่จะให้คำนิยามที่ชัดเจน เมื่อผู้วิจัยได้ทำการอธิบายหรือยกตัวอย่างประกอบแล้วได้ทำการสอบถามย้อนกลับอีกรอบ พบว่า ชาวบ้านกลางสามารถยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง อีกทั้ง หน่วยงานรัฐบาล เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ได้ออกบริการให้ความรู้ แนะนำและส่งเสริมให้ชาวบ้านมีการจัดทำบัญชี ทำให้ชาวบ้านกลางมีประสบการณ์จากการเข้ารับการอบรมจากเจ้าหน้าที่ซึ่งมีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นอย่างดี สามารถอธิบายและบอกถึงข้อดี ข้อเสียของการทำบัญชีครัวเรือนได้ โดยทัศนคติของชาวบ้านกลางที่มีต่อการจัดทำบัญชีอยู่ในระดับที่ดี ซึ่งชาวบ้านกลางรู้ถึงประโยชน์จากการจัดทำบัญชีที่มีต่อการวางแผนการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประทุม สุริยา (2552:10-11) ที่กล่าวถึงประโยชน์จากการบันทึกบัญชีครัวเรือนว่า (1) ทำให้เราทราบว่าเป็นแต่ละเดือน ครอบครัวยังมีรายรับ – รายจ่ายอะไรบ้าง คนเราส่วนมากมักจะหลงลืมค่าใช้จ่ายเงินออกไปหรือรับเงินเข้ามา พอเวลาผ่านไป 2-3 วันก็ลืมแล้ว ดังนั้น บัญชีครัวเรือนจะช่วยเตือนความจำให้เรารู้ถึงการใช้จ่ายเงิน (2) นำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนการใช้จ่ายเงินของครอบครัว เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ (3) ช่วยให้เราสามารถวางแผนการใช้จ่ายเงินในเดือนถัดไปได้ การรู้จักวางแผน

แผนการใช้จ่ายเงินจะช่วยให้สถานการณ์การเงินของครอบครัวดีขึ้น และ (4) ทำให้มองเห็นหนทางในการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนไปประยุกต์ในการวางแผนการประกอบอาชีพ เพื่อลดต้นทุนและเพิ่มรายได้ สุภาศย์ อินทองคง (2550:13) สรุปว่า การทำบัญชีคือการจดบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับเงินไขปัจจัยในการดำรงชีวิต ชุมชนและประเทศของเรา ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกจะเป็นตัวบ่งชี้อดีต ปัจจุบันและอนาคต จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนชีวิตและกิจกรรมต่าง ๆ บัญชีครัวเรือนไม่ได้หมายถึง การทำบัญชีหรือบันทึกรายรับ รายจ่ายประจำเท่านั้น แต่อาจหมายถึงการบันทึกข้อมูลในด้านอื่น ๆ ในชีวิตของเราและครอบครัวด้วย

ปัญหาและอุปสรรคด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือน

- เนื่องจากส่วนใหญ่อาชีพของชาวบ้านกลาง ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำให้ไม่มีเวลาในการที่จะบันทึกรายการที่เป็นปัจจุบันในแต่ละวัน เมื่อเสร็จสิ้นจากภารกิจงานก็จะเกิดความเหนื่อยเมื่อยล้า และชะลอการลงรายการแบบทันทีทันใด ทำให้เกิดการสะสมรายการจนเกิดเป็นความหลงลืมเมื่อผ่านเหตุการณ์ในแต่ละวัน ทำให้เมื่อต้องการลงรายการบัญชีจึงมีความผิดพลาดและตกหล่นรายละเอียดที่เป็นจริงไป ทำให้ได้รายการบัญชีที่ไม่สะท้อนความจริงในปัจจุบัน

- ชาวบ้านเล็งเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของการจัดทำบัญชีเป็นอย่างดี แต่เนื่องจากรายได้ส่วนใหญ่ไม่ใช่รายได้ประจำ ทำให้ไม่สามารถยอมรับความเป็นจริงเกี่ยวกับการจัดทำกรรับ-จ่ายได้อย่างแท้จริง ดังนั้น จึงเกิดการปฏิเสธที่จะรับรู้ความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านกลางมีความรู้สึกที่ตึกว่าเมื่อต้องได้รับรู้ ส่งผลให้ประชาชนไม่มีแรงกระตุ้นในการจัดทำบัญชีที่เป็นปัจจุบัน และหากมีการจัดทำก็ไม่สามารถที่จะสะท้อนความเป็นจริงที่เกิดขึ้นได้

- ชาวบ้านกลาง ขาดแรงกระตุ้นหรือแรงจูงใจในการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่เป็นปัจจุบัน เนื่องจากมองว่าการกระทำดังกล่าวไม่ได้มีประโยชน์ในเชิงกว้าง เช่น ไม่ได้มีหน่วยงานไหนมาบังคับ ไม่มีผลต่อการพิจารณาหลักทรัพย์หรือระบบทางการเงิน และถึงแม้ว่าจะไม่ได้ปฏิบัติเป็นประจำก็สามารถที่จะดำเนินชีวิตต่อไปได้โดยไม่มีผลกระทบรุนแรงจากการที่ไม่ปฏิบัติตามการจัดทำระบบบัญชี

- หมู่บ้านขาดการประชาสัมพันธ์และรณรงค์ให้มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งสภาพการใช้ชีวิตประจำวันคือ เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจตอนเช้าแล้ว แต่ละครอบครัวก็จะออกไปปฏิบัติภาระหน้าที่งานที่ไร่ นา ทำให้ไม่มีคนที่รับผิดชอบหลักในการกระตุ้นหรือประชาสัมพันธ์ให้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ดังนั้น การจัดทำบัญชีครัวเรือน จึงเกิดจากการสมัครใจของแต่ละบุคคล แต่ละครัวเรือนเท่านั้น ไม่สามารถที่จะบังคับได้อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นแนวปฏิบัติเดียวกัน

- ขาดตัวแทนในการถ่ายทอดและให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่องในด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือน ทำให้เมื่อเกิดปัญหาหรือข้อสงสัย ประชาชนก็ไม่สามารถที่จะสอบถามรายละเอียดได้ทำให้ความจำเป็นในเรื่องการปฏิบัติทางการบัญชีหยุดชะงักและไม่เป็นปัจจุบัน

- ส่วนใหญ่ชาวบ้านที่ให้ข้อมูลอยู่ระหว่างวัยกลางคน ถึงวัยผู้สูงอายุ ทำให้การสื่อสารในบางประเด็นค่อนข้างต้องมีการอธิบายอย่างชัดเจนและมีการทวนซ้ำ พร้อมกับยกตัวอย่างประกอบ ทำให้อาจจะเกิดความล่าช้าในการเก็บรวบรวมข้อมูล และทัศนคติหรือแนวคิดจึงค่อนข้างที่จะผูกติดกับวัฒนธรรมการปฏิบัติที่คุ้นชิน และหากมีแนวทางการปฏิบัติใหม่ ๆ จึงทำให้อาจจะเกิดการต่อต้านแต่รับรู้ ซึ่งอาจจะเป็นปัจจัยสำคัญในการที่ทำให้การปฏิบัติตามแนวคิดการบัญชีครัวเรือนไม่เกิดผลสัมฤทธิ์เท่าที่ควร

- ขาดการดูแลและสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำบัญชี และสถาบันการศึกษาก็ไม่ได้เข้ามาให้ความรู้ทำให้เมื่อเกิดปัญหาหรือต้องการที่ปรึกษาทางการจัดทำบัญชีหรือทางวิชาการ ก็เกิดความลำบากและไม่มีการตอบสนองความต้องการเท่าที่ควร จึงทำให้เกิดการเพิกเฉยละเลยต่อความตั้งใจและใส่ใจในการจัดทำรายการบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะและแนวทางการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีสู่การบริหารจัดการที่ดีของชุมชนบ้านกลาง

ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละครัวเรือน ผู้วิจัยได้มีทีมวิจัยร่วมดำเนินการทุกครั้ง และมีการอธิบายเกี่ยวกับขั้นตอนการจัดทำบัญชีครัวเรือน พร้อมทั้งทำการทดสอบความรู้ ความเข้าใจในการลงรายการทางบัญชี และมีการอธิบายการทำบัญชีครัวเรือนเพื่อประยุกต์ใช้กับการจัดทำบัญชีอื่น ๆ พบว่า แนวทางที่สามารถเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชี ดังนี้

- ควรมีการจัดทำแผนการอบรม และสร้างอาสาสมัครในชุมชนเพื่อให้คำแนะนำ ติดตาม และคอยดูแลควบคุมด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือน

- ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลการจัดทำบัญชีครัวเรือน เช่น รายรับ รายจ่าย ความถี่ ผมสัมฤทธิ์จากการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น การลดลงของภาระหนี้สิน และการเพิ่มขึ้นของการออม

- นำเสนอตัวอย่างความสำเร็จด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้ชาวบ้านตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญที่เกิดขึ้นจริงในการปฏิบัติ มากกว่าเป็นเพียงแค่การบังคับให้ปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้ประสิทธิภาพด้านการจัดทำบัญชีมีผลลัพธ์ที่สะท้อนความเป็นจริงได้มากกว่าและเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

- หมู่บ้านควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของการทำบัญชีครัวเรือนให้มากกว่านี้และมีตัวแทนหมู่บ้านที่สามารถให้ความรู้ เป็นที่ปรึกษาแนะนำให้แก่ประชาชนที่ขาดความรู้และความเข้าใจทางบัญชี

- สถาบันการศึกษาควรเข้ามามีส่วนร่วมในการถ่ายทอดกระบวนการองค์ความรู้ทางการจัดทำบัญชี และมีการติดตาม ประเมินผลเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพทางการบริการวิชาการและเกิดประสิทธิผล

- หน่วยงานรัฐบาลและเอกชน เช่น สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ควรนำผลที่ได้ไปประกอบการพิจารณาถึงแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดทำบัญชีอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดปัญหาในเรื่องการมองข้ามความสำคัญและลดความไม่ต่อเนื่องด้านการบันทึกบัญชี หรือนำไปพิจารณาถึงผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นจริงกับผลสัมฤทธิ์ที่ได้มีการประมาณการไว้ เพื่อวิเคราะห์ถึงต้นทุนที่ได้รับจริงในการวางแผนการดำเนินโครงการต่อไปในอนาคต

- หน่วยงานรัฐบาลที่มีอำนาจในการดูแลและควบคุม เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการปล่อยสินเชื่อหรือการพิจารณาอนุมัติให้สินเชื่อ ควรที่จะมีมาตรการเกี่ยวกับการส่งเสริมให้เกษตรกรทำบัญชีครัวเรือน เช่น อาจจะมีการพิจารณาให้สินเชื่อโดยแต่ละครอบครัวจะต้องมีผลจากการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่ส่งอย่างต่อเนื่องเป็นลายลักษณ์อักษร มาแสดงก่อนที่จะมีการให้สินเชื่อ

- องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่ ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชี และควรมีการสนับสนุนงบประมาณในการสร้างแหล่งเรียนรู้ทางบัญชีและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นรูปธรรม และควรปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดีด้านการเป็นผู้นำในการบันทึกบัญชีอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

1. การศึกษาค้างต่อไป ควรจะมีการศึกษาปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความต้องการในการจัดทำบัญชีครัวเรือน
2. ควรมีการศึกษาในพื้นที่บริบทอื่น ๆ เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบและหาแนวทางในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพที่ดีที่สุด
3. ควรศึกษาการต่อยอดการจัดทำบัญชีครัวเรือนสู่การคิดต้นทุนอาชีพในบริบทเดิมหรือบริบทใหม่เพื่อนำผลที่ได้มาทำการสรุปเป็นแนวทางการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีเพิ่มขึ้น
4. ควรมีการวิจัยเชิงทดลอง โดยให้ชาวบ้านจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง แล้วประเมินผลถึงผลลัพธ์ที่ได้เปรียบเทียบกับก่อนและหลังการจัดทำ
5. ควรร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานพัฒนาชุมชน และสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัด เข้าร่วมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำและทำการสำรวจความต้องการ ประเมิน และติดตามดูแล ตั้งแต่ระยะเริ่มแรกจนถึงระยะสุดท้าย เพื่อประเมินสถานการณ์และวิเคราะห์ถึงผลดี ผลเสียที่ได้อย่างแท้จริงในการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุนนโยบายดังกล่าวสู่ชุมชนต่อไป

กระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาบนฐานการบริหารจัดการงานวิจัยกลางน้ำติดตามประเมินผลความก้าวหน้า

1) การบัญชี หมายถึง กระบวนการในการจัดบันทึกรายการค้าต่างๆ ที่เกี่ยวกับการรับ-จ่ายเงิน และสิ่งที่มีค่าเป็นเงิน การจำแนก การจัดหมวดหมู่ของประเภทรายการค้าที่เกิดขึ้นไว้ในสมุดบัญชีอย่างสม่ำเสมอ เป็นไปตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป เพื่อให้สามารถแสดงผลการดำเนินงานและฐานะการเงินของกิจการในระยะเวลาหนึ่งได้ สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาต ในสหรัฐอเมริกา ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าบัญชี ว่าเป็นศิลปะของการจัดบันทึกรายการ หรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเงินในรูปของเงินตรา การแยกหมวดหมู่ของรายการที่บันทึกสรุปผลและวิเคราะห์ความหมายของรายการที่ได้จัดบันทึกไว้ โดยจัดทำในรูปของรายงานทางการเงิน สอดคล้องกับอรุณี อย่างธารา และคณะ (2554:1) กล่าวว่า การบัญชีคือ การคัดเลือก การจัดบันทึก การจำแนก การสรุปผล และการจัดทำรายงานทางการเงิน โดยใช้หน่วยวัดเป็นเงินตรา รวมถึงการแปลความหมายของรายงานเกี่ยวกับการเงินเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง

การบัญชีครัวเรือน เป็นแนวปฏิบัติทางการบัญชีที่มีการประยุกต์หลักการบัญชีและการทำบัญชี ควบคู่กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งไม่เพียงแต่รายรับรายจ่ายที่เกิดขึ้นประจำวันเท่านั้น แต่หมายรวมถึง การบันทึกข้อมูลด้านอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตและครอบครัว เช่น บัญชีทรัพย์สิน พันธุ์พืช พันธุ์ไม้ บัญชีภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ทั้งนี้ รวมถึงเหตุการณ์ เรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน การบัญชีจึงนับเป็นเรื่องส่วนบุคคลที่ต้องการรู้จักการประมาณตนเองเพื่อการวางแผนวิถีชีวิต โดยวัตถุประสงค์สำคัญที่สุดคือ การลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้

ภัทธา เรื่องสินภิญญา (2554-2555) ให้ความหมายของคำว่า บัญชีครัวเรือน ว่าเป็นการนำการบัญชีมาประยุกต์เพื่อเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเป็นบัญชีที่ใช้สำหรับบันทึกรายได้และรายจ่าย รายได้และรายจ่ายที่บันทึกอาจเป็นรายได้และรายจ่ายส่วนบุคคลหรือรายได้และรายจ่ายที่เป็นต้นทุนในการผลิตของธุรกิจขนาดย่อม เพื่อที่จะทำให้ผู้ประกอบการทราบถึงผลกำไรหรือขาดทุนจากการประกอบธุรกิจนั้น โดยในบทความนี้จะกล่าวถึงการบันทึกบัญชีรายได้และรายจ่ายที่เป็นของส่วนบุคคลหรือครอบครัว โดยข้อมูลรายได้และรายจ่ายที่ได้จากการบันทึกจะถูกวิเคราะห์เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

ในความหมายทางเศรษฐศาสตร์ การบัญชีครัวเรือน หมายถึง เงินหรือรายรับที่ได้มาแบ่งเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย การใช้จ่าย การลงทุน และการออมในอนาคต ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อผู้จัดทำ เนื่องจากหากครัวเรือนใดสามารถที่จะรับรู้รายได้ ค่าใช้จ่าย และประมาณการที่เกิดขึ้นได้อย่างสมดุลระหว่างรายรับ รายจ่าย ก็จะทำให้สามารถวางแผนทางการเงินและบริหารจัดการ จัดสรรให้เกิดความพอประมาณ ดังนั้น การทำบัญชีครัวเรือนจึงถือเป็นการจัดบันทึก รายรับ รายจ่ายประจำวันของครัวเรือน ดังนั้น การทำบัญชีครัวเรือนจึงมีความสำคัญ ดังนี้

1. ทำให้ทราบรายรับ รายจ่ายและหนี้สินของครัวเรือนรายรับ เป็นเงินหรือของมีค่าที่ครัวเรือนได้รับจากการประกอบอาชีพหรือผลตอบแทนที่ได้รับจากการแลกเปลี่ยน เช่น เงินเดือน ดอกเบี้ยจากเงินฝากธนาคารรายได้จากการขายสิ่งของเหลือใช้ เป็นต้น หนี้สินเป็นเงินหรือของมีค่าที่ครัวเรือนได้รับจากแหล่งภายนอก โดยมีภาระที่ต้องชดเชยคืนในอนาคต เช่น การกู้ยืมเงินจากธนาคาร การกู้ยืมเงินจากเพื่อนบ้าน การรับเงินช่วยเหลือต่าง ๆ ที่ต้องใช้คืนภายในระยะเวลาที่กำหนด การซื้อเงินผ่อน การเช่าซื้อและการซื้อสินทรัพย์เป็นเงินเชื่อ เป็นต้น รายจ่าย เป็นเงินหรือของมีค่าที่จ่าย

2. ทำให้ทราบว่าครัวเรือนมีเงินคงเหลือเท่าใดในแต่ละวัน

3. นำข้อมูลมาใช้ในการบริหารจัดการเงิน จัดลำดับความสำคัญของรายจ่าย และวางแผนการใช้จ่าย ว่ารายจ่ายใดมีความจำเป็น รายจ่ายใดไม่มีความจำเป็นสามารถตัดออกได้

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดทำบัญชีครัวเรือน เป็นกระบวนการหรือวิธีการในการจัดทำรายละเอียดเพื่อให้เข้าใจ รู้ และสามารถวางแผนการใช้จ่ายเงินในแต่ละวันได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งมีประโยชน์ต่อการช่วยให้ครัวเรือน สามารถวิเคราะห์ ประเมินและเป็นสัญญาเตือนตนเอง สำหรับการสร้างวินัยทางการเงิน และสามารถจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เพื่อให้เกิดการออมเงินและการชำระหนี้คืนในอนาคตได้ อันจะนำมาซึ่งความสำเร็จในการประกอบอาชีพอย่างยั่งยืน

2) เศรษฐกิจพอเพียง “เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economy คำว่า Sufficiency Economy นี้ไม่มีในตำราเศรษฐกิจ จะมีได้อย่างไรเพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่... Sufficiency Economy นั้นไม่มีในตำรา เพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่... และโดยที่ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่า เราก็สามารถที่จะไปปรับปรุง หรือไปใช้หลักการ เพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 23 ธันวาคม 2542) ประเทศไทยได้มี การน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาประเทศนั้น ปรากฏอย่างชัดเจนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) และฉบับที่ 10 (2550-2554) ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในทางเศรษฐกิจและสาขาอื่น ๆ มาร่วมกันประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และฉบับที่ 10 (2550-2554) และยังได้จัดทำเป็นบทความเรื่อง “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2542 โดยทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำบทความที่ทรงแก้ไขแล้วไปเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของสำนักงานฯ และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องตลอดจนประชาชนโดยทั่วไปอีกด้วย(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544) โดยกรอบการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับปัจจุบัน ฉบับที่ 10 (2550-2554) นี้ยังมุ่งสู่การพัฒนาที่สมดุล ยั่งยืน และมีภูมิคุ้มกันเพื่อความอยู่ดีมีสุข มุ่งสู่

สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน หรือที่เรียกว่า "สังคมสีเขียว" ภายใต้ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ ทั้ง 5 ด้านคือ ด้านคน ด้านชุมชน ด้านโครงสร้างเศรษฐกิจ ด้านการจัดการทรัพยากรและด้านการสร้างธรรมาภิบาล ซึ่งในยุทธศาสตร์ที่ 1 ได้กำหนดให้การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ เป็นยุทธศาสตร์ที่เน้นการพัฒนาคน ทั้งในมิติของจริยธรรมและมิติของความรู้ มุ่งสู่สังคมที่มีความสุขยั่งยืน

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๓๐ ปี เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิตและปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการดำรงชีวิตประจำวัน การพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง และความไม่ประมาทโดยคำนึงถึงความพอประมาณความมีเหตุผลการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตการป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤตและให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวหน้าต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก หรือกล่าวได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง (Self Sufficiency) หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเองอยู่ได้โดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเอง และผู้อื่น ซึ่งต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อนมีความพอกินพอใช้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ย่อมสามารถ สร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศได้ โดยมีผู้ให้ความหมายของคำว่า "เศรษฐกิจพอเพียง" ไว้ดังนี้

ทิศทางการพัฒนาชนบทตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงการพยายามพึ่งตนเอง ช่วยตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ให้พอมีพอกิน โดยเฉพาะอาหารและที่อยู่อาศัย ส่วนที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ก็แลกเปลี่ยนหรือซื้อ จากภายนอกบ้าง แต่ควรซื้อและใช้ของจากที่ผลิตได้ในท้องถิ่นหรือ ในประเทศมากที่สุด พยายามกอบกู้ให้เหนื่อยที่สุดและควรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย และพอใจในสิ่งที่ได้รับมาโดยชอบธรรม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เพื่อ ให้รายจ่ายไม่เกินรายรับ โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง ๕ ประการ คือ

1. พึ่งตนเองทางจิตใจ คนที่สมบูรณ์พร้อม ต้องมีจิตใจ ที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้น จึงควรที่จะสร้างพลังผลักดัน ให้มีภาวะจิตใจอีกเข็ม ต่อสู้ชีวิตด้วยความสุจริต แม้อาจ จะไม่ประสบผลสำเร็จบ้างก็ตาม มิพึงควรท้อแท้ ให้พยายามต่อไป
2. พึงยึดพระราชดำรัส การพัฒนาคน ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ว่าบุคคลต้องมีรากฐานทางจิตใจที่ดี คือความหนักแน่นมั่นคงในสุจริตธรรม และความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้จนสำเร็จ ทั้งต้องมีกุศโลบายที่แน่นอน และบังเกิดประโยชน์อันยั่งยืนแก่ตนเองและแผ่นดิน
3. พึ่งตนเองทางสังคม ควรเสริมสร้างให้แต่ละชุมชน ในท้องถิ่น ได้ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำความรู้ที่ได้มารับมาถ่ายทอดเผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน ดังพระบรม

ราโชวาทที่ว่า “เพื่อให้งานรุดหน้าไปพร้อมเพรียงกันไม่ลดหลั่น จึงขอให้ทุกคนพยายามที่จะทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่ และให้มีการประสาน สัมพันธ์กันให้ดี เพื่อให้งานทั้งหมดเป็นงานที่เกื้อหนุนสนับสนุนกัน”

4. พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ คือการส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่น ให้สามารถแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติหรือวัสดุในท้องถิ่น ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่างดียิ่ง สิ่งดีก็คือการประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ซึ่งมีมากมายในประเทศ และ

5. พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาทดลอง ทดสอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับ สภาพภูมิประเทศ และสังคมไทย สำคัญที่สุดคือ สามารถนำเทคโนโลยีไปใช้ ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับพระราชดำรัสว่า “จุดประสงค์ของศูนย์ศึกษา คือ เป็นสถานที่สำหรับค้นคว้าวิจัยในท้องที่ เพราะว่า แต่ละท้องที่ สภาพฝนฟ้าอากาศ และประชาชนในท้องที่ต่างกัน ก็มีลักษณะที่แตกต่างกันมากเหมือนกัน...”

เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง กับการวิเคราะห์ตามความหมายของนักเศรษฐศาสตร์ ไว้ว่า เนื้อหาของพระราชดำรัส เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงนี้ มุ่งสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจขั้นพื้นฐาน ก่อนการพัฒนาในขั้นที่สูงขึ้นไป ตลอดจนเน้นการใช้ความพอเพียงเป็นเครื่องควบคุมความโลภของคน อันเป็นผลจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ มีประเด็นหลักที่สำคัญ 2 ประการของบทความที่สามารถหยิบยกออกมาพิจารณา โดยละเอียด ได้แก่ การสังเคราะห์เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในนานาทัศนะของ นักเศรษฐศาสตร์ และการวิเคราะห์เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของผู้สังเคราะห์ โดยแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์ต่างๆ เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้แยกแนวคิดออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

- (1) กลุ่มที่เห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นความคิดที่อยู่เหนือแนวคิด ทางเศรษฐศาสตร์
- (2) กลุ่มที่มีความเห็นตรงกลาง และ
- (3) กลุ่มที่เห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลักบนพื้นฐานสมมติทางเศรษฐศาสตร์ ที่ว่าความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความไม่พอดี การอธิบายความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในส่วนของความพอประมาณ จึงไม่สามารถใช้อธิบายในกรอบความหมายของดุลยภาพในวิชาเศรษฐศาสตร์ได้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่เห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นความคิดที่อยู่เหนือแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ ที่อยู่ในกลุ่มนี้ พิจารณาจากข้อสมมติทางเศรษฐศาสตร์ ที่ว่าความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด จึงสรุปแนวคิด พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความไม่พอดี การอธิบายความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในส่วนของความพอประมาณ จึงไม่สามารถใช้อธิบายในกรอบความหมายของดุลยภาพ ในวิชาเศรษฐศาสตร์ได้

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่มีความเห็นตรงกลาง แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มย่อยประกอบด้วย คือ ความพอดี ความเสี่ยง และการพึ่งตนเอง จะขาดส่วนใดส่วนหนึ่งเสียไม่ได้ โดย ความพอดี ในที่นี้ มีความหมายใกล้เคียงกันกับความหมายเรื่องดุลยภาพ (Equilibrium) ในทางเศรษฐศาสตร์ แต่เน้นดุลยภาพที่เป็นพลวัต (Dynamic) คือ มีการปรับ ตัวอยู่ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และความเหมาะสมของแต่ละบุคคลในส่วนที่เกี่ยวกับความเสี่ยง คือ การสร้างภูมิคุ้มกันให้ปลอดภัยจากความแปรผันมากที่สุด และมีลักษณะที่ยั่งยืน (Sustainability) การพึ่งตนเอง คือ การพยายามเพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมปัจจัยที่ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนต่างๆ ในส่วนที่แต่ละคนสามารถควบคุมได้ด้วยตัวเองให้มากที่สุด โดยใช้สติ ความรู้ และความเพียร ดังนั้นจึงสรุปว่าสิ่งที่กำกับความพอดี คือ ความเสี่ยง และสิ่งที่กำกับความเสี่ยง คือ การพึ่งตนเอง

กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่เห็นว่าเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก กลุ่มที่มองความพอเพียง เป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างพอเพียง ภายใต้ข้อจำกัดของรายได้ (Budget constraint) ประกอบกับการใช้แนวทางในการบริหาร ความเสี่ยง (Risk management) ที่มีการกระจายความเสี่ยงอย่างสมดุล โดยจะคำนึงถึงการแลกเปลี่ยนกับประสิทธิภาพ กล่าวคือ หากไม่พึ่งพาทายนอกมาก ก็สามารถลดความเสี่ยงได้มาก แต่จะเสียโอกาสที่จะได้รับผลประโยชน์ในแง่ของประสิทธิภาพที่ได้รับเพิ่มขึ้น จากการเน้นความชำนาญเฉพาะอย่าง

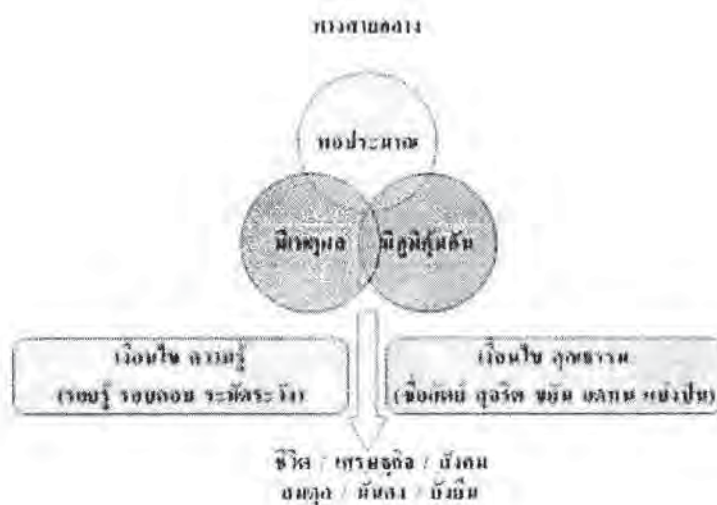
- กลุ่มที่อธิบายความพอเพียงว่า มีความหมายใกล้เคียงกับความยั่งยืน (Sustainability) ซึ่งเน้นให้แต่ละคนลดความเสี่ยงเพื่อลดต้นทุนในการแลกเปลี่ยนทางสังคมจาก Externality ในการตัดสินใจของแต่ละคนที่มีต่อผู้อื่นเป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างพอเพียง ภายใต้ข้อจำกัดของรายได้ (Budget constraint) ประกอบกับการใช้แนวทางในการบริหาร ความเสี่ยง (Risk management) ที่มีการกระจายความเสี่ยงอย่างสมดุล โดยจะคำนึงถึงการแลกเปลี่ยนกับประสิทธิภาพ กล่าวคือ หากไม่พึ่งพาทายนอกมาก ก็สามารถลดความเสี่ยงได้มากแต่จะเสียโอกาสที่จะได้รับผลประโยชน์ในแง่ของประสิทธิภาพที่ได้รับเพิ่มขึ้น จากการเน้นความชำนาญเฉพาะอย่าง

- กลุ่มที่กล่าวถึงระบบเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นการสร้างให้เกิดความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (Basic necessity) ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเพิ่มข้อจำกัด (Constraint) อีกข้อหนึ่งในกระบวนการ Optimization

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี (2550 : 5-6) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน คือ 1) พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน 2) จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็น และทำลายมาก 3) สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหารได้ทั้งสิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน 4) ชุมชน

เข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนเข้มแข็งจะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม 5) ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในทางปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง 6) อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรมหมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากพื้นฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง เช่น เศรษฐกิจของจังหวัดตราด ขณะนี้ไม่กระทบกระเทือนจากฟองสบู่แตก ไม่มีคนตกงาน เพราะอยู่บนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เอื้อต่อการทำสวนผลไม้ ทำการประมง และการท่องเที่ยว และ 7) มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่บูบวบ เดี่ยวจนเดี่ยวรวยแบบกะทันหัน เดี่ยวตกงานไม่มีกินไม่มีใช้ ถ้าเป็นแบบนี้ประชาชนมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวน ที่เร็วเกิน จนสุขภาพจิตเสีย เครียด เพี้ยน รุนแรง ม้าตัวตาย ดิทยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิต

หลักการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงต้องคำนึง การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของ ทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงหลักการ 3 ประการ ดังภาพที่ 2 ต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ 2 " 3 ห่วง 2 เงื่อนไข " จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากภาพประกอบที่ ประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคมสิ่งแวดล้อมรวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นไม่มากเกินไปไม่น้อยเกินไปและต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่างๆอย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมายหลักศีลธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมที่พึงมาคิดถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ้วนถี่โดยคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆอย่างรอบคอบ

3. การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมเพื่อสามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

2. เงื่อนไข ประกอบด้วย

- เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบ ที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ (ศรัณย์ ชูเกียรติ, 2541)

- เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตไม่โลภ และไม่ตระหนี่

โดยการดำเนินงานเศรษฐกิจพอเพียงที่ดีจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไข ความรู้ และคุณธรรมตลอดจนต้องเป็นคนดี มีความอดทน พากเพียร ความพอประมาณ หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับการดำรงชีวิต การดำเนินธุรกิจอย่างพอเพียงตามความสามารถ และศักยภาพของตนที่มีอยู่ และต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลที่เหมาะสมตลอดจนพึงนึกถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เป็นการเตรียมความพร้อม ความรู้ ที่จะรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล เพื่อป้องกันและลดความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

การปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงโดยร่วมปฏิบัติในสิ่งง่ายดังนี้

- ยึดหลักประหยัด คัดทอนค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นในทุกด้าน ลด ละ ความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีวิต
- ประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพ
- เลี่ยงการแก่งแย่งผลประโยชน์ที่รุนแรงและไม่ถูกต้อง
- ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ โดยชวนหาความรู้ ให้เกิดรายได้เพิ่มพูนจนถึงขั้นพอเพียง
- ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วร้ายให้หมดสิ้นไป

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. **กรอบแนวคิด** เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยวิกฤติเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. **คุณลักษณะ** เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. **คำนิยาม** ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน คือ ความพอประมาณ (Moderation) ความมีเหตุผล (Reasonableness) และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี (Self-immunity) ถ้าขาดคุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่งไปก็จะไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นความพอเพียง ได้แก่

1. **ความพอประมาณ** หมายถึง ความพอดี ไม่มากหรือน้อยเกินไปในมิติต่าง ๆ ของการกระทำ 5 ประการ คือ

1.1 **ด้านจิตใจ** คือ เริ่มต้นจากตนเองต้องตั้งสติ มีปัญญามีจิตสำนึกที่ดี มีเมตตา เอื้ออาทร มีความเข้าใจและประนีประนอม คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

1.2 **ด้านสังคม** คือ การสร้างความพอดีในทุกระดับของสังคมโดยเริ่มจากครอบครัว ชุมชนและสังคม ซึ่งต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน รู้จักนึกกำลัง และที่สำคัญมีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากฐานรากที่มั่นคงและแข็งแรง

1.3 **ด้านเศรษฐกิจ** คือ ต้องอยู่อย่างพอดี พอมีพอกิน ไม่หรูหรา ฟุ่มเฟือย

1.4 **ด้านเทคโนโลยี** คือ ควรเหมาะสมสอดคล้องกับสภาวะและความต้องการของประเทศและควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องเป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมของเรา

1.5 **ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** คือ ใช้อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ ตลอดจนรณรงค์รักษาทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด

2. **ความมีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ ซื่อตรงและไม่โลภอย่างมาก

3. **การมีภูมิคุ้มกันในตัว** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. **เงื่อนไข** การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัย ทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

5. **เงื่อนไขความรู้** ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบ ด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงเพื่อประกอบการวางแผนและการใช้ ความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

6. **เงื่อนไขคุณธรรม** ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความ ซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต

2.1.2 ความเกี่ยวข้องระหว่างบัญชีครัวเรือนกับเศรษฐกิจพอเพียง

คุณลักษณะสำคัญ 3 ประการในองค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง โดยอยู่ภายใต้ 2 เงื่อนไข คือ

1. ความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือน การวิเคราะห์รายได้และค่าใช้จ่ายที่ได้นบันทึก
2. คุณธรรม คือการดำเนินชีวิตด้วยความอดทน และใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตและการบันทึกบัญชีครัวเรือน จึงสามารถทำให้ผู้บันทึกเกิดคุณสมบัติ 3 ข้อ คือ

- ความพอประมาณในการใช้จ่าย
- มีเหตุมีผลในการตัดสินใจใช้จ่าย ใช้จ่ายอย่างรอบคอบ และระมัดระวัง
- ก่อให้เกิดภูมิคุ้มกันที่ดีในการรับการเปลี่ยนแปลงทางการเงินที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

จึงทำให้เกิดความสอดคล้องเนื่องจากผู้จัดทำบัญชีครัวเรือนจะสามารถทราบถึงรายได้และ ค่าใช้จ่ายของตนและครอบครัว จึงสามารถวางแผนการใช้จ่ายต่อไปได้อย่างรอบคอบ เกิดความ พอประมาณในการใช้จ่าย สามารถลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ทำให้เกิดการประหยัดและการออม และ หากมีการใช้จ่ายเท่าที่มีก็จะไม่ก่อให้เกิดหนี้สิน จึงสามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินได้อย่างยั่งยืน เป็นผลให้ เกิดภูมิคุ้มกันที่ดีในการรับการเปลี่ยนแปลงทางการเงินที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต หากเกิดการตกงาน หรืออุบัติเหตุที่ทำให้ไม่สามารถหารายได้มาเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวได้ ผู้บันทึกบัญชีครัวเรือน สามารถทำให้เกิดความพอเพียงหรือพอประมาณกับตนเอง อยู่ได้อย่างพอกินพอใช้ไม่เดือดร้อน เป็น การยึดทางสายกลาง โดยเมื่อทำอะไรก็ตามให้พอเหมาะพอควรและมีเหตุมีผล ประโยชน์ที่ได้รับจาก การบันทึกบัญชีครัวเรือนดังกล่าวข้างต้น ให้ผลสอดคล้องกับความหมาย คุณสมบัติและเงื่อนไขที่เป็น

กิจกรรมในชุมชนที่สอดคล้องกับ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยคนในชุมชนที่มีส่วนร่วม เป็นกิจกรรมที่ได้มีการ ทบทวนและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมที่ทำในพื้นที่ของตน โดยเฉพาะ กิจกรรมที่เห็นว่าสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถจัดประเภทของกิจกรรมที่ได้ เป็น ๓ กลุ่มกิจกรรมหลัก ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

กิจกรรมการผลิต โดยเฉพาะในภาคการเกษตร ที่ไม่ทำลาย สิ่งแวดล้อมแต่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างคุ้มค่า ด้วยการหมุนเวียนทุนธรรมชาติภายในพื้นที่ และด้วยวิธีการทำเกษตร ที่เน้นปลูกเพื่อกินเองก่อน ที่ผ่านมามีชุมชนได้ทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมการทำปุ๋ยชีวภาพ การปลูกผักและข้าวที่ปลอดสารพิษ การทำสวนสมุนไพรของชุมชน การคิดค้นสารไล่แมลงสมุนไพร การทำถ่านชีวภาพ การรวมกลุ่มขยายพันธุ์ปลา การแปรรูปผลผลิตและการทำการ เกษตรผสมผสาน เป็นต้น

การรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ด้วยทุนทางสังคมที่มีอยู่ ชุมชนได้รวมตัวกันทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดจากความรักและความเอื้ออาทรของสมาชิกในชุมชน เช่น กิจกรรมต่อต้านยาเสพติด การนมัสการพระให้มาช่วยสอนจริยธรรมและศีลธรรมในโรงเรียนของชุมชน กิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านศูนย์การเรียนรู้ หรือโรงเรียนเกษตรกรในหมู่บ้าน การร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในชุมชนทำกิจกรรมต่างๆภายในวัด การจัดตั้งร้านค้าที่เป็นของชุมชนเอง การจัดทำแผนแม่บทชุมชน การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ การรวมกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และกิจกรรมการผลิตของกลุ่มต่างๆ เช่น การรวมกลุ่มทำขนมของแม่บ้าน หรือรวมกลุ่มเพื่อปลูกพืชผักสวนครัว นอกจากนี้ชุมชน ยังได้ตั้งกองทุนข้าวสารร่วมกับชุมชนอื่นๆในต่างภูมิภาค เพื่อค้าขายหรือผลิตระหว่างกัน รวมทั้งเพื่อการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์และขยายผลการพัฒนาไปยังเครือข่ายชุมชนอื่นๆ ด้วย

กิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม จิตสำนึกท้องถิ่น ส่งเสริมวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนได้ริเริ่มกิจกรรม ที่มุ่งปลูกฝังจริยธรรมความดีงามและจิตสำนึกรักท้องถิ่นให้เกิดขึ้นแก่สมาชิกของชุมชน เช่น กิจกรรมที่ปลูกฝังสมาชิกในชุมชนให้มีความเอื้ออาทรต่อกันมากกว่าคำนึงถึงตัวเงิน หรือวัตถุเป็นพื้นฐานความสัมพันธ์ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้สมาชิกทำบุญได้อย่างโปร่งใสและสุจริต กิจกรรมการพัฒนาครูในชุมชนให้มีคุณภาพและมีจิตผูกพันกับท้องถิ่นเป็นสำคัญ รวมทั้งกิจกรรมที่ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนพึ่งตนเองก่อนที่จะพึ่งหรือขอความช่วยเหลือจากคนอื่น

โดยมุมมองที่แตกต่างกันในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน สามารถสรุปและแบ่งแยกความหมายของหลักปรัชญาดังกล่าว ได้เป็น ๓ ระดับคือ ระดับจิตสำนึก ระดับปฏิบัติ และระดับปฏิเวธ (ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ) ดังนี้คือ

ระดับจิตสำนึก เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกในชุมชนแต่ละคนตระหนักถึงความสุขและความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดี (ความสันโดษ) และรู้สึกถึงความพอเพียง คือดำเนินชีวิต

ความสมถะ ประกอบสัมมาอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้อย่างถูกต้อง ไม่ให้อดอยาก หรือโง่แล้ว ตักตวงหรือเบียดเบียนผู้อื่นจนเกินความจำเป็น แต่คิดเผื่อแบ่งปันไปยังสมาชิกคนอื่นๆในชุมชนด้วย อย่างไรก็ดีตามแม้ว่าระดับความพอเพียงของสมาชิกแต่ละคนจะไม่เท่าเทียมกัน แต่สมาชิกทุกคนที่ดำเนินชีวิตตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียงเห็นสอดคล้องกันในการยึดมั่นหลักการ ๓ ประการ คือ

1. การใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง รู้จักพัฒนาตนเองด้วยการพยายามทำจิตใจให้ผ่องใส รวมทั้งมีความเจริญและมีความเย็นในจิตใจอยู่เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง

2. การคิดพึ่งพาตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกันในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ คือเมื่อมีปัญหาจากการดำเนินชีวิต ก็ให้ใช้สติปัญญาไตร่ตรองหาสาเหตุของปัญหาและแก้ไขไป ตามเหตุและปัจจัย ด้วยความสามารถและศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ ก่อนที่จะคิดพึ่งผู้อื่น และมีการปรึกษาหารือ ถ้อยที่ถ้อยอาศัย ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน เป็นต้น

3. การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง รู้จักลดกิเลสและลดความต้องการของตนเองลง เพื่อให้เหลือแรงและเวลาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้มากขึ้น

จิตรกร สามประดิษฐ์ (2550) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับ “ชีวิตและกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง” ไว้ 6 ประการ ดังนี้

- 1) ลดรายจ่าย วางแผนการใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็นอย่างประหยัด ตามฐานะ ของตนใช้เหตุผลในการดำรงชีวิต
- 2) เพิ่มรายได้ สร้างอาชีพเสริม มีรายได้ส่วนที่เหลือไว้เป็นเงินออม
- 3) การสร้างภูมิคุ้มกัน ไม่มีอบายมุข ไม่สร้างหนี้ที่ไม่มีประโยชน์ (เปลี่ยนหนี้ในระบบเข้าสู่ในระบบ)
- 4) การเรียนรู้ที่ทันต่อภาวะความเป็นจริง เรียนรู้จากการกระทำ การใช้
- 5) การอนุรักษ์ธรรมชาติ การอยู่กับธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและยั่งยืน
- 6) การเอื้ออาทรต่อชุมชน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีคุณธรรม ความสามัคคี

แนวคิดภูมิปัญญา (Wisdom)

ภูมิปัญญา ตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Wisdom ซึ่งมีความหมายว่า ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ เป็นสิ่งที่มนุษย์ได้เรียนรู้ สัมผัส และทดลองใช้ จนเกิดเป็นแบบแผนที่มีคุณค่าในการดำเนินชีวิต โดยมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมา ภูมิปัญญานั้นรวมความไปถึงทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรความรู้ ซึ่งมนุษย์ได้สร้างสรรค์ไว้เพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติทางสังคม ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่ช่วยให้คนแก้ปัญหาได้ และสร้างสรรค์อารยธรรมได้อย่างมีดุลยภาพกับสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญานั้นไม่ได้เกิดมาอย่างเป็นเอกเทศ แต่มีการแลกเปลี่ยนเลือกเฟ้น และปรับใช้ภูมิปัญญาจากอารยธรรมอื่นตลอดมาจากรอดีตจนถึงปัจจุบัน (วิมลศรี ชาญจารุจิตร, 2550)

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ประยุกต์ พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

ภูมิปัญญาไทยนี้มีลักษณะเป็นองค์รวม มีคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทยซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญามีความเด่นชัดในหลายด้าน เช่น ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรมด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี และด้านโภชนาการ ถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาชีวิต (สุชาติ พิบูลแถว, 2550) ความเป็นอยู่ของประชาชน ทั้งทางสังคม และเศรษฐกิจ เนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้าน เกิดขึ้นจากความรอบรู้ ประสบการณ์ แนวคิดที่สังคม หรือชุมชนได้ถ่ายทอด สืบสานต่อกันมา ด้วยคนไทยแต่โบราณ มีภูมิปัญญาฉลาดล้ำลึก ในการประดิษฐ์คิดค้น สร้างสรรค์ เพื่อใช้ประโยชน์ จากสิ่งแวดล้อม แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น เพื่อการดำรงชีวิตอย่างสุขกาย สบายใจ โดยเฉพาะภูมิปัญญาด้านปัจจัยพื้นฐาน แห่งการดำรงชีพ ประกอบด้วยความสามารถ ในการแสวงหาอาหาร การปลูกสร้างที่อยู่อาศัย การคิดค้นประดิษฐ์สิ่งทอ เพื่อการนุ่งห่ม และความรู้ในการบำบัดรักษา โรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งช่วยให้สังคมไทย นับแต่อดีตดำรงอยู่ได้อย่างสุขสงบ สืบถึงปัจจุบัน

ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นพื้นความรู้ความสามารถที่ได้รับการสั่งสมถ่ายทอดกันมา และนำมาปรับใช้ร่วมกับความรู้ และประสบการณ์ของตนเอง ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น การทำนา ทำสวน ทำไร่ จับสัตว์น้ำ ทอผ้า คำขาย ภูมิปัญญาที่ใช้ในการดูแลรักษา และแก้ปัญหาสุขภาพ เช่น การใช้สมุนไพรเป็นยาและอาหาร พืชสมุนไพร หมอพื้นบ้าน และการแพทย์แผนโบราณ ภูมิปัญญาที่ใช้ในการถนอมอาหาร การปรุงอาหาร การกินอาหาร ภูมิปัญญาที่ปรากฏในผลงานสร้างสรรค์ด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และนาฏกรรม ภูมิปัญญาที่ปรากฏในผลงานสร้างสรรค์ด้านภาษาและสำนวนไทย เช่น คำผญา คำสอน ความเชื่อ ปรีศนาคำทาย และ บทเพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงแหล่ เพลงกล่อมเด็ก เพลงฉ่อย กลอนลำ เพลงอีแซว เพลงเกี่ยวข้าว ฯลฯ ภูมิปัญญาที่ใช้ในการปรับประยุกต์พิธีกรรมทางศาสนาเพื่อความมั่นคงของชุมชน ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น ประเพณีการเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย ฯลฯ ภูมิปัญญาที่ใช้ในการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ เช่น การสร้างเขื่อน เขื่อนฝาย การควบคุมคุณภาพน้ำ การป้องกัน น้ำท่วม การจัดการป่าไม้ เช่น การปลูกสวนป่า และการอนุรักษ์ป่า

วิชิต นันทสุวรรณและจำนงค์ แรกพินิจ (2541) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึงแก่นหลักของการมองชีวิต การใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งมีความหมายทั้งในแง่ปัจเจกบุคคล และในแง่ของสังคมหมู่บ้าน

เสรี พงศพิณโย (2534) ปัญญาหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงพื้นเพรากฐานของความรู้ชาวบ้าน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความสามารถในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาของชุมชน ปัญหาในการดำรงชีวิต และปัญหาในการประกอบอาชีพ โดยที่ปรัชญาชาวบ้านเหล่านี้ได้มีกระบวนการวิเคราะห์ และสังสรประสบการณ์มาเป็นเวลานานเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไป

อังกูล สมคณีย์ (2535) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึงมรดกความรู้ และมรดกประสบการณ์ของชาวบ้าน ที่ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข โดยได้รับการถ่ายทอดสั่งสมกัน มาโดยผ่านกระบวนการพัฒนาให้สอดคล้องกับกาลสมัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่น กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (อ้างอิงจากสำนักงานคณะกรรมการการการศึกษาแห่งชาติ, 2541) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) เป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่สั่งสมสืบทอดกันมา อันเป็นศักยภาพความสามารถที่จะใช้แก้ปัญหา ปรับตัว เรียนรู้ และมีการสืบทอด ไปสู่คนรุ่นใหม่ หรือแก่นของชุมชนที่จรรโลงชุมชนให้อยู่รอดจนถึงปัจจุบัน

ศูนย์พัฒนาการหลักสูตร กรมวิชาการ (2542) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) คือ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเรา ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิด วิเคราะห์จนเกิดขึ้นเป็นปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นต่างๆ อาจกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเราภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัวผู้รู้เอง หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษาและนำมาใช้ ก็จะเป็นที่รู้จักกัน เกิดการยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นองค์ความรู้ของกลุ่มบุคคลท้องถิ่นและรวมถึงงาน ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีอยู่ในประเทศไทย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ภูมิปัญญาฯ ประเภทองค์ความรู้ของกลุ่มบุคคลท้องถิ่น เช่น การผลิตอาหารและเครื่องดื่ม การผลิตผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร การผลิตผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้ และการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ หิน โลหะ แก้ว เซรามิค ดินเผา เครื่องหนัง และอื่น ๆ

2. ภูมิปัญญาฯ ประเภทงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น เรื่องเล่าพื้นบ้าน กวีนิพนธ์พื้นบ้าน ปริศนา พื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน การฟ้อนรำพื้นบ้าน ละครพื้นบ้าน จิตกรรมพื้นบ้าน ประติมากรรมพื้นบ้าน หัตถกรรมพื้นบ้าน เครื่องแต่งกายพื้นบ้าน และสิ่งทอพื้นบ้าน

ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยที่ได้รับการจัดแจ้งแล้ว จะถูกรวบรวมไว้เป็นฐานข้อมูล สำหรับให้ประชาชนผู้สนใจได้ค้นหาข้อมูล หรือติดต่อกับผู้แจ้งข้อมูล เพื่อประโยชน์ในทางธุรกิจ อันเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญา ให้มีการนำไปใช้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุดในเชิง พาณิชนอกจากนี้ ผู้แจ้งข้อมูลภูมิปัญญาฯ อาจนำหนังสือรับรองที่ทางกรมทรัพย์สินทางปัญญา ออกให้ไป

แสดงต่อธนาคารหรือสถาบันการเงินต่าง ๆ ที่เข้าร่วมโครงการแปลงทรัพย์สินทางปัญญา ให้เป็นทุนกับกรรมทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อเป็นหลักประกันในการขอสินเชื่อหรือหลักประกันใน การชำระหนี้กับธนาคารหรือสถาบันการเงินนั้น นอกจากนี้ ประเทศไทยยังได้มีการกำหนดการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ โดยแบ่งออกเป็น 3 หมวด ได้แก่

- องค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่น (Traditional Knowledge) หมายถึง องค์ความรู้ วิธีการ ทักษะ นวัตกรรม แนวปฏิบัติ หรือการเรียนรู้ที่เป็นผลมาจากกิจกรรมทางปัญญาในรูปแบบ ดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่น มีการสืบทอดและพัฒนาจากรุ่นอดีตสู่รุ่นปัจจุบัน ผ่านกาลเวลา เช่น องค์ ความรู้เกี่ยวกับการทำ ไวน์กระชายดำ การทำมีดอรัญญิก การทอผ้าไหม เป็นต้น

- การแสดงออกซึ่งศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน (Expression of Folklore) หมายถึง การแสดงออกซึ่งองค์ความรู้และวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านที่แสดงถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งปรากฏหรือแสดงให้เห็นในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การแสดงออกทางวาจา (เช่น ตำนานกวีนิพนธ์ ปริศนา เรื่องเล่า) การแสดงออกทางดนตรี (เช่น เพลง ดนตรี) การแสดงออกทางกาย (เช่น การเต้น การแสดงละคร พิธีกรรม) การแสดงออกในสิ่งที่จับต้องได้ (เช่น งานศิลปะ รวมถึง ภาพวาด งานจิตรกรรม)

- ทรัพยากรพันธุกรรม (Genetic Resource) หมายความว่ารวมถึง ทรัพยากร พันธุกรรม สิ่งมีชีวิตหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของสิ่งมีชีวิต หรือองค์ประกอบที่เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตของ ระบบนิเวศ ซึ่งมีประโยชน์หรือคุณค่าตามความเป็นจริงและตามศักยภาพ เช่น พืชสมุนไพรประจำ ท้องถิ่นที่สามารถนำมาผลิตยารักษาโรคต่าง ๆ ได้ เป็นต้น

ในอดีตประเทศต่าง ๆ มุ่งส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมใหม่ ให้การคุ้มครองการสร้างสรรค์ ใหม่ และพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาให้สอดคล้องกับการพัฒนาเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป ในปัจจุบัน กรรมทรัพย์สินทางปัญญาเล็งเห็นว่า องค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมมักถูกนำไปใช้เป็นพื้นฐานใน การพัฒนาเทคโนโลยีขั้นสูงอยู่เสมอ และไทยเป็นประเทศที่มีแหล่งความรู้ดั้งเดิมอยู่มาก อาทิ ความรู้ดั้งเดิมเกี่ยวกับสมุนไพรที่ใช้รักษาโรค การนวดเพื่อบำบัดความเจ็บป่วย ซึ่งมีใช้ใน ชีวิตประจำวันในบางชุมชน ตลอดจนพันธุ์พืชดั้งเดิมที่พบในไทยและสามารถนำไปพัฒนาเกิดพันธุ์ ใหม่ เป็นต้น จึงมีนโยบายที่จะหันมาให้ความสำคัญกับการจัดระบบการคุ้มครองภูมิปัญญาดั้งเดิม ของไทยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างดำเนินการเสนอกฎหมายเพื่อการดังกล่าวต่อไป

ในปัจจุบันไทยไม่มีกฎหมายเฉพาะที่คุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่มี กฎหมายอยู่ บางส่วนที่เป็นกฎหมายใกล้เคียง สามารถนำมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองภูมิปัญญา ท้องถิ่นบางสาขา ได้แก่ (1) พ.ร.บ.คุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ให้การคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป และพันธุ์พืชใหม่ (2) พ.ร.บ. คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก พ.ศ. 2542 อยู่ภายใต้การ

กำกับดูแลของกระทรวงสาธารณสุข ให้การคุ้มครองตำรับตำรายา สมุนไพร แหล่งอนุรักษ์สมุนไพร และภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย (เทอดศักดิ์ คำเหม็งและคณะ, 2551) ขณะนี้หน่วยงานทั้งสองอยู่ระหว่างจัดทำกลไกการคุ้มครองตามกฎหมายดังกล่าว ทำให้เกิดปัญหาในปัจจุบัน คือ

- ภูมิปัญญาของไทยถูกต่างชาตินำไปใช้ประโยชน์โดยไม่ได้ขออนุญาต เช่น มีการ ลักลอบ นำเอาสารพันธุกรรมพืชของไทยออกไปนอกประเทศเพื่อใช้ประโยชน์ หรือนำไปจดเป็น สิทธิบัตรในประเทศของตน

- ยังไม่มีความตกลงระหว่างประเทศที่วางมาตรฐานการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ กฎหมายไทยสองฉบับ (พ.ร.บ.คุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 พ.ร.บ. คุ้มครองและ ส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก พ.ศ. 2542) มีผลบังคับใช้ในราชอาณาจักรเท่านั้น ไม่สามารถตามไปดำเนินคดีกับต่างชาติที่นำของไทยไปได้

- ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย กระจุกกระจายอยู่ที่หน่วยงานต่าง ๆ มีความซ้ำซ้อน คาบเกี่ยว และอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเอกสาร และเป็นเพียงคำบอกเล่าที่ไม่มีการ บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

- ยังไม่มีหน่วยงานที่กำกับดูแลเรื่องการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาพรวมแต่ละหน่วยงานดูแลเฉพาะเรื่องที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้ เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีขอบเขตกว้าง และข้อมูลแต่ละเรื่องเป็นเรื่องเทคนิคเฉพาะด้าน ต้องใช้ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์สูงในการทำ ความเข้าใจและรวบรวมฐานข้อมูล เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นมักประสบปัญหาในการพิสูจน์ว่าเป็นภูมิปัญญานั้น ๆ เป็นของไทย มีหลักฐานความเป็นมาอย่างไร เป็นต้น

การดำเนินการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น ในขณะที่ยังไม่มีหน่วยงานที่กำกับดูแลเรื่องการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาพรวม เมื่อมีประเด็นปัญหาเกิดขึ้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนจะประสานงานแก้ไขปัญหา เป็นกรณี ๆ อย่างไม่ดี ในปัจจุบันมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด มีการประชุมระหว่าง หน่วยงานกันอย่างต่อเนื่อง ในช่วง 10 ปี ที่ผ่านมา กรมทรัพย์สินทางปัญญาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกับ ประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ ผลักดันการเจรจาจัดทำมาตรฐานระหว่างประเทศด้านการคุ้มครองภูมิ ปัญญาท้องถิ่น ในเวทีต่าง ๆ เช่น องค์การการค้าโลก (World Trade Organization - WTO) องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization - WIPO) ตลอดจน ในการเจรจาสองฝ่ายกับประเทศคู่ค้าต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อให้มีพันธกรณีระหว่างประเทศที่ชัดเจนให้ ประเทศต่าง ๆ ที่ใช้ประโยชน์ในภูมิปัญญาของไทย รับรองสิทธิในภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย

เรียกร้องให้ประเทศที่ต้องการใช้ภูมิปัญญาของไทยมาทำสัญญา/ขออนุญาตจากไทย ก่อนเฝ้าระวัง ไม่ให้มีการลักลอบนำออกไปนอกประเทศ ขอความร่วมมือจากประเทศต่าง ๆ ในการติดตามผู้ลักลอบ นำออกไปใช้ประโยชน์ ใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่ เช่น ใช้กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทาง

ภูมิศาสตร์ ในการคุ้มครองบางแง่มุม เช่น ห้ามใช้ชื่อทางภูมิศาสตร์ของไทยไปเรียกสินค้าที่ผลิตจากประเทศอื่น เป็นต้น แต่กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็ยังไม่สามารถคุ้มครองตัว องค์ความรู้ที่ใช้ในการผลิตสินค้าหรือบริการซึ่งเป็นหัวใจของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้

กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการต่างประเทศ กำหนดประเด็น ที่จะนำไปร่างกฎหมายตามแนวนโยบายมาตรฐานการคุ้มครองที่อยู่ระหว่างจัดทำภายใต้ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก จัดประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และ เอกชน สมาคม ชมรมที่เป็นเจ้าของหรือเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาต่าง ๆ และมีแผน ที่จะเสนอร่างกฎหมายคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในปี พ.ศ. 2550 ในอดีตประเทศต่าง ๆ มุ่งส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมใหม่ ให้การคุ้มครองการสร้างสรรค ใหม่ และพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาให้สอดคล้อง กับการพัฒนาเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป ในปัจจุบัน กรมทรัพย์สินทางปัญญาเล็งเห็นว่า องค์ความรู้ ที่มีอยู่เดิมมักถูกนำไปใช้เป็นพื้นฐานใน การพัฒนาเทคโนโลยีขั้นสูงอยู่เสมอ และไทยเป็นประเทศที่มี แหล่งความรู้ดั้งเดิมอยู่มาก อาทิ ความรู้ดั้งเดิมเกี่ยวกับสมุนไพรที่ใช้รักษาโรค การนวดเพื่อบำบัด ความเจ็บป่วย ซึ่งมีใช้ใน ชีวิตประจำวันในบางชุมชน ตลอดจนพันธุ์พืชดั้งเดิมที่พบในไทยและสามารถ นำไปพัฒนาเกิดพันธุ์ ใหม่ เป็นต้น จึงมีนโยบายที่จะหันมาให้ความสำคัญกับการจัดระบบการคุ้มครอง ภูมิปัญญาดั้งเดิม ของไทยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างดำเนินการเสนอกฎหมายเพื่อการ ดังกล่าวต่อไป

ตารางสรุปแห่งการเปลี่ยนแปลง

แนวทางการดำเนินการเดิม	แนวทางการดำเนินการวิจัยรับใช้สังคม
การวิเคราะห์ ผลการศึกษาเน้นการดำเนินการรายรับ ด้านรายจ่าย ด้านต้นทุน ด้านการออม โดยบูรณาการเข้ากับหลักพอประมาณ หลักการมีเหตุผล แนวคิดภูมิคุ้มกัน ความรู้คู่คุณธรรม มุ่งเปลี่ยนแปลงสภาพ ทักษะคิด การจัดการปัญหา - เสริมสร้างภูมิปัญญาทางการบัญชีบนฐานการรับรู้ - เสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีทักษะปฏิบัติ - เสริมสร้างภูมิปัญญาทางการบัญชีบนระบบคิด - เสริมสร้างภูมิปัญญาทางการบัญชีบนประยุกต์ใช้	การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียง (Self Sufficiency) - กิจกรรมชุมชนเสริมคุณธรรมปลูกจิตสำนึกพื้นถิ่นเสริมวิถีชีวิตชนบท - ภูมิปัญญา (Wisdom) องค์ความรู้ วิธีการทักษะ นวัตกรรม การถ่ายทอด

ฐานกรอบแนวคิดต้นน้ำบริหารจัดการงานวิจัย

ชุดโครงการชุมชนบ้านกลาง ตำบลชะยุ้ง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่อโครงการที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบวิถีชีวิตกับประเพณีบุญกฐิน: กรณีศึกษาตำบลชะยุ้ง

อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ผู้วิจัย น้ำผึ้ง ท่าคล่อง

ปี พ.ศ. 2556

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1)วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน 2)ประเพณีงานบุญกฐิน และ3)ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตกับงานบุญกฐินของชาวบ้านกระเบา ตำบลชะยุ้ง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยทำการสุ่มสัมภาษณ์ชาวบ้านในพื้นที่ โดยสอบถามถึงการดำเนินชีวิตทั้งในอดีต และปัจจุบัน ระบบสังคมในชุมชน ลักษณะอาชีพ ระบบเศรษฐกิจ ตลอดจนการมีส่วนร่วมและข้อคิดเห็นในประเด็นต่างๆที่เกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรมระหว่างวัด กับคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเพณีบุญกฐินซึ่งเป็นหัวข้อหลักของงานวิจัย ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ชุมชนกระเบาในปัจจุบันยังคงมีรูปแบบการดำเนินชีวิต และระบบสังคมแบบเกษตรกรรม อาชีพหลักของคนในหมู่บ้านคือการทำนา ในด้านความเชื่อ คนในชุมชนต่างมีความเชื่อที่ผูกโยงกับวิถีของพุทธศาสนา โดยคนในชุมชนยังมีความเชื่อในเรื่องบาปบุญ ด้านประเพณีวัฒนธรรม ประชาชนในบ้านกระเบาปฏิบัติสืบทอดกันมาในโอกาสต่าง ๆ ทั้งสิบสองเดือน หรือเรียกว่า “ ฮีตสิบสอง ”

รูปแบบประเพณีบุญกฐินในชุมชนปัจจุบันกฐินในบ้านกระเบา มีอยู่ 2 รูปแบบ นั่นคือ กฐินโจร และมหากฐิน กฐินโจร เป็นสำนวนพูด หมายถึง กฐินที่ไปทอดโดยไม่ได้จองล่วงหน้า ไปทอดแบบจุใจ เรียกว่า กฐินจร มี ในการทอดกฐินทั่วไป มีธรรมเนียมว่าต้องจองกฐินล่วงหน้า การที่จัดเครื่องกฐินพร้อมสรรพแล้วนำไปทอดที่วัดซึ่งยังไม่มีผู้จองกฐินทันทีทันใดแบบจุใจ ส่วนมหากฐินคือการทอดกฐินที่มีบิณฑบาตมาก ไม่ต้องทำโดยเร่งรีบ และมีการจองหรือปักกฐินก่อนการทอดจริงเป็นปีๆ

รูปแบบความสัมพันธ์วิถีชีวิตกับประเพณีบุญกฐินในชุมชน มีรูปแบบความสัมพันธ์กับทั้งในด้านความเชื่อ ด้านประเพณีวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ

สรุปกระบวนการศึกษา

การวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบวิถีชีวิตกับประเพณีบุญกฐิน: กรณีศึกษาตำบลชะยุ้ง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1)ศึกษาวิถีชีวิตของคนในชุมชน 2)ศึกษารูปแบบประเพณีบุญกฐินในชุมชน 3) ศึกษารูปแบบความสัมพันธ์วิถีชีวิตกับประเพณีบุญกฐินใน

ชุมชน จากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ในพื้นที่ศึกษา คือหมู่บ้านกระเบา ตำบลชะยูง อำเภอ
อุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ สามารถจำแนกข้อมูลตามวัตถุประสงค์ พบว่า

วิถีชีวิตของคนในชุมชน

ระบบสังคม คนในชุมชนจะมีลักษณะระบบสังคมที่เรียกว่า “ระบบเครือญาติ” และการตั้ง
ถิ่นฐานของคนในชุมชนจะอาศัยอยู่บริเวณพื้นที่เดียวโดยเฉพาะญาติพี่น้อง มีการปลูกบ้านเรือนใน
ละแวกเดียวกัน ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างหนึ่งที่คนในชุมชนถือปฏิบัติกันมา ซึ่ง
จุดประสงค์หลักที่เครือญาติมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เดียวกัน เนื่องจากจะได้ช่วยซึ่งกันและกันเหลือกัน
มีการอยู่รวมกันเป็นเครือญาติ เพราะคนไทยส่วนใหญ่จะมีการนับถือเครือญาติและให้ความสำคัญกับ
ระบบเครือญาติ อาทิเช่น เมื่อมีการแต่งงาน แยกย้ายไปมีครอบครัวใหม่ จะมีการสร้างบ้านเรือนใน
พื้นที่เดียวกัน จะไม่ขยายพื้นที่ปลูกบ้านไปไกลมากนัก ยังคงอยู่ในพื้นที่เดียวกัน นอกจากนี้ในสังคม
ชนบทระบบสังคมเครือญาติยังถือว่าสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีเทศกาลงานบุญหรืองานพิธีที่
สำคัญๆ ที่จัดขึ้น จะมีการรวมญาติและช่วยเหลืองานบุญอย่างเต็มที่ ซึ่งในหมู่บ้านกระเบารูปแบบการ
ตั้งถิ่นฐานก็จะเป็นในรูปของระบบเครือญาติ คือ คนที่เป็นญาติพี่น้องกันจะมีการตั้งถิ่นฐานอาศัยใน
ละแวกเดียวกัน และหากบ้านไหนมีงานบุญหรืองานที่สำคัญ คนในหมู่บ้านจะร่วมมือร่วมใจมา
ช่วยงานบุญ ทุกคนจะลงแรงมาช่วยอย่างเต็มที่ อย่างเช่น งานแต่งงาน หากว่าบ้านไหนมีลูกสาวหรือ
ลูกชายที่กำลังแต่งงาน คนในหมู่บ้านรับรู้ก็จะมาช่วยงานตั้งแต่เช้าตรู่ อย่างเช่นในเรื่องของการ
ทำอาหารมารับรองแขก การมาร่วมในงานเลี้ยง มาเป็นสักขีพยานในงานแต่ง ซึ่งถือว่าในชุมชนยังมีวิถี
ชีวิตของสังคมชนบทอยู่ คนในชุมชนช่วยเหลือซึ่งกันและกันจะแตกต่างสังคมในเมืองที่คนในชุมชนจะ
ต่างคนต่างอยู่ ไม่ได้มาสนใจหรือให้ความร่วมมือในเรื่องต่างๆ มากนัก สภาพทั่วไปของชุมชนยังเป็น
สภาพแบบชนบททั่วไป นิยมปลูกบ้านเรือนแบบสองชั้นกึ่งไม้กึ่งปูน

รูปภาพการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชน

การแต่งกายโดยทั่วไปคนในชุมชนนิยมใส่เสื้อผ้าที่ซื้อหาตามตลาดต่างๆ เช่น เสื้อยืด เสื้อเชิ้ต ไม่เน้นสวมใส่เสื้อผ้าท้องถิ่นเหมือนคนในอดีต แต่ผู้หญิงในวัยกลางคนขึ้นไปยังนิยมสวมใส่ผ้าถุง หรือผ้าซิ่นอยู่

ระบบเศรษฐกิจ สำหรับการประกอบอาชีพคนในหมู่บ้านกระเบาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา โดยเป็นนาปี ซึ่งภายใน 1 ปี คนในชุมชนจะทำนาเพียงครั้งเดียว ข้าวนาปีหรือบางครั้งเราอาจเรียกว่า ข้าวหน้าน้ำฝน คือ ข้าวที่ปลูกในฤดูการทำนาปกติ เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงตุลาคมและเก็บเกี่ยวสิ้นสุดไม่เกินกุมภาพันธ์ ในการทำนาปีนั้น คนในชุมชนจะอาศัยน้ำในการเพาะปลูกข้าวจากน้ำฝนเพียงอย่างเดียวในการทำนา หากปีไหนฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลคนในชุมชนจะได้รับความเดือดร้อนจากการทำนา เพราะไม่มีน้ำเพียงพอในการเพาะปลูกข้าว สำหรับพื้นที่ปลูกข้าวคนในชุมชนจะมีที่ดินเป็นของตัวเองในการทำนา สำหรับแรงงานที่ใช้ในการปลูกข้าวนาปี ส่วนใหญ่จะเป็นคนนอกชุมชนที่เข้ามารับจ้าง โดยนายจ้างจะมีรถไปรับ-ส่งคนที่มารับจ้างปลูกข้าว และมีอาหารกลางวันเลี้ยง ซึ่งค่าจ้างแรงงานในการมาช่วยทำนาจะอยู่ประมาณวันละ 300 บาท

จากการสัมภาษณ์พี่สวิตน์ กำแก้ว ในเรื่องของการทำงานระหว่างอดีตและปัจจุบัน พบว่าในอดีตการทำนา ชาวบ้านจะช่วยกันลงแขกเกี่ยวข้าว มีการเอามือเอาร่างกัน ฝนตกต้องตามฤดูกาล ในช่วงฤดูการทำนาจะไม่มีปัญหาในเรื่องของการขาดแคลนน้ำเหมือนกับในปัจจุบันที่ฝนมักจะไม่ได้ตกขาดแคลนน้ำในการทำนา ซึ่งบางครั้งการทำนาก็ต้องขาดทุนกับค่าแรงที่เสียไป นอกจากนี้แรงงานในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะออกไปทำงานในตัวเมืองหรือในต่างจังหวัด ซึ่งเป็นปัญหาอย่างหนึ่งเพราะประสบกับการขาดแคลนแรงงานในการทำนา ทำให้ต้องไปจ้างแรงงานจากคนในหมู่บ้านอื่นให้มาช่วยทำนา และค่าแรงที่แพงมากขึ้น ประกอบกับการต้องมีการรับส่งคนที่มารับจ้างทำนา ถือว่าการทำนามีค่าจ้าง

ที่สูงมากขึ้น นอกเหนือไปจากค่าปุ๋ย ค่ายา ที่ต้องซื้อมาใส่ข้าวและกำจัดศัตรูพืชในนาข้าว ทำให้ต้องแบกภาระและเป็นหนี้สินเพิ่มมากขึ้น

รูปภาพพื้นที่นาของคนในชุมชน

ในชุมชนบ้านกระเบา นอกจากอาชีพทำนาที่ถือว่าเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชนแล้ว ยังมีกลุ่มอาชีพเสริมที่ทำรายได้ให้กับครัวเรือนในชุมชนอีกด้วย อาทิเช่น ทำสวนผัก เลี้ยงสัตว์ ก่อสร้าง และกลุ่มทอผ้าทอผ้า ซึ่งมีรายละเอียดของกลุ่มดังนี้

ทำสวนผัก ชาวบ้านในชุมชนมีการปลูกผักไว้สำหรับส่งขาย พืชผักที่นิยมปลูกได้แก่กระเทียม ซึ่งจะนิยมปลูกกันมาก เมื่อผลผลิตพร้อมที่จะออกสู่ตลาด คนชุมชนจะมือนำมาขายยังตลาดในเมือง และสำหรับบางคนที่มีรถยนต์ส่วนตัวจะนำกระเทียมไปเร่ขายตามหมู่บ้านอื่นๆ หรือบางครั้งอาจจะนำไปขายในจังหวัดใกล้เคียง เป็นต้น สำหรับราคาผลผลิตก็จะขึ้นอยู่กับตลาด เพราะบางปีราคาขายก็จะดี มีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงในสวน ทำให้ได้ผลกำไรที่ดี คຸ້ມຄຳກັບການລົງທຸນ ແຕ່ສຳລັບບາງປີທີ່ຜົນຜະລິດມີຫຼາຍເກີນໄປຫຼືຮາກາຂາຍຕາມທ້ອງຖານດຸດຄຳຈະເຮັດໃຫ້ເຂດຮຸກຮຸນໃນຊຸມຊົນຂາດທຸນຈາກການລົງທຸນປູກຟັ້ງ ຈາກການສຳພາຊະນີ ທີ່ບຸ້ງເຢັນ ອີນທຣ໌ຟິມທ໌ ໃນເລື່ອງຂອງການເຮັດການເຂດຮຸກປູກຟັ້ງສົ່ງຂາຍຖານ ທີ່ບຸ້ງເຢັນເລົ່າວ່າ “ໃນບາງປີຜົນຜະລິດເປັນທີ່ຕ້ອງການຂອງຖານ ຮາກາສິນຄ້າຈະແພງຫຼາຍ ເຊິ່ງເຮັດໃຫ້ຮອບຮຸ້ນມີຮາກໄດ້ເພີ່ມຂຶ້ນຈາກຮຸ້ນນີ້ ນອກຈາກການເຮັດນາເທິງເຢັນດຽວ ແຕ່ຫາກວ່າປີໃຫຍ່ຜົນຜະລິດມີຫຼາຍເກີນໄປ ເຮັດໃຫ້ຕ້ອງຂາດທຸນ ຫຼືບາງເທື່ອອາດຕ້ອງໄປຖືກນີ້ຢືມສິນມາໃຊ້ເຂົາ” ເຊິ່ງຈາກຮຸ້ນນີ້ຊີ້ໃຫ້ເຫັນເຖິງຄວາມໄມ້ແນ່ນອນຂອງຮາກາຜົນຜະລິດໃນທ້ອງຖານ ເຊິ່ງເຂດຮຸກຮຸນບໍ່ສາມາດກຳນົດຮາກາສິນຄ້າໄດ້ ຮາກາສ່ວນໃຫຍ່ຈະຖືກກຳນົດເອົາໄວ້ກ່ອນຈາກຖານສິນຄ້າແລະພໍ່ຄ້າຄົນກາງທີ່ມາຮັບຊື້ ເຮັດໃຫ້ເຂດຮຸກຮຸນບໍ່ມີປາກເສີຍຫຼາຍ ແລະຕ້ອງຂາຍຂອງຕາມຮາກາທ້ອງຖານທີ່ຕ້ອງການເຮັດນັ້ນ ບາງເທື່ອອາດຂາດທຸນຈາກການຂາຍຜົນຜະລິດ

เลี้ยงสัตว์ สำหรับบางคนในชุมชนที่ไม่มีที่นาเป็นของตนเอง บางคนก็มีอาชีพรับจ้างเลี้ยงสัตว์ โดยสัตว์ส่วนใหญ่ที่คนในชุมชนรับจ้างเลี้ยง คือ วัว ซึ่งคนที่ทำหน้าที่เลี้ยงต้องคอยดูแลกวาดต้อนวัวให้ไปกินหญ้าในพื้นที่ที่มีหญ้า ต้องคอยดูแลตลอดทั้งวัน และเอากลับมาส่งคืนเจ้าของวัวในตอนเย็น หรือ บางทีหากไม่ต้องการเอาไปไกลจากในชุมชน คนเลี้ยงวัวจำเป็นต้องไปหาหญ้ามาเกี่ยวให้วัวกิน และ คอยดูแลเรื่องหญ้าและหาน้ำให้วัวกิน

ก่อสร้าง อาชีพก่อสร้าง คนในชุมชนจะมีการออกไปรับงานก่อสร้างนอกหมู่บ้าน บางคนอาจไปรับจ้างนอกพื้นที่หรือไปรับจ้างในจังหวัดใกล้เคียงกัน จะมีนายหน้ามาหาคนงานในชุมชนไปรับจ้างด้วย แต่สำหรับบางคนที่ไม่อยากออกไปไกลบ้านจะไปรับจ้างในตัวจังหวัด ไปเช้าเย็นกลับ ซึ่งราคาค่าแรงอาจจะได้น้อยกว่ากลุ่มคนที่ไปรับจ้างนอกพื้นที่ ซึ่งอาชีพก่อสร้างถือเป็นอาชีพหนึ่งที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน นอกเหนือจากการทำนา ซึ่งเมื่อคนในชุมชนทำนาหว่านกล้าเรียบร้อยแล้ว จะออกไปรับจ้างนอกชุมชน เพื่อหาเงินส่วนหนึ่งมาใช้จ่ายในครัวเรือน โดยเฉพาะครอบครัวที่มีลูกที่ต้องเรียนหนังสือ หัวหน้าครอบครัวโดยเฉพาะ พ่อ จะมีหน้าที่ออกไปหาเงินในยามที่ทำนาเรียบร้อยแล้วเพื่อรอเวลาเก็บเกี่ยว ซึ่งบางครั้งอาจไปเป็นระยะเวลาหลายเดือน จนครบกำหนดถึงเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวจึงจะกลับมาบ้าน นอกจากนี้ยังมีบางคนที่รับจ้างก่อสร้าง ซ่อมแซมบ้านในหมู่บ้าน ไม่ไปรับจ้างไกลจากหมู่บ้าน

กลุ่มทอผ้า คนในชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มสตรีแม่บ้านจะมีการรวมตัวกันตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้นมาในหมู่บ้าน เพื่อหารายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่ง ซึ่งในชุมชนมีสมาชิกทั้งหมด 15 คน มีการจัดตั้งกลุ่มกองทุนทอผ้าขึ้นมาด้วยเพื่อที่จะช่วยเหลือสมาชิกของกลุ่ม ในเรื่องต่างๆ ในเรื่องของสวัสดิการ เช่น การกู้ยืมเงิน หรือการช่วยเหลือสมาชิกหากได้รับความเดือดร้อน มีเงินปันผลให้กับสมาชิกของกลุ่ม เพื่อเป็นแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่งในกลุ่มทอผ้าจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการของกลุ่มขึ้นมาเพื่อดูแลความเรียบร้อยในเรื่องต่างๆ

ในหมู่บ้านกระเบา มีครัวเรือนประมาณ 69 หลังคาเรือน ซึ่งถือว่าเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก ประชากรในชุมชนมีเพียง 314 คน สำหรับร้านค้าในหมู่บ้านที่มีไว้สำหรับจับจ่ายใช้สอย ชื่อเครื่องใช้อุปโภคบริโภคมีด้วยกันทั้งหมด 3 ร้าน ถือเป็นร้านค้าในหมู่บ้าน ซึ่งคนในชุมชนจะมาจับจ่ายซื้อของในอาทิเช่น สบู่ ยาสีฟัน เป็นต้น ซึ่งร้านค้าเหล่านี้จะมาซื้อของภายในตัวเมืองไป เพื่อไปขายยังหมู่บ้านอีกที ทำให้มีสินค้าไม่มากมายเหมือนกับในตัวเมือง แต่สำหรับบางคนที่มีความจำเป็นต้องซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าขนาดใหญ่อย่างเช่น ตู้เย็น ทีวี อาจมาซื้อในตัวจังหวัดศรีสะเกษ หรือบางคนอาจไปซื้อในตัวอำเภออุทุมพรพิสัย

รูปภาพร้านค้าในหมู่บ้าน

ด้านความเชื่อ ในด้านความเชื่อ คนในชุมชนต่างมีความเชื่อที่ผูกโยงกับวิถีของพุทธศาสนา โดยคนในชุมชนยังมีความเชื่อในเรื่องบาป บุญ ที่เข้มข้น เชื่อในเรื่องผลแห่งการทำดี หรือทำชั่ว รวมถึงคนส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อในโลกหลังความตาย เชื่อเรื่องผี เรื่องวิญญาณ เชื่อในเรื่องนรก สวรรค์ โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องของการทำบุญกับพระสงฆ์ ซึ่งจากข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สามารถสะท้อนให้เห็นความเชื่อที่เข้มข้นในเรื่องของการทำบุญกับพระสงฆ์และการทำบุญที่เกี่ยวข้องกับวัดได้ดังนี้

- 1) เชื่อในพระสงฆ์ และ หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่จะทำให้ตนเองเป็นสุข
- 2) เชื่อว่าไปทำบุญที่วัดแล้วจะได้บุญ
- 3) เชื่อในศรัทธา ความเชื่อในพระพุทธเจ้า
- 4) เชื่อว่าไปทำบุญที่วัดแล้วจะมีความสุข หายจากโรคภัย พาสู่ปรินิพาส
- 5) เชื่อว่าทำบุญแล้วจะหายจากทุกข์
- 6) เชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ มีอยู่จริงในโลก ทำให้มนุษย์ได้แสวงหาบุญ
- 7) ปฏิบัติตามบรรพบุรุษ
- 8) เชื่อว่าไปทำบุญที่วัดแล้วในวันข้างหน้าจะได้ฟังบุญบารมีของตัวเอง
- 9) เชื่อว่าไปทำบุญที่วัดแล้วอนาคตจะได้รับผลบุญที่ทำ
- 10) เชื่อว่าไปทำบุญที่วัดแล้วชีวิตจะมีความสุข
- 11) เพราะเป็นความเชื่อแต่โบราณ และเป็นแบบอย่างให้กับคนรุ่นหลังได้รู้ถึงการทำบุญ
- 12) มีความเชื่อว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

13) เชื่อว่าไปทำบุญที่วัดแล้วทำบุญแล้วจะทำให้ชีวิตดีขึ้น

รูปภาพวัดบ้านกระเบา

รูปภาพการถวายเพลแด่พระสงฆ์ของชาวบ้าน

รูปภาพชาวบ้านมาร่วมทำบุญที่วัด

ด้านประเพณี วัฒนธรรม ด้านประเพณีวัฒนธรรม ประชาชนใน ตำบลชะบุง อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ นั้นประชาชนมีการประพฤติปฏิบัติตามประเพณี และวัฒนธรรม คล้ายคลึงกับวิถีวัฒนธรรมที่ประชาชนในภาคอีสานปฏิบัติสืบต่อกันมาในโอกาสต่าง ๆ ทั้งสิบสอง เดือน หรือเรียกว่า “ ฮีตสิบสอง ” ซึ่งเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสานที่ปฏิบัติสืบต่อกัน มาจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

- 1) บุญเดือนอ้าย (จัดขึ้นในช่วงเดือนธันวาคมหรือเดือน1) หรือเรียกอีกอย่างว่าบุญเข้ากรรม
- 2) บุญเดือนยี่ (จัดขึ้นในช่วงเดือนมกราคมหรือเดือน2) หรือเรียกอีกอย่างว่าบุญคูณลาน
- 3) บุญเดือนสาม (จัดขึ้นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์หรือเดือน3) หรือเรียกอีกอย่างว่าบุญข้าวจี
- 4) บุญเดือนสี่(จัดขึ้นในช่วงเดือนมีนาคมหรือเดือน4) หรือเรียกอีกอย่างว่าบุญพระเวส
- 5) บุญเดือนห้า(จัดขึ้นในช่วงเดือนเมษายนหรือเดือน5) หรือเรียกอีกอย่างว่าบุญสงกรานต์
- 6) บุญเดือนหก(จัดขึ้นในช่วงเดือนพฤษภาคมหรือเดือน6) หรือเรียกอีกอย่างว่าบุญบั้งไฟ
- 7) บุญเดือนเจ็ด(จัดขึ้นในช่วงเดือนมิถุนายนหรือเดือน7) หรือเรียกอีกอย่างว่าบุญข้าชะ
- 8) บุญเดือนแปด (จัดขึ้นในช่วงเดือนกรกฎาคมหรือเดือน8) หรือเรียกอีกอย่างว่าบุญเข้าพรรษา
- 9) บุญเดือนเก้า (จัดขึ้นในช่วงเดือนสิงหาคมหรือเดือน 9) หรือเรียกอีกอย่างว่าบุญข้าวประดับดิน
- 10) บุญเดือนสิบ จัดขึ้นในช่วงเดือนกันยายนหรือเดือน หรือเรียกอีกอย่างว่าบุญข้าวสาก
- 11) บุญเดือนสิบเอ็ด จัดขึ้นในช่วงเดือนตุลาคมหรือเดือน หรือเรียกอีกอย่างว่าบุญออกพรรษา
- 12) บุญเดือนสิบสอง จัดขึ้นในช่วงเดือนพฤศจิกายนหรือเดือน หรือเรียกอีกอย่างว่าบุญกฐิน

ซึ่งประชาชนในบ้านกระเบายังมีการสืบทอดประเพณีปฏิบัติในฮีตสิบสองมาจากบรรพบุรุษจนปัจจุบัน แม้ประเพณีบางประเพณีอาจลดความเข้มข้นหรือลดน้อยลง หรือบางประเพณีมีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดปลีกย่อยของพิธีกรรมเพื่อให้เข้ากับกระแสของโลกในยุคปัจจุบันเช่นประเพณีเข้าพรรษาที่ในอดีตคนในชุมชนนิยมซื้อเทียนพรรษามาทำบุญจึงเรียกว่า ประเพณีทอดเทียนพรรษา แต่ปัจจุบันเมื่อเทคโนโลยีเจริญขึ้นในวัดไม่ได้เทียนไขเป็นหลักในการให้ความสว่างเทียนพรรษาจึงมีความจำเป็นเฉพาะในพิธีกรรมต่างๆ ดังนั้นประชาชนส่วนหนึ่งจึงหันมานิยมซื้อหลอดไฟฟ้ามาถวายพระสงฆ์ในช่วงประเพณีเข้าพรรษาแทนเทียนพรรษา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอีกหนึ่งประเพณีที่คนในหมู่บ้านกระเบาปัจจุบันยังดำเนินกิจกรรมสืบทอดกันมาแม้รายละเอียดหรือความเกี่ยวพันกับผู้คนในปัจจุบันอาจมีแตกต่างแต่ภาพรวมของการทำกิจกรรมยังคงเหมือนเดิมนั่นคือ ประเพณีบุญกฐิน ที่ปัจจุบันคนในชุมชนยังยึดถือปฏิบัติกันอยู่ไม่ขาด

รูปแบบประเพณีบุญกฐินในชุมชน

ปัจจุบันกฐินในบ้านกระเบา ตำบลชะยูงมีอยู่ 2 รูปแบบ นั่นคือ กฐินโจร และมหากฐิน โดยแต่ละกฐินมีรายละเอียดและองค์ประกอบดังนี้

กฐินโจร เป็นสำนวนพูด หมายถึง กฐินที่ไปทอดโดยไม่ได้จองล่วงหน้า ไปทอดแบบจุใจ เรียกว่า กฐินจร ก็มี ในการทอดกฐินทั่วไป มีธรรมเนียมว่าต้องจองกฐินล่วงหน้า การที่จัดเครื่องกฐินพร้อมสรรพแล้วนำไปทอดที่วัดซึ่งยังไม่มีผู้จองกฐินทันทีทันใดแบบจุใจ หรือบอกกะทันหันแบบตั้งตัวไม่ทันเหมือนโจรบุกขึ้นบ้าน จึงเรียกว่า กฐินโจร หรือเรียกว่า กฐินจร เพราะเป็นกฐินที่สัจจมาโดยไม่มีการนัดหมาย ซึ่งการทอดกฐินแบบนี้ไม่มีให้เห็นแล้วในปัจจุบัน กฐินโจรคำนี้อาจเกิดมาจากล้อคำว่า กฐินโจล ซึ่งก็แปลว่า ผ่ากฐิน เพราะมีเสียงคล้ายกัน จึงขอยืมมาล้อในกรณีที่มีการทอดกฐินแบบจุใจหรือไม่มีการบอกล่วงหน้าตามธรรมเนียมกฐินทั่วไป โดยองค์ประกอบของกฐินและบริวารกฐินก็มีคล้ายคลึงกันกับมหากฐิน คือ ประกอบด้วยองค์กฐินจริง ๆ คือ ผ้าไตร นอกนั้นเป็นบริวารซึ่งโดยปกติก็จะมี 8 เครื่องบริวารต่างๆอัน ประกอบด้วย 1) ครอบไตรพร้อมพานแว่นฟ้า 2) หมอน 3) สัปทน 4) บาตร 5) ปิ่นโต 6) เสื่อ ร่ม กาน้ำ 7) ตาลปัตร และ 8) เครื่องโยธา

ส่วนขั้นตอนในการเตรียมการทอดกฐินและถวาย ก็มีเหมือนกับการเตรียมทอดกฐินและถวายกฐินของมหากฐิน กล่าวคือ การเตรียมซื้อผ้า เครื่องกฐิน พระสวด 3 คิน ตื่นเช้าวันที่ 3 ใส่บาตร แล้วทอดกฐิน(นางบุญมี แถวหัด,สัมภาษณ์ มีนาคม 2556) โดยในวันทอดกฐินแล้วแห่พระในวัดที่รับกฐินต้องมี 5 รูป และขั้นตอนในการถวายกฐินก็เริ่มตั้งแต่การเตรียมรูปเทียน ดอกไม้ จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย รับศีล แล้วแห่ 3 รอบ อุโบสถ วันชวา แล้วเข้ามาทอดกฐิน(พระสมบัติ อาภากะโล,สัมภาษณ์ มีนาคม 2556) โดยคำกล่าวทอดกฐินนั้นใช้คำกล่าวทอดกฐินโดยทั่วไปที่ประชาชนชาวไทยพุทธใช้ นั่นคือ

เริ่มจากบทพุทพภาคนมการ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ” (๓ จบ)

แล้วกล่าวคำถวายผ้ากฐิน

อิมิ ภนเต สปริวาริ กฐินทุสสิ สงฆสส โอโณชยาม,

สาธุ โน ภนเต สงโฆ, อิมิ สปริวาริ กฐินทุสสิ, ปฏิคณหาตุ,

ปฏิคคเหตวา จ, อมิณา ทุสเสน กฐินิ อตถรรตุ, อมหากิ

ทิสรรตติ หิตาย สุขาย

พร้อมกล่าวคำแปล

“ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้ากฐินกับทั้งผ้าปริวารนี้แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับผ้ากฐิน กับทั้งปริวารนี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย ครั้นรับแล้ว จงกรานกฐิน ด้วยผ้านี้ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน เทอญ”

มหากฐินหมายถึง การทอดกฐินที่มีบริวารกฐินมาก ไม่ต้องทำโดยเร่งรีบ โดยขั้นตอนการทำบุญกฐินจากการสัมภาษณ์ ประชาชนในบ้านกระเบา ตำบลชะยุ่งพบ ดังนี้

นายบัวเขียน อินทร์พิมพ์, (สัมภาษณ์ สิงหาคม 2556) ขั้นตอนการทำบุญกฐินมีดังนี้

1.เริ่มจากการไปหาพระที่วัด ไปจองวันที่จะนำกฐินมาทอดจองกฐิน” หมายถึง การแสดงความจำนงไว้กับวัดว่าจะนำกฐินมาทอดถวายแก่สงฆ์ที่จำพรรษาในวัดนั้นจองกฐิน เป็นธรรมเนียมนิยมที่ปฏิบัติกันทั่วไป ผู้ที่ต้องการจะทอดกฐินวัดใดจะต้องไปจองหรือไปแจ้งความจำนงไว้กับวัดนั้นก่อนเพื่อความแน่นอนและป้องกันการจองกฐินซ้ำซ้อน การจองกฐินนิยมจองก่อนเข้าพรรษาหรือหลังจากเข้าพรรษาแล้วไม่นาน ที่จองกันข้ามปีก็มีแต่ถ้าไม่มีการจองเลยจนออกพรรษาเรียกว่า กฐินตกค้าง การจองกฐิน นิยมทำเป็นหนังสือระบุวันเวลาที่ทอดและรายละเอียดอื่นๆ เมื่อวัดรับจองแล้วจะประกาศให้พระสงฆ์ในวัดและชาวบ้านได้ทราบเพื่อให้รู้ว่าปีนี้ใครเป็นเจ้าของกฐิน และเมื่อวัดรับจองกฐินของผู้ใดแล้วจะไม่รับจองของผู้อื่นอีก

2.กำหนดวัน(การกฐิน คือช่วงเวลาที่นำกฐินมาทอด คือ ช่วง แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึง วันเพ็ญ 15 ค่ำ เดือน 12)

3.ปักฉลาก(จับจองวันที่จะทอดกฐิน)

4.นำกองกฐินมารวมกันตั้งกองกฐินที่บ้าน 3 วัน

5.วันที่ 4 แห่กฐินมาทอดที่วัด

นายบุญจันทร์ รัตน , (สัมภาษณ์ สิงหาคม 2556) ขั้นตอนการทำบุญกฐินเริ่มจากการจองกฐิน เตรียมกองกฐิน จัดโต๊ะหมู่บูชา เตรียมรูปเทียนดอกไม้ สถานที่พักสงฆ์ จากนั้นจึงเริ่มพิธีกรรมทางด้านศาสนามีการแห่ 3 รอบ แล้วเข้ามาถวายกฐินที่วัด

นางบุญมี แถวทัต, (สัมภาษณ์ สิงหาคม 2556) ขั้นตอนการทำบุญกฐินมีดังนี้ เริ่มจากซื้อผ้า เครื่องกฐิน พระสวด 3 คีน ตื่นเช้าวันที่ 3 ใส่บาตร แล้วทอดกฐิน

นายสมบัติ มาศกุล, (สัมภาษณ์ สิงหาคม 2556) ขั้นตอนการทำบุญกฐิน มีดังนี้

1. ปักฉลาก จองวันที่จะทำบุญ
2. ดำเนินการว่าจะเป็นกฐินประเภทอะไร
3. วันรวมงานกฐิน
4. วันทอดกฐินแล้วแห่

พระสมบัติ อาภากะโล, (สัมภาษณ์ สิงหาคม 2556) ขั้นตอนการทำบุญกฐิน มีดังนี้

1. จับฉลากจองเป็นเจ้าของกฐิน
2. เตรียมเครื่องกฐิน ประกอบด้วย ผ้ากรอง 1 ไตร พระสวด มีของคู่สวด 2 ไตร บริวาร 8 มี บาตร กระโถน ช้อน ตาลปัตร เป็นต้น
3. ทอดกฐิน โดยเริ่มจากการเตรียมรูปเทียน ดอกไม้ จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย รับศีล แล้วแห่ 3 รอบ อุโบสถ วนขวา แล้วเข้ามาทอดกฐิน
4. พระในวัดที่รับกฐินซึ่งต้องมีทั้งหมด 5 รูป

โดยองค์ประกอบของกฐินและบริวารกฐินก็มีคล้ายคลึงกันกับมหากฐิน คือ ประกอบด้วยองค์กฐินจริง ๆ คือ ผ้าไตร นอกนั้นเป็นบริวารซึ่งโดยปกติก็จะมี 8 เครื่องบริวารต่าง ๆ อัน ประกอบด้วย 1) ครอบไตรพร้อมพานแว่นฟ้า 2) หมอน 3) สัปทน 4) บาตร 5) ปิ่นโต 6) เสื่อ ร่ม กาน้ำ 7) ตาลปัตร และ 8) เครื่องโยธา

ส่วนขั้นตอนในการเตรียมการทอดกฐินและถวาย ก็มีเหมือนกับการเตรียมทอดกฐินและถวายกฐินของกฐินโจร กล่าวคือ การเตรียมซื้อผ้า เครื่องกฐิน พระสวด 3 คีน ตื่นเช้าวันที่ 3 ใส่บาตร แล้วทอดกฐิน(นางบุญมี แถวทัต,สัมภาษณ์ มีนาคม 2556) โดยในวันทอดกฐินแล้วแห่ พระในวัดที่รับกฐินต้องมี 5 รูป และขั้นตอนในการถวายกฐินก็เริ่มตั้งแต่การเตรียมรูปเทียน ดอกไม้ จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย รับศีล แล้วแห่ 3 รอบ อุโบสถ วนขวา แล้วเข้ามาทอดกฐิน(พระสมบัติ อาภากะโล,สัมภาษณ์ มีนาคม 2556) โดยคำกล่าวทอดกฐินนั้นใช้คำกล่าวทอดกฐินโดยทั่วไปที่ประชาชนชาวไทยพุทธใช้ นั่นคือ

เริ่มจากบทพุทพภาคนมการ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ” (๓ จบ)

แล้วกล่าวคำถวายผ้ากฐิน

อิมิ ภนฺเต สปริวาริ กฐินทุสฺสํ สงฺฆสฺส โอนฺชยาม,
 สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ, อิมิ สปริวาริ กฐินทุสฺสํ, ปฏิกุณฺหาตุ,
 ปฏิกุณฺหาตุ จ, อิมินา ทุสฺเสน กฐินิ อตฺถรรุ, อมฺหากํ
 ทิฆมรตฺตํ หิตาย สุขาย

พร้อมกล่าวคำแปล

“ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้ากฐินกับทั้งผ้าบริวารนี้ แต่พระสงฆ์
 ขอพระสงฆ์จงรับผ้ากฐิน กับทั้งบริวารนี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย ครั้นรับแล้ว จงกรานกฐิน ด้วย
 ผ้านี้ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน เทอญ”

บ้านไหนมีการจัดกฐินและนำกฐินมาตั้งกองที่บ้าน คนในชุมชนจะรับรู้ว่าบ้านหลังนั้นมีการตั้ง
 กองกฐิน ทุกคนในชุมชนจะมาร่วมทำบุญกัน โดยการใส่ซองร่วมทำบุญด้วย เพราะบางคนไม่มีเงินมาก
 พอที่จะจัดกองกฐินมาถวายวัด จะใช้วิธีร่วมกันอนุโมทนาบุญร่วมกับคนที่จัดกฐิน กฐินที่นำไปทอดที่
 วัดส่วนใหญ่จะนำมาใช้ประโยชน์ในเรื่องของการสร้างศาลาการเปรียญ หรือโบสถ์ เพื่อประโยชน์การ
 ใช้สอยของคนในชุมชน

สำหรับหมู่บ้านกระเบาจะมีวัดที่ถือว่าเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในหมู่บ้าน คือวัดบ้านกระเบา
 ซึ่งจะใช้ประกอบพิธีกรรมที่สำคัญต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานบุญ งานบวช หรือแม้กระทั่งงานศพ คนใน
 ชุมชนจะมารวมตัวกันประกอบพิธีที่สำคัญที่วัดแห่งนี้ โดยเฉพาะวันพระและวันสำคัญทาง
 พระพุทธศาสนาชาวบ้านจะมาทำบุญกันที่วัดเป็นจำนวนมาก

รูปภาพการสัมภาษณ์คนในชุมชน

รูปแบบความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับประเพณีบุญกฐินในชุมชน

ความสัมพันธ์ด้านสังคมกับบุญกฐิน งานประเพณีบุญกฐิน ชาวบ้านกระเบา ถือเป็นงานบุญประเพณีหนึ่งที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ความสามัคคี และการพบปะของพี่น้องที่อยู่ต่างถิ่นให้หรือไปทำงานต่างจังหวัด จึงถือได้ว่างานประเพณีบุญกฐินสามารถสร้างความสัมพันธ์ในเชิงสังคมของคนในชุมชนได้ โดยเฉพาะขั้นตอนในการเตรียมกฐิน จะพบว่าคนในชุมชนต่างมาช่วยเหลือการเตรียมการต่างๆในบ้านที่จะจัดกฐิน ตั้งแต่เตรียมการด้านการจัดเตรียมเครื่องกฐิน การเตรียมการด้านสถานที่ เตรียมการด้านอาหารการกิน เตรียมการเชิญแขกร่วมงาน เตรียมการด้านการต้อนรับ และเตรียมการอื่นๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ในการจัดประเพณีบุญกฐินจะถือว่าเป็นวันรวมญาติของบ้านที่จัดบุญกฐินด้วย เนื่องจากญาติพี่น้องที่อยู่ต่างถิ่น หรือไปทำงานต่างถิ่น จะกลับมารวมงานบุญกฐินนี้อย่างพร้อมหน้าพร้อมตา และช่วยเหลือกันทั้งเรื่องแรงงานหรือทุนทรัพย์ด้วย

ความสัมพันธ์ความเชื่อกับบุญกฐิน ความเชื่อในเรื่องของการทำบุญกฐินนั้น ชาวบ้านกระเบาต่างมีความเชื่อที่ผูกโยงกับความเชื่อในเรื่องของบุญและความสุขในโลกหน้า และโลกแห่งความสุข โลกแห่งความดีในอนาคตของชีวิตในโลกนี้ ดังนี้

- 1) ทำบุญกฐินเพราะมีความเชื่อ ความศรัทธาในการทำบุญ
- 2) ทำบุญกฐินแล้วจะทำให้หน้าตาสดชื่น มีอารมณ์แจ่มใส ตลอดเวลา
- 3) ทำบุญกฐินจะมีความสุข มีแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีที่มีความสุข
- 4) ทำบุญกฐินแล้วทำให้สบายใจ ได้รับความสุข
- 5) ทำบุญกฐินแล้วสบายใจ มีความสุข โล่งใจที่ได้ทำ
- 6) ทำบุญกฐินแล้วมีบุญ มีความสุข
- 7) ทำบุญกฐินแล้วปิติยินดีในผลทานของตน
- 8) ทำบุญกฐินแล้วหายจากทุกข์
- 9) ทำบุญกฐินแล้วมีความรู้สึกดีและมีความภาคภูมิใจ
- 10) ทำบุญกฐินแล้วรู้สึกดี อุ่นใจที่ทำ
- 11) ทำบุญกฐินแล้วรู้สึกดี ทำแล้วสบายใจ
- 12) ทำบุญกฐินแล้วรู้สึกดี และก็ได้เงินไปพัฒนาหมู่บ้าน

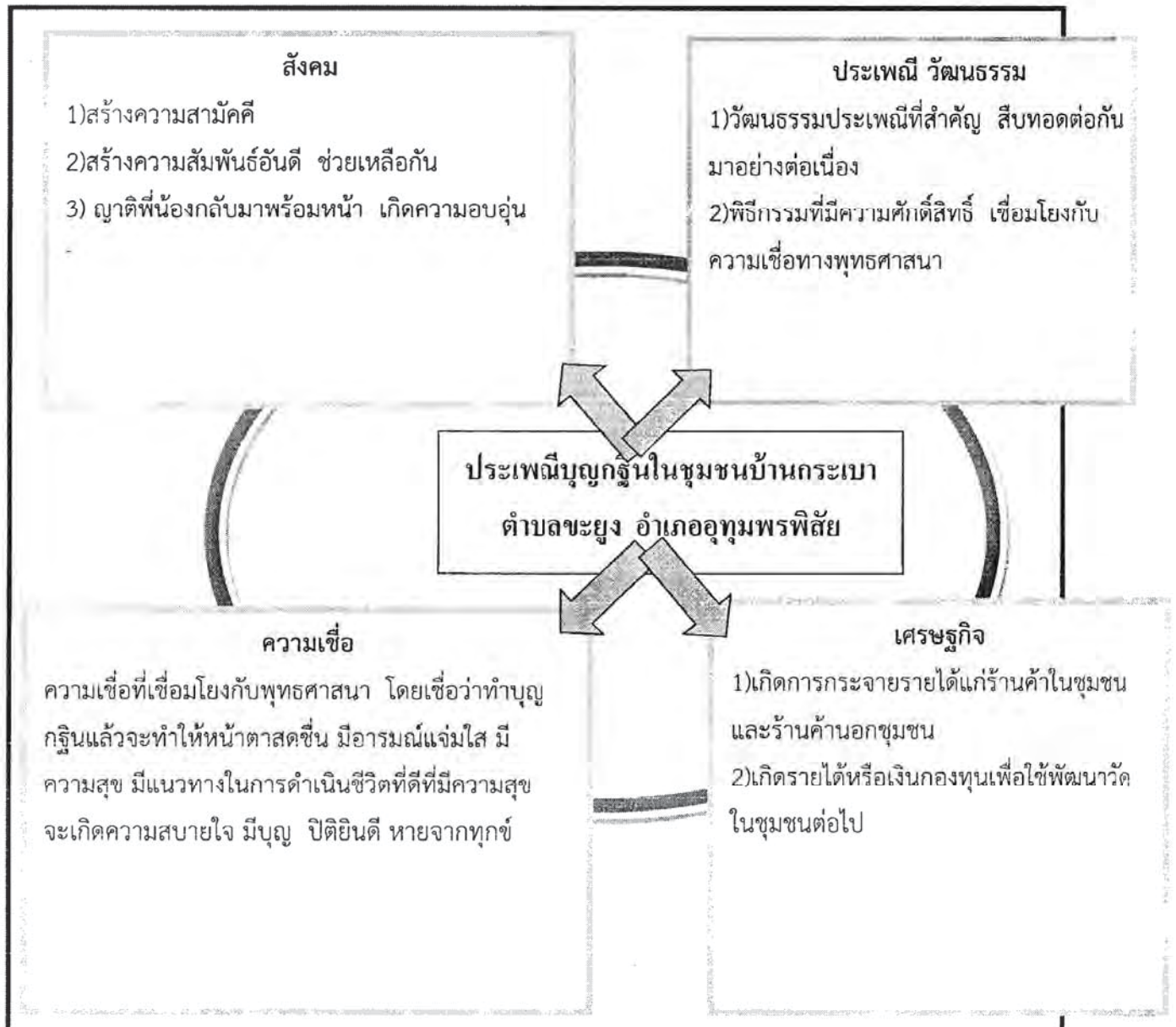
จากข้อมูลสัมภาษณ์จึงสะท้อนได้ว่าคนในชุมชนมีความเชื่อในเรื่องการทำบุญกฐินเป็นไปในทิศทางบวกคือทำแล้วจะเป็นผลบวกหรือผลดีแก่ตนเอง ว่าทำแล้วจะมีความสุข ความภาคภูมิใจ โล่งใจที่ได้ทำ ทำแล้วหายจากทุกข์โศก ชีวิตจะมีความสุขความสบายขึ้น เป็นต้น

ความสัมพันธ์ประเพณี วัฒนธรรมกับบุญกฐิน ประเพณีบุญกฐินถือเป็นประเพณีหนึ่งในประเพณี สิบสองเดือน หรือเรียกว่า “ ฮีตสิบสอง ” ที่ถือเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของ ฮีตถือ

ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยบุญกฐินเป็นบุญที่นิยมจัดขึ้นในเดือน 12 ของทุกปี และจะมีการจัดอย่างต่อเนื่องมิได้ขาด โดยประเพณีและวัฒนธรรมที่พบเห็นจากประเพณีบุญกฐินนั้นในบ้านกระเบาจะยึดถือสืบทอดกันต่อมา เช่นประเพณีในการถวายผ้ากฐินที่จะมีขั้นตอนและพิธีกรรมที่ชาวชุมชนถือปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง มีวัฒนธรรมการแต่งกายไปร่วมงานกฐินที่ปกติจะแต่งตัวสวยงามสะอาด ผู้หญิงนิยมสวมผ้าถุงหรือกระโปรงไม่นิยมสวมกางเกง และจะไม่นิยมสวมเสื้อสีดำหรือสีโทนมืด แต่จะนิยมสวมเสื้อสีขาวหรือสีอ่อนๆ แทน นอกจากนี้ในงานบุญกฐินนี้ก็ยังพบวัฒนธรรมในเรื่องอาหารการกิน ที่ในการประกอบอาหารเพื่อเลี้ยงแขกหรือประกอบพิธีกรรมในบุญกฐินนี้จะมีอาหารพื้นบ้านผสมอยู่ด้วย

ความสัมพันธ์เศรษฐกิจกับบุญกฐิน ประเพณีบุญกฐินจะมีความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนเนื่องจากเมื่อเกิดการจัดงานบุญกฐินขึ้นในชุมชนก็จะเกิดการกระจายรายได้แก่ร้านค้าในชุมชน และร้านค้านอกชุมชน เนื่องจากสิ่งของในการเตรียมกองกฐินต่างๆ บ้านจัดงานกฐินไม่สามารถผลิตเองได้ทั้งหมดจึงต้องซื้อหา โดยซื้อหาตั้งแต่เครื่องกฐินที่ประกอบด้วยผ้ากรอง 1 ไตร พระสวด มีของคู่สวด 2 ไตร บริวาร 8 มี บาตร กระโถน ช้อน ตาลปัตร และบริวารกฐินอื่นๆ โดยส่วนใหญ่การซื้อของเหล่านี้บ้านที่จัดกฐินนิยมไปซื้อในตลาดนอกหมู่บ้าน ส่วนเรื่องอาหารการกินหรือเครื่องปรุงต่างๆ บางอันก็นิยมซื้อหาในชุมชนจึงทำให้คนในชุมชนเกิดรายได้จากการขายสินค้าให้แก่บ้านที่จัดกฐิน รวมไปถึงเครื่องต้มต่างๆ ที่แม้แต่บ้านที่จัดกฐินจะมีการเตรียมเรื่องเครื่องต้มมาจากการซื้อหาตลาดด้านนอกแล้ว ในวันจัดงานกฐินจึงร้านค้าในชุมชนยังให้ข้อมูลว่า บ้านที่จัดกฐินยังต้องมีการซื้อหาเครื่องต้มต่างๆ เพื่อเลี้ยงแขกอยู่แทบทุกครั้งที่จัดงานก็ว่าได้ นอกจากนี้การจัดกฐินยังทำให้เกิดรายได้หรือเงินกองทุนเพื่อใช้พัฒนาวัดในชุมชนต่อไป โดยเมื่อเกิดการทอดกฐินแล้ว คณะกรรมการวัดก็จะรวบรวมสรุปรูปเงินที่ได้จากความประสงค์ของเจ้าภาพเพื่อนำมาพัฒนาและดำเนินกิจกรรมของวัดต่อไป

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปรูปแบบความสัมพันธ์วิถีชีวิตกับประเพณีบุญกฐินในบ้าน
กระเบา ได้ดังแผนภาพข้างล่างนี้

กระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาบนฐานการบริหารจัดการงานวิจัยกลางน้ำติดตามประเมินผลความก้าวหน้า

การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบวิถีชีวิตกับประเพณีบุญกฐิน: กรณีศึกษาตำบลชะยูง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในการศึกษาดังกล่าวมากยิ่งขึ้น

ชุมชน ในความหมายดั้งเดิมหมายถึง หมู่ชน กลุ่มคน ที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ใน อาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525) แต่ในความหมายที่กว้างขวางออกไปในสังคมสมัยใหม่ ปรากฏเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมากมาย ที่สมาชิกอาจมีได้อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน แต่มีความผูกพัน มีผลประโยชน์เดียวกัน มีชะตากรรมร่วมกัน สมาชิกแต่ละคนนิยมตนเองว่าเป็นหนึ่งในวงสัมพันธ์นั้นและสังคมก็รับรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนั้น เช่น ชุมชนทางอากาศ ชุมชนผู้ได้รับผลกระทบ ผู้เดือดร้อนจากการพัฒนาคนพิการ ฯลฯ ดังนั้น ชุมชน จึงหมายถึง วงสัมพันธ์ในลักษณะที่กว้างขวางออกไปดังกล่าวด้วย

ชุมชนหมายถึง กลุ่มบุคคลที่ตั้งอยู่เป็นที่เป็นทาง มีขอบเขตอันเดียวกันและผู้คนเหล่านั้น มีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการติดต่อซึ่งกันและกัน มีความสนใจร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ความรักชาติ รักมาตุภูมิ มีแนวพฤติกรรมแบบเดียวกัน เช่นการกินอยู่หลับนอน ภาษาพูด การแต่งงาน การใช้เครื่องมือ ซึ่งหมายความว่ามีความวัฒนธรรมเดียวกัน ซึ่งจะแยกได้อย่างเด่นชัด ดังนี้

1) ชุมชนจะต้องมีสถานที่หรือท้องถิ่นที่มีขอบเขตจำกัด ซึ่งมักจะเป็นที่มีน้ำ อากาศดี มีแม่น้ำไหลผ่าน มีพื้นดินอุดมสมบูรณ์

2) ชุมชนจะต้องมีบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป หรือกลุ่มบุคคลที่เป็นทั้งหญิง ชาย เด็ก และผู้ใหญ่ ต่างมีความรู้ความสามารถความสนใจไม่เหมือนกัน แต่มีวิถีพฤติกรรมเหมือนกัน และใช้ชีวิตร่วมกัน มีความผูกพันเป็นพวกเดียวกัน

3) ชุมชนจะต้องเป็นศูนย์กลางของการทำงานและบริการต่างๆ บางประการเกี่ยวกับการประกอบอาชีพต่างๆ ของคนในชุมชน ซึ่งต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ และความรู้ความสามารถของบุคคลในชุมชนนั้นๆ เกี่ยวกับบริการต่างๆ เช่น บริการทางการค้า บริการสุขภาพอนามัย ด้านการบันเทิง โรงเรียน ฯลฯ

ชุมชนว่าหมายถึง ชุมชนในหนังสือ ยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ ไว้ว่าเป็นการรวมกันของกลุ่มชนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน อาจเป็นการรวมตัวกันตามพื้นที่หรือไม่ใช่พื้นที่ก็ได้ สมาชิกของชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ และมีการจัดการ เช่นการรวมตัวกันเพื่อผลานผลประโยชน์ ความรู้สึกเอื้ออาทรต่อกัน สร้างพลังขับเคลื่อน โดยใช้ธรรมะการเรียนรู้ การจัดการ เพื่อนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็ง

จากการให้ความหมายของชุมชนของนักวิชาการต่างๆ สามารถสรุปความหมายทั่วไปของชุมชนได้ว่า กลุ่มคนที่มารวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน ณ สถานที่ใด สถานที่หนึ่งมีการติดต่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับชุมชนทางศาสนาซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มบุคคลที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน และมีความสนใจร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง รวมทั้งมีพฤติกรรมหรือการกระทำที่คล้าย หรือเหมือนกัน ซึ่งก็คือความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่คล้ายกันของผู้คนที่อยู่ในชุมชนนั่นเอง

การที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน จำเป็นต้องมีการจัดระบบความสัมพันธ์ที่จะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ก่อให้เกิดวัฒนธรรมการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน เกิดเป็นจารีตประเพณี ระบบกฎหมาย ตลอดจนพิธีการต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางให้สมาชิกในชุมชนได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อไป

ความหมาย ความสำคัญของวัฒนธรรม วัฒนธรรมตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “culture” มาจากภาษาลาตินคือ cultura ซึ่งแตกมา จากคำว่า colere หมายถึง การเพาะปลูกและบำรุงให้เจริญงอกงาม (cultivate) โดยทั่วไปแล้วการใช้คำนี้สะท้อนถึงวิถีชีวิตของผู้คนและโครงสร้างทางสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการประเพณี ปฏิบัติที่สำคัญ วัฒนธรรมได้รับการเข้าใจว่าเป็นเสมือนระบบของสัญลักษณ์และความหมายที่มนุษย์สร้างขึ้นซึ่งมีความ แตกต่างกันตามลักษณะของแต่ละพื้นที่ (Findley and Rothney, 1986 อ้างถึงในแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2552) ความแตกต่างกันของการให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับการใช้ แนวคิด และทฤษฎีที่แตกต่างกัน รวมไปถึงเกณฑ์ในการประเมินการประเพณี การปฏิบัติที่แตกต่างกัน(แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2552) เช่นเดียวกับความหมายของวัฒนธรรมในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 และ 2546 ที่หมายถึง สิ่งที่ทำให้ความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา วัฒนธรรม คือ รูปแบบในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของทุกสิ่งทุกอย่าง ที่คนในชุมชนหรือกลุ่มคนสร้างขึ้นเพื่อการดำรงชีวิตอยู่เป็นวัฒนธรรมทั้งสิ้น และสุพัตรา สุภาพ (2538) ที่กล่าวถึง วัฒนธรรม ว่ามีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนของความคิด และการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง เช่นเดียวกับวีระ บำรุงรักษ (2540) กล่าวว่า วัฒนธรรม คือวิถีชีวิตที่คนไทยได้สั่งสม เลือกรสร ปรับปรุง แก้ไข จนถือว่าเป็นสิ่งที่ดำรงเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและได้ใช้เป็นเครื่องมือ หรือเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหามานาน

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงเอกลักษณ์ความเป็นชาติ เป็นรากฐานความมั่นคงของชาติ เป็นสิ่งที่แสดงศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ และความภาคภูมิใจชาติที่มีวัฒนธรรมอันดีงามสืบทอดความเป็นชาติอันยาวนานจึงมีศิลปวัฒนธรรมอันมากมายที่ต้องอนุรักษ์ พื้นฟู และสืบทอดให้คงความเปี่ยมรดกคู่ชาติประเทศไทยนั้น รัฐบาลแต่ละสมัยได้ให้ความสำคัญในการส่งเสริมอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมไทยอย่างต่อเนื่อง และมีจุดเน้นที่หลากหลาย โดยกำหนดไว้ในนโยบายที่แถลงต่อรัฐสภาก่อนเข้ารับบริหาร

ประเทศ นอกจากประเทศไทยมีหน่วยงานและองค์กรที่รับผิดชอบงานด้านวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทั้งภาครัฐและเอกชนโดยมีคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ในฐานะที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยได้เป็นผู้กำหนดดูแลด้านวัฒนธรรมชาติร่วมกัน ส่วนในเรื่องค่านิยมก็นับว่าเป็นเรื่องสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างมาก เพราะค่านิยมจะทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐานหรือมาตรฐานของพฤติกรรมทั้งหลายของประชาชนในสังคมไทยถูกแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือด้านลบ เช่น การนิยมพิธีการและการทำบุญเกินกำลัง การนิยมความฟุ่มเฟือย การขาดระเบียบวินัย และด้านบวกหรือค่านิยมที่พึงประสงค์ เช่น การใช้ชีวิตสอดคล้องธรรมชาติ การนิยมคุณงามความดี ความมีน้ำใจ ค่านิยมลดย่อมนำมาแต่ความเสื่อมเสีย ส่วนค่านิยมบวกนั้นย่อมเป็นประโยชน์ต่อสังคม (เสน่ห์ นครสันติภาพ, 2545)

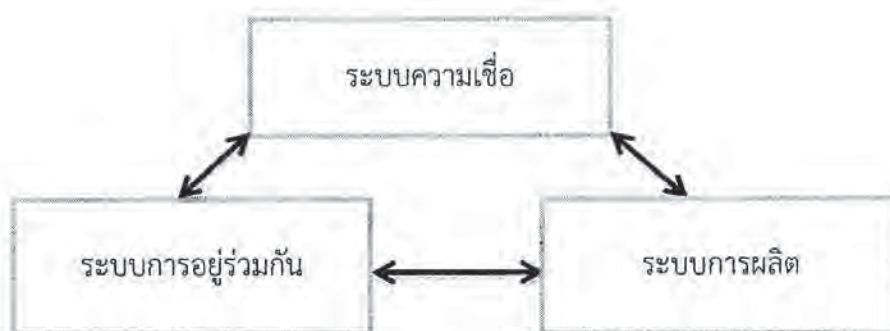
โดย สรุป วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต (The way of life) ของคนในสังคม นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถี แต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจราจรและขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถี แสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงออกถึงวิถีชีวิตนั้นอาจเริ่มมาจาก เอกชนหรือคณะบุคคลทำเป็นตัวแบบ แล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบทอดกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลง ไปตามเงื่อนไขและกาลเวลาเมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิถีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้นการรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมจึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้ เหมาะสมมีประสิทธิภาพ

วัฒนธรรมทางการผลิตมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นอยู่กับวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน การเพาะปลูกพืช และการเกษตรมีปัจจัยเกี่ยวกับดิน น้ำ และแรงงานเข้ามาเกี่ยวข้อง เหตุนี้จึงจำเป็นที่จะต้องมีการจัดการเรื่องที่ดินทำกินให้เหมาะสม และเพื่อไม่ให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งขึ้น ผู้นำชุมชนจึงมีความจำเป็นเพื่อเข้ามาควบคุม และจัดการปัญหาต่างๆ

ระบบกฎเกณฑ์ และประเพณีต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้นมามีประโยชน์ในกรดำรงชีวิต และอยู่ร่วมกันได้นั้น เมื่อถือกำเนิดขึ้นมา ก็ย่อมมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนกันมาโดยตลอด เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสภาพแวดล้อม และสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไม่อยู่นิ่ง

โครงสร้างทางวัฒนธรรมของชาวนบพ มีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

- 1.ระบบการผลิต ได้แก่ การทำมาหากิน
- 2.ระบบการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ ครอบครัว เครือญาติ ชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน
- 3.ระบบความเชื่อ ได้แก่ ศาสนา คุณค่า และพิธีกรรม

รูปที่1 แสดงโครงสร้างทางวัฒนธรรมของชาวชนบท

วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามสภาพแวดล้อม และยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอื่นๆ นอกจากนี้ ระบบทั้ง 3 ก็มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อกันอยู่ตลอดเวลา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นในระบบใดระบบหนึ่ง ก็ย่อมจะส่งผลกระทบต่อระบบอื่นๆ และต่อโครงสร้างวัฒนธรรมโดยรวม จึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจว่าวัฒนธรรมก็ไม่ต่างจากสิ่งมีชีวิตที่มีการเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง มีความหลากหลาย ไม่สม่ำเสมอ แม้กลุ่มชนที่ถือกำเนิดมาจากชาติพันธุ์เดียวกัน มีวัฒนธรรมทั้ง 3 ระบบร่วมกันมาก่อน แต่เมื่ออยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน มีการสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นในระดับที่แตกต่างกัน ก็จะก่อให้เกิดการปรับตัวเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมตามไปด้วย

วัฒนธรรมของชาวบ้านสัมพันธ์กับวิถีการผลิตของชุมชนและมีวิวัฒนาการของตนเอง เมื่อวิถีการผลิตเปลี่ยนแปลงหรือมีการพัฒนา วัฒนธรรมของชาวบ้านก็มีการเปลี่ยน หรือพัฒนาตามไปด้วย เรียกว่า การผลิตซ้ำ (Reproduce) ขบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมมีอยู่ตลอดเวลา จนถึงปัจจุบันที่วิถีการผลิตและวัฒนธรรมแบบทุนนิยมเข้าไปถึงหมู่บ้าน เกิดการปะทะกับวัฒนธรรมพื้นถิ่นดั้งเดิมของชาวบ้าน การศึกษาถึงการเข้าสู่วัฒนธรรมทุนนิยม เพื่อดูว่ามีผลกระทบต่อชุมชนอย่างไรบ้าง จะต้องศึกษาถึงพัฒนาการของวิถีการผลิต และวัฒนธรรมชาวบ้านในประวัติศาสตร์ด้วย

แนวคิดการปรับตัวทางวัฒนธรรม การปรับตัวเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีชีวิตและดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ความสำคัญและความจำเป็นทางด้านการปรับตัวเกิดจากความจำเป็นหลายประการในชีวิต คือความจำเป็นทางด้านปัจจัยสี่ และความจำเป็นอื่นที่ตนเองปรารถนาต่อการอำนวยความสะดวกอื่นๆ ดังนั้น จำเป็นต้องมีการปรับตัวให้รู้สึกผ่อนคลาย บรรเทาความกดดันภายในจิตใจและช่วยรักษาสุขภาพของชีวิตด้วย ซึ่งการปรับตัวเป็นกระบวนการที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เพื่อก้าวพ้นจากข้อจำกัดต่างๆ โดยการพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นมา ซึ่งในแต่ละระดับของการพัฒนาเทคโนโลยีจะแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของกลยุทธ์ในการปรับตัวที่เป็นรูปธรรมของวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ และภายใต้

กระบวนการสร้างสรรค์เทคโนโลยีนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มองค์กรทางสังคม ซึ่งเป็นวิวัฒนาการที่เกิดขึ้นโดยที่ระดับของการปรับตัวที่สำคัญขององค์กรทางสังคม คือ การตัดสินใจทำให้มีการสร้างสถาบันขึ้น ดังนั้นการจัดระเบียบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น จึงถือเป็นความสำเร็จของกลยุทธ์ในการปรับตัวของมนุษย์ ซึ่งการปรับตัวของแต่ละบุคคลและกลุ่มแสดงให้เห็นถึง การตัดสินใจและการใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมที่ถือเป็นกลไกของสังคมและกลุ่มองค์กรที่แสดงให้เห็นถึงยุทธวิธีที่สำคัญอย่างหนึ่ง

สังคมในปัจจุบันคนเราต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นเกิดกับตัวหรือสิ่งแวดล้อมรอบกาย ซึ่งโดยธรรมชาติของมนุษย์จึงทำให้เกิดการปรับตัวเพื่อเผชิญหน้าและต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ การปรับตัวแบ่งออกเป็น สองลักษณะ คือ การปรับตัวในส่วนบุคคล คือ ความคิด ความรู้สึก ความต้องการภายในของตน แรงขับส่วนหนึ่งเกิดจากความต้องการของตนเองเช่น น้ำ อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค การปรับตัวด้านจิตใจ คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด ความเชื่อ เพื่อขจัดความตึงเครียดในจิตใจ และอีกรูปแบบหนึ่ง คือการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและสังคม คือปฏิบัติยาได้ตอบและปรับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่

การปรับตัวหมายถึง กระบวนการที่บุคคลได้แสดงพฤติกรรม เพื่อบรรลุเป้าหมายต่างๆ ในสิ่งแวดล้อมของเขา มนุษย์ทุกคนต้องมีการปรับตัวร่าบที่ยังคงดำรงชีวิตอยู่ มนุษย์ต้องแก้ปัญหาเพื่อความสำเร็จในการทำงาน เพื่อทำมาหาเลี้ยงชีพและตอบสนองความต้องการทั้งกาย จิตใจและสังคม นอกจากนี้ การปรับตัวทำให้เกิดมีแรงผลักดันจากปัจจัยภายนอกมากระทบที่ตัวบุคคล ทำให้ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมให้ได้ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจ สังคม เป็นต้น

ส่วนในเรื่องของวัฒนธรรมและค่านิยมเป็นสิ่งที่ผูกพันเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน โดยค่านิยมที่ถือเป็นแบบอย่างพฤติกรรมของคนในสังคมที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งค่านิยมบางอย่างได้กลับกลายเป็นแกนหลักของวัฒนธรรมไทย ทั้ง ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของประเทศไทยผูกพันและเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเนื่องจากสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่คู่กัน หากสังคมเปลี่ยนวัฒนธรรมจะเปลี่ยนไปด้วย เช่นเดียวกันเมื่อวัฒนธรรมเปลี่ยนสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปด้วย การเปลี่ยนแปลงทางสังคมสามารถเกิดได้แบบค่อยเป็นค่อยไป หรือเปลี่ยนแปลงแบบฉับพลัน ขอบเขตของการเปลี่ยนแปลงอาจเปลี่ยนแปลงได้ทั้งระดับจุลภาคซึ่งเกิดในวงแคบ และระดับมหภาค ซึ่งเกิดขึ้นในวงกว้าง สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้ทั้งจากการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติและความต้องการของมนุษย์ รวมทั้งจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางสังคม การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ความรู้ที่ก้าวหน้าและเทคโนโลยีที่ทันสมัย นโยบายหรือความประสงค์ของผู้ปกครอง ด้วยเหตุปัจจัยต่าง ๆ ก่อให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุจะได้รับการยอมรับง่ายกว่าวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอาจก่อให้เกิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม (cultural lag) อันเนื่องมาจาก

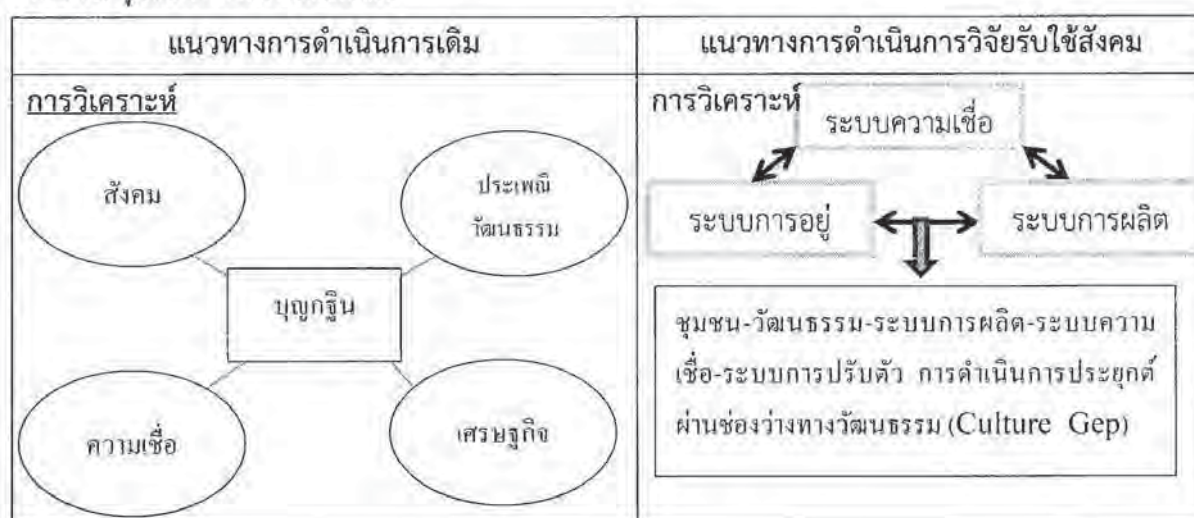
การเปลี่ยนแปลงแต่ละประเภทไม่ได้สัดส่วน ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่เข้าใจกันระหว่างคนรุ่นหนึ่งกับคนอีกรุ่นหนึ่งได้ ซึ่งเรียกว่า ช่องว่างทางวัฒนธรรม (culture gap) (กระทรวงวัฒนธรรม,2552)

กระบวนการวัฒนธรรมคือ การสร้างค่านิยมที่ถูกต้องให้กับสังคม รวมทั้งให้บรรทัดฐานที่ดีงามในสังคมเพื่อเป็นกลไกในการควบคุมการประพฤติ และปฏิบัติในสังคม โดยมีการรื้อฟื้นคุณค่าดั้งเดิม และสร้างคุณค่าใหม่ รวมทั้งให้ศาสนาและศิลปะเข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตของผู้คน ในทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าแนวทางนี้เป็นแนวทางที่สำคัญที่สุดในการฟื้นฟูสังคมไทยที่มีต้นทุนทั้งแหล่งทรัพยากร ต้นทุนทางศาสนาที่มีมิติของการพัฒนาความเป็นมนุษย์ รวมทั้งต้นทุนทางสังคม ที่มีอยู่มากรายในทุกหนแห่งของประเทศ ต้นทุนของความเมตตา ความเอื้ออาทร และต้นทุนของการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม

โดยกระทรวงวัฒนธรรมยังชี้ให้เห็นอีกว่ามิติใหม่ของการพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมคือการแก้ไขในแนวทางของกฎหมาย แนวทางชุมชนและสังคม และแนวทางครอบครัว ซึ่งทั้ง 3 แนวทางล้วนมีความสำคัญโดยเฉพาะแนวทางชุมชนและสังคมเป็นแนวทางวัฒนธรรมที่มีความหมายในการกอบกู้ชุมชนสังคมให้มีความเป็นกลุ่ม มีมิติของการช่วยเหลือแบ่งปันและเอื้ออาทร เพื่อต่อสู้กับสังคมที่กำลังอยู่ในวิกฤตของความทันสมัย และเป็นแนวทางสำคัญในการกำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงาน

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลง กลืนกลาย และแทนที่ทางวัฒนธรรมและค่านิยมของไทยนั้นส่งผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ แต่ประเทศไทยยังต้องอยู่กับความเปลี่ยนแปลงต่อไปเนื่องจากปัจจุบันประเทศไทยได้รับอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ ยุคข้อมูลข่าวสาร สื่อและข้อมูลต่างๆ ส่งผ่านถึงกันได้รวดเร็วอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ดังนั้นการเตรียมพร้อมและรับมืออย่างชาญฉลาดกับความเปลี่ยนแปลงที่จะมาถึงจึงเป็นบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อคนไทยในยุคปัจจุบัน

ตารางสรุปแห่งการเปลี่ยนแปลง

ฐานกรอบแนวคิดต้นน้ำบริหารจัดการงานวิจัย

ชุดโครงการชุมชนบ้านกลาง ตำบลชะยุ้ง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

โครงการที่ 3 การศึกษาวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงวัย : กรณีศึกษาตำบลชะยุ้ง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนระเบียบวิธีวิจัยที่วางไว้ครบทุกขั้นตอน ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 จากการศึกษาข้อมูลส่วนบุคคลของตัวอย่างผู้สูงวัยตำบลชะยุ้ง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า

1) เพศ พบว่า เป็นผู้สูงวัยเพศหญิงมากกว่าผู้สูงวัยเพศชาย โดยเป็นผู้สูงวัยเพศหญิง จำนวน 203 คน คิดเป็นร้อยละ 72.24 และเป็นผู้สูงวัยเพศชาย จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 27.76

2) ช่วงอายุ พบว่า เป็นผู้สูงวัยที่มีช่วงอายุระหว่าง 60 – 69 ปี มากที่สุด จำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 53.74 รองลงมา คือ ผู้สูงวัยที่มีช่วงอายุระหว่าง 70 – 79 ปี จำนวน 106 คน คิดเป็นร้อยละ 37.72 และผู้สูงวัยที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 80 ปีขึ้นไป มีจำนวนน้อยที่สุด จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 8.54 โดยตัวอย่างมีอายุเฉลี่ย เท่ากับ 69.63 ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 7.11 ปี อายุสูงที่สุด คือ 96 ปี และอายุน้อยที่สุด คือ 60 ปี

3) ระดับการศึกษา พบว่า ผู้สูงวัยเรียนระดับประถมศึกษามากที่สุด โดยมีจำนวน 262 คน คิดเป็นร้อยละ 93.24 รองลงมาคือ ผู้สูงวัยที่ไม่ได้เรียนหนังสือ (อ่านและเขียนไม่ได้) โดยมีจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 3.56 และ ผู้สูงวัยที่เรียนระดับอนุปริญา/ปวส. น้อยที่สุด โดยมีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.36

4) สถานภาพสมรส พบว่า ผู้สูงวัยสถานภาพสมรสคู่ (ปัจจุบันยังอยู่กับสามี/ภรรยา) มากที่สุด โดยมีจำนวน 164 คน คิดเป็นร้อยละ 58.36 รองลงมาคือ ผู้สูงวัยสถานภาพสมรสหม้าย โดยมีจำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 34.16 และ ผู้สูงวัยสถานภาพสมรสหย่า/แยก น้อยที่สุด โดยมีจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 2.50

5) บุคคลที่ผู้สูงวัยอาศัยอยู่ด้วย พบว่า ผู้สูงวัยที่อาศัยอยู่กับบุตรมากที่สุด โดยมีจำนวน 166 คน คิดเป็นร้อยละ 59.07 รองลงมาคือ ผู้สูงวัยที่อาศัยอยู่กับคู่สมรส โดยมีจำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 43.77 และผู้สูงวัยที่อาศัยอยู่อยู่กับญาติน้อยที่สุด โดยมีจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 2.14

6) จำนวนสมาชิกในครอบครัว พบว่า ผู้สูงวัยมีจำนวนสมาชิกในครอบครัว จำนวน 5 – 6 คน มากที่สุด โดยมีจำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 32.38 รองลงมาคือ ผู้สูงวัยมีจำนวนสมาชิก จำนวน 3 – 4 คน โดยมีจำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 31.67 และ ผู้สูงวัยมีจำนวนสมาชิกตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป น้อยที่สุด โดยมีจำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 26.33

7) อาชีพ พบว่า ผู้สูงวัยประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ทำนา) มากที่สุด โดยมีจำนวน 190 คน คิดเป็นร้อยละ 67.62 รองลงมาคือ ผู้สูงวัยที่ไม่ได้ทำงาน โดยมีจำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 25.27 และ ผู้สูงวัยที่เป็นข้าราชการบำนาญน้อยที่สุด โดยมีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.36

8) แหล่งรายได้ พบว่า ผู้สูงวัยได้รับรายได้จากบุตรหลานมากที่สุด โดยมีจำนวน 189 คน คิดเป็นร้อยละ 67.26 รองลงมาคือ ผู้สูงวัยประกอบอาชีพด้วยตนเอง โดยมีจำนวน 169 คน คิดเป็นร้อยละ 60.14 และผู้สูงวัยได้รับเงินบำนาญน้อยที่สุด โดยมีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.36

9) ความเพียงพอของรายได้ พบว่า ผู้สูงวัยมีรายได้พอใช้มากที่สุด โดยมีจำนวน 167 คน คิดเป็นร้อยละ 59.43 รองลงมาคือ ผู้สูงวัยมีรายได้ไม่พอใช้ โดยมีจำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 34.52 และ ผู้สูงวัยมีรายได้เหลือเก็บน้อยที่สุด โดยมีจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 6.05

10) โรคประจำตัว พบว่า ผู้สูงวัยมีโรคประจำตัวมากที่สุด โดยมีจำนวน 116 คน คิดเป็นร้อยละ 41.28 ซึ่งจากข้อมูล พบว่า ผู้สูงวัยเป็นโรคความดันโลหิตสูง จำนวน 65 คน โรคเบาหวาน จำนวน 24 คน อาการปวดหลัง/เอว จำนวน 20 คน อาการปวดศีรษะ จำนวน 9 คน ความจำเสื่อม จำนวน 7 คน และโรคหัวใจ จำนวน 7 คน และ ผู้สูงวัยไม่มีโรคประจำตัวน้อยที่สุด โดยมีจำนวน 165 คน คิดเป็นร้อยละ 58.72

11) การได้รับข้อมูลสุขภาพ พบว่า ผู้สูงวัยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสุขภาพจากโทรทัศน์ มากที่สุด โดยมีจำนวน 182 คน คิดเป็นร้อยละ 64.77 รองลงมาคือ ผู้สูงวัยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสุขภาพจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข โดยมีจำนวน 180 คน คิดเป็นร้อยละ 64.06 และผู้สูงวัยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสุขภาพจากแหล่งอื่นๆ น้อยที่สุด อาทิเช่น อินเทอร์เน็ต คนในครอบครัว ญาติ และเพื่อนบ้าน เป็นต้น โดยมีจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 3.56

ส่วนที่ 2 จากการศึกษาข้อมูลพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงวัยตำบลชะยูง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า

1) ผู้สูงวัยมีพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพโดยภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ดี โดยเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาจิตวิญญาณอยู่ในระดับดีมาก รองลงมา คือ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านโภชนาการ และด้านการจัดการกับความเครียดอยู่ในระดับดี ส่วนด้านความรับผิดชอบต่อสุขภาพ และด้านกิจกรรมทางกายอยู่ในระดับน้อยที่สุด คือ อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

2) พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพด้านความรับผิดชอบต่อสุขภาพ พบว่า ผู้สูงวัยมีพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสุขภาพอยู่ในระดับปานกลาง โดยพฤติกรรมที่ผู้สูงวัยปฏิบัติมากที่สุด คือ ผู้สูงวัยบอกเล่ากับญาติเมื่อรู้สึกไม่ค่อยสบาย โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 3.08 ± 0.81 รองลงมา คือ ผู้สูงวัยสังเกตอาการผิดปกติของตนเอง โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 3.04 ± 0.81 และ พฤติกรรมที่ทำน้อยที่สุดคือ หาความรู้หรือสิ่งใหม่ๆ ที่จะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์

ในการดูแลสุขภาพของตนเอง เช่น อ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุ ดูรายการโทรทัศน์ หรือการเข้าร่วมอบรมความรู้ทางด้านสุขภาพ เท่ากับ 2.77 ± 0.89

3) พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล พบว่า ผู้สูงวัยมีพฤติกรรมด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอยู่ในระดับดี โดยพฤติกรรมที่ผู้สูงวัยปฏิบัติมากที่สุด คือ ผู้สูงวัยมีคนในครอบครัวดูแลและช่วยเหลือ โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐาน เท่ากับ 3.28 ± 0.79 รองลงมา คือ ผู้สูงวัยพึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกันกับเพื่อนบ้านใกล้เคียง โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐาน เท่ากับ 3.17 ± 0.80 และ พฤติกรรมที่ทำน้อยที่สุด คือ สังสรรค์หรือพูดคุยกับเพื่อนบ้าน โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐาน เท่ากับ 3.04 ± 0.83

4) พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพด้านกิจกรรมทางกาย พบว่า ผู้สูงวัยมีพฤติกรรมด้านกิจกรรมทางกายอยู่ในระดับปานกลาง โดยพฤติกรรมที่ผู้สูงวัยปฏิบัติมากที่สุด คือ ผู้สูงวัยทำกิจกรรมเพื่อยืดเส้นยืดสาย เช่น แกว่งแขน ยืดขา โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐาน เท่ากับ 3.06 ± 0.98 รองลงมา คือ ผู้สูงวัยรู้สึกผ่อนคลายและสนุกในขณะที่ออกกำลังกาย โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐาน เท่ากับ 2.93 ± 0.90 และ พฤติกรรมที่ทำน้อยที่สุด คือ ผู้สูงวัยออกกำลังกายจนรู้สึกเหงา หิวใจ เหนื่อยและแรง โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐาน เท่ากับ 2.61 ± 0.96

5) พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพด้านโภชนาการ พบว่า ผู้สูงวัยมีพฤติกรรมด้านโภชนาการอยู่ในระดับดี โดยพฤติกรรมที่ผู้สูงวัยปฏิบัติมากที่สุด คือ ผู้สูงวัยรับประทานอาหารผัก โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐาน เท่ากับ 3.38 ± 0.76 รองลงมา คือ ผู้สูงวัยรับประทานอาหารผลไม้ และ ผู้สูงวัยดื่มน้ำสะอาดอย่างน้อยวันละ 6-8 แก้ว โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐาน เท่ากับ 3.23 ± 0.84 ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากันทั้งสองรายการ ส่วนพฤติกรรมที่ทำน้อยที่สุด คือ ผู้สูงวัยรับประทานอาหารรสเค็มจัด โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐาน เท่ากับ 2.76 ± 1.00

6) พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพด้านการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ พบว่า ผู้สูงวัยมีพฤติกรรมด้านการพัฒนาด้านจิตวิญญาณอยู่ในระดับดีมาก โดยพฤติกรรมที่ผู้สูงวัยปฏิบัติมากที่สุด คือ ผู้สูงวัยสามารถยอมรับสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐาน 3.36 ± 0.69 รองลงมา คือ ผู้สูงวัยเป็นที่เคารพนับถือของเพื่อนบ้าน โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐาน เท่ากับ 3.34 ± 0.64 และ พฤติกรรมที่ทำน้อยที่สุด คือ ผู้สูงวัยสมหวังในสิ่งที่ต้องการ โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐาน เท่ากับ 2.98 ± 0.77

7) พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพด้านการจัดการกับความเครียด พบว่า ผู้สูงวัยมีพฤติกรรมด้านการจัดการกับความเครียดอยู่ในระดับดี โดยพฤติกรรมที่ผู้สูงวัยปฏิบัติมากที่สุด คือ ผู้สูงวัยสามารถที่จะเผชิญกับปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีสติ โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐาน เท่ากับ 3.09 ± 0.84 รองลงมา คือ ผู้สูงวัยสามารถบอกกับตนเองได้ว่าปัญหาทุกอย่างแก้ไขได้ โดยมีค่าเฉลี่ย

และส่วนเบี่ยงมาตรฐาน เท่ากับ 3.06 ± 0.84 และ พฤติกรรมที่ทำน้อยที่สุด คือ ปฏิเสธคำขอร้อง ของผู้อื่นบ้างในบางโอกาส โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐาน เท่ากับ 2.46 ± 0.94

การอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงวัย : กรณีศึกษาตำบลชะยูง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” ผู้วิจัยทำการศึกษาพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงวัย จำนวน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านกิจกรรมทางกาย ด้านโภชนาการ ด้าน การพัฒนาจิตวิญญาณ และด้านการจัดการกับความเครียด โดยผู้วิจัยแยกการอภิปรายผลการศึกษา ดังนี้

1. พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงวัยตำบลชะยูง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

จากผลการศึกษา พบว่า ผู้สูงวัยมีพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพอยู่ในเกณฑ์ดี ซึ่งสอดคล้องกับ ขวัญใจ ต้นติววัฒนเสถียร (2533) ที่ได้รายงานไว้ว่า พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงวัยในชนบท ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ อยู่ใน ระดับดีมาก (ดังตารางที่ 4.2) ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า ผู้สูงวัยส่วนใหญ่อยู่ในช่วงผู้สูงวัยตอนต้น ถึง ร้อยละ 53.74 ซึ่งเป็นวัยที่มีพลังกำลัง มีความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ ตลอดจนสามารถประกอบ กิจกรรมประจำวันได้ด้วยตนเอง และมีความสามารถในการดูแลสุขภาพตนเองได้ดีเมื่อเทียบกับผู้สูงวัย ในช่วงอายุอื่น ทำให้ช่วงวัยนี้มีภาวะพึ่งพาผู้อื่นน้อยกว่า และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมได้ ทำให้ผู้สูงวัยมีความสุขและมีความพึงพอใจกับสภาพการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาบุคคล อื่น สอดคล้องกับ โสภิต ทิพย์รัตน์ (2551) ที่ได้รายงานไว้ว่า อายุ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมสร้าง เสริมสุขภาพ แต่ไม่สอดคล้องกับ ขวัญใจ ต้นติววัฒนเสถียร (2533) และ ชลธิชา จันทศิริ (2549) ที่ได้ รายงานไว้ว่า อายุ ไม่มีความสัมพันธ์พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ และจากการศึกษาพบว่า ผู้สูงวัย ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 72.24 ซึ่งโดยทั่วไปพบว่า ผู้หญิงเป็นบุคคลสำคัญในการเป็น ผู้ดูแลสุขภาพและความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว ทำให้ผู้หญิงมีทักษะและประสบการณ์ในการ ดูแลสุขภาพ จึงส่งผลให้มีการปฏิบัติพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพที่ดี สอดคล้องกับ ทศพร ศรีบริกิจ (2548) ที่ได้รายงานไว้ว่า ผู้สูงวัยที่มีพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพโดยรวมอยู่ในระดับดี ส่วนใหญ่เป็นผู้ สูงวัยเพศหญิง สอดคล้องกับ ปรีชา ชติจักร (2552) และ โสภิต ทิพย์รัตน์ (2551) ที่ได้รายงานไว้ว่า ตัวแปรเพศ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ และสอดคล้องกับ Lee, TW. et al (2006) ที่ได้รายงานไว้ว่า ตัวแปรเพศ สามารถพยากรณ์คุณภาพชีวิตของผู้สูงวัยได้ แต่ไม่สอดคล้อง กับ ชลธิชา จันทศิริ (2549) ที่ได้รายงานไว้ว่า ตัวแปรเพศ ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมสร้าง เสริมสุขภาพของ ผู้สูงวัย และไม่สอดคล้องกับ วรณีย์ ชัชวาลทิพากร และคณะ (2543) ที่ได้รายงาน ไว้ว่า ผู้สูงวัยเพศชายจะมีความสามารถในการเรียนรู้สูงและมีบทบาททางสังคมมากกว่าผู้สูงวัยเพศ